

Pohjavesi ristiriitojen lähteenä

Paavonlammen pohjavedenotto -hanke

paikallisten tulkitsemana

Tässä tutkielmassa tarkasteltiin pohjavedenottamon rakentamisesta aiheutunutta ristiriitaa Paavonlammen alueella Joensuussa. Ristiriita syntyi paikallisten, alueen vakituisten asukkaiden ja kesämökkiläisten, sekä pohjavedenottamon rakentamisesta vastanneen Joensuun Veden välille. Erityisesti keskityttiin siihen, millaiseksi paikalliset kokivat Joensuun Veden toiminnan tapauksen yhteydessä. Tämän kautta pyrittiin analysoimaan, että miten Joensuun Veden toiminta tapauksen yhteydessä vaikutti paikallisten suhtautumiseen pohjavedenottoa kohtaan.

Tutkielman aineistona käytettiin teemahaastatteluita, joita tehtiin yhteensä 15 kappaletta. Teemahaastatteluihin valittiin satunnaisesti paikallisista seitsemän kesämökkiläistä ja kuusi vakituista asukasta. Lisäksi haastateltiin kahta Joensuun Veden edustajaa. Haastatteluaineisto analysoitiin teemoittelemalla, jonka avulla tarkasteltiin haastateltavien mielipiteitä Joensuun Veden toiminnasta. Tutkielman teoreettinen viitekehys käsittää konfliktien syitä tarkastelevan teorian. Siitä esiin nostettiin erityisesti vuorovaikutukseen liittyvät tekijät, joiden perusteella paikallisten kokemuksia Joensuun Veden toiminnasta analysoitiin.

Joensuun Veden toiminta tapauksen yhteydessä vaikutti selvästi haastateltavien suhtautumiseen pohjavedenottoa kohtaan. Negatiiviset kokemukset toiminnasta saivat osan paikallisista vastustamaan voimakkaammin pohjavedenottoa. Näin ollen voidaan todeta, että Joensuun Veden toiminnan seurauksena aluksi pelkästään intresseihin perustunut ristiriita laajeni koskemaan myös vuorovaikutukseen liittyviä tekijöitä. Vuorovaikutukseen liittyvien ristiriitojen seurauksena paikalliset pyrkivät puolustamaan omia etujaan entistä voimakkaammin.

Tekijä: Teemu Myyrä

Opiskelijanumero: 145189

Tutkimuksen nimi: Pohjavesi ristiriitojen lähteenä. Paavonlammen pohjavedenotto –hanke paikallisten tulkitsemana.

Tiedekunta/oppiaine: Yhteiskunta- ja aluetieteiden tiedekunta/yhteiskuntamaantiede

Sivumäärä: 76

Aika: 2.3.2007

Työn laatu: Pro gradu -tutkielma

Avainsanat: kiista, konflikti, maankäyttö, maankäyttökonflikti, pohjavesi, ristiriita

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	4
1.1 Ympäristöristiriitojen ja -konfliktien asema nyky-yhteiskunnassa	4
1.2 Ristiriidan kehittyminen	5
1.3 Paavonlammen alue pohjavedenoton näkökulmasta	10
1.4 Uuden pohjavedenottamon rooli alueellisessa vesihuollossa	11
1.5 Tutkielman rakenteesta	13
2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	15
2.1 Pohjavedenotto konfliktien aiheuttajana	15
2.2 Ristiriidan ja konfliktin käsitteistä	16
2.3 Miksi tilanne nähdään maankäyttökysymyksenä?	18
2.4 Maankäyttö- ja ympäristökysymysten tutkimus maantieteen kentässä	19
3 TUTKIMUSONGELMA, -MENETELMÄT JA -AINEISTO	21
3.1 Tutkimusongelma	21
3.2 Menetelmät	23
3.3 Haastatteluaineisto	24
3.4 Muu aineisto	25
4 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN VIITEKEHYS	27
4.1 Maankäyttökonfliktien synty	27
4.1.1 Kohteeseen liittyvät syyt.....	28
4.1.2 Vuorovaikutukseen eli toimintaan liittyvät syyt.....	31
4.2 Aiempi tutkimus	34
5 ERILAISET TULKINNAT TILANTEESTA	38
5.1 Joensuun Veden näkökulma	38
5.2 Pohjavedenotto paikallisten näkökulmasta	40
5.3 Toimintaympäristön muutoksien tulkinnat	42
5.3.1 Kuntarajat ja niiden muutokset –vaikuttivatko ihmisten suhtautumiseen?.....	42
5.3.2 Tiedollisia ristiriitoja koepumppauksien ja kuivuuden vaikutuksista.....	43

6 JOENSUUN VESI TOIMIJANA	49
6.1 Tiedotus ja informointi	49
6.2 Kahdenkeskiset neuvottelut	52
6.2.1 Lähtökohdat neuvotteluille.....	52
6.2.2 Paikallisten kokemukset kahdenkeskisistä neuvotteluista	53
6.3 Asenteissa parantamisen varaa	56
6.4 Paikallisille muodostunut käsitys Joensuun Vedestä toimijana	58
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	62
7.1 Tutkimuksen keskeisimmät tulokset	62
7.2 Pohdintaa	67

LÄHTEET

LIITTEET

1 JOHDANTO

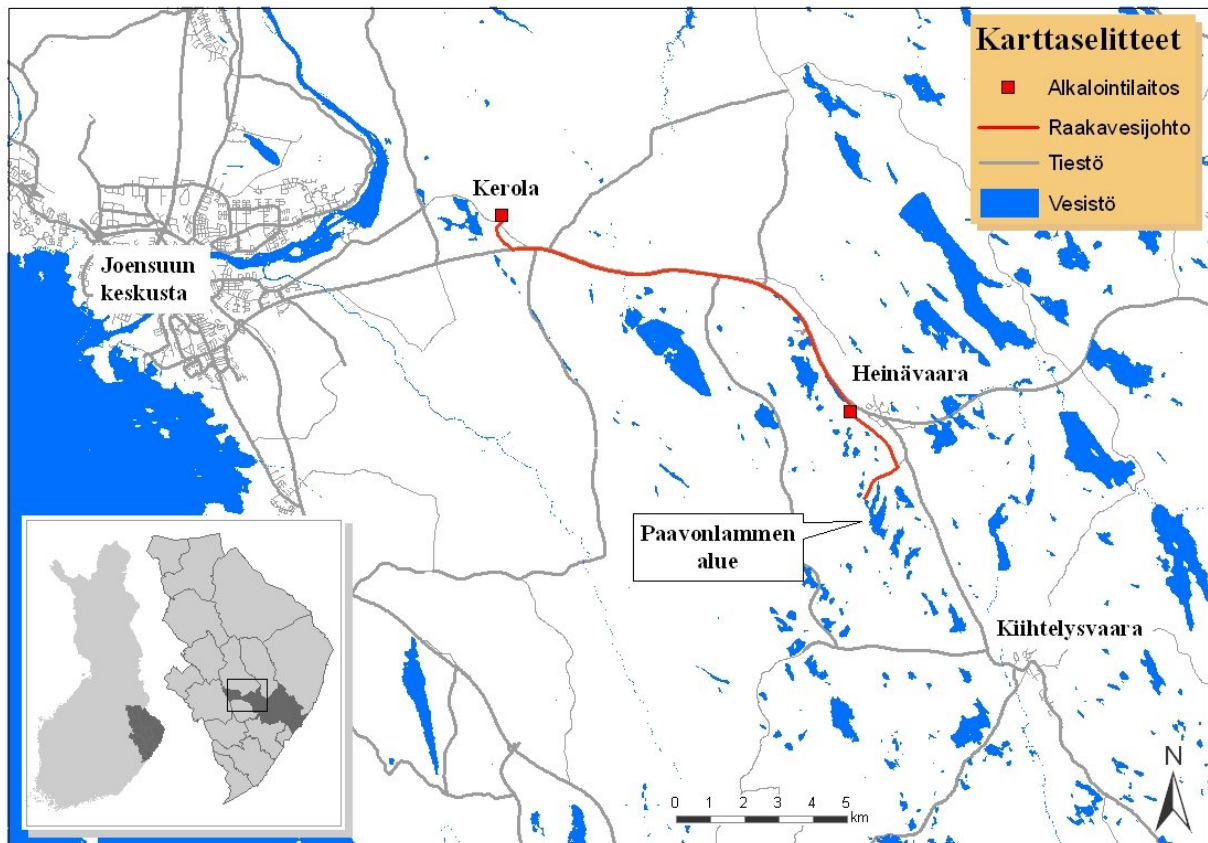
1.1 Ympäristöristiriitojen ja -konfliktien asema nyky-yhteiskunnassa

Nykyisin maankäyttöön ja ympäristöön liittyvät konfliktit ja ristiriidat ovat niin yleisiä, että voidaan puhua niiden olevan nyky-yhteiskunnan arkipäivää (Kyllönen & Rautio 2004, 3; Peltonen et al. 2006, 100). Lähes poikkeuksetta kaikki muutokset maankäytössä johtavat jonkinlaisiin ristiriitoihin, koska enää ei ole olemassa rajattomia erämaita tai vapaasti hyödynnettäviä resurssivarantoja (Peltonen & Villanen 2004, 9). Tämän vuoksi jonkin asteisia ristiriitoja syntyy käytännössä kaikilla maankäytön osa-alueilla aina, kun jostakin muutoksesta päätetään. Laajimmat ja eniten julkisuutta saaneet konfliktit Suomessa ovat syntyneet tyypillisesti metsien käyttöön tai suuriin rakennushankkeisiin liittyvien näkemuserojen ympärille. Varsinkin metsien käyttöön liittyvät konfliktit näyttäisivät saaneet myös eniten huomiota tutkimuksen piirissä. On kuitenkin varsin todennäköistä, että määrällisesti eniten on pienempiä paikallisia kiistoja, jotka eivät saavuta mainittavaa julkisuutta tai kiinnostusta ulkopuolisten ihmisten, median tai tutkijoidenkaan keskuudessa.

Konfliktien ja kiistojen syntyyn ei pelkästään riitä se, että yhteiskunnassa periaatteessa kaikki maa-alueet ovat jollakin tavoin määritelty jotain käyttöä tai tarkoitusta varten, eikä sen vuoksi täysin vapaasti hyödynnettäviä resursseja ole jäljellä. Yhteiskunnan on myös annettava ihmisille mahdollisuus ottaa kantaa maankäytön ja ympäristön muutoksiin, jotta niihin liittyviä kamppailuja voi ylipäättänsä syntyä. Maankäyttö- ja ympäristökonfliktien yleistymisen yhdeksi syyksi Kyllönen ja Rautio (2004, 3) näkevätkin demokraattisten yhteiskuntien moniarvoisuutta korostavat toimintamallit. Suomalainen yhteiskunta koostuu nykyisin monista erilaisista erityisryhmistä, alakulttuureista ja kansalaisryhmistä, joiden arvot, intressit ja päämäärät myös usein eroavat toisistaan. On siis itsestään selvää, että tällaisista lähtökohdista syntyy aina jonkinlaisia kamppailuja siitä, kuinka maa-alueita, joille yhä useammalla ihmisellä tai ryhmällä on esittää erilainen käyttömuoto, tulisi käyttää. Toisena syynä Kyllönen ja Rautio (2004, 3) pitävät ihmisen omalla toiminnallaan aiheuttamia ympäristöongelmia, joiden seurauksena kamppailuja syntyy erityisesti haittojen aiheuttajien ja kärsijöiden välille.

Maankäyttöä koskevat kysymykset voivat siis olla huomattavaakin julkisuutta saaneita media-kamppailuja, mutta myös hyvin arkisia ja poliittis-hallinnollisia ristiriitoja vailla mainittavaa julkisuutta. Riippumatta tapauksen laajuudesta tai julkisuusarvosta, niin ne aktualisoituvat aina viime kädessä paikallistasolla. (Jokinen 1994, 51.) Tässä työssä perehdytään yhteen paikalliseen

ja ilman mainittavaa julkisuusarvoa jääneeseen maankäyttöä koskevaan ristiriitaan Joensuun Heinävaarassa sijaitsevalla Paavonlammen alueella (ks. kuva 1). Kyseinen tilanne ei ole aivan perinteinen maankäyttöä koskeva kamppailu, koska sen kohteena on pohjavesi ja sen käyttö. Tutkimuksellisesti sitä käsitellään kuitenkin maankäyttökysymyksenä, vaikka sen osapuolet eivät pääasiassa kamppaile fyysisen maa-alueen käyttöön liittyvistä seikoista.

Kuva 1. Paavonlammen alueen sijainti (Lähde: Maanmittauslaitos, lupa: 49/myy/07).

1.2 Ristiriidan kehittyminen

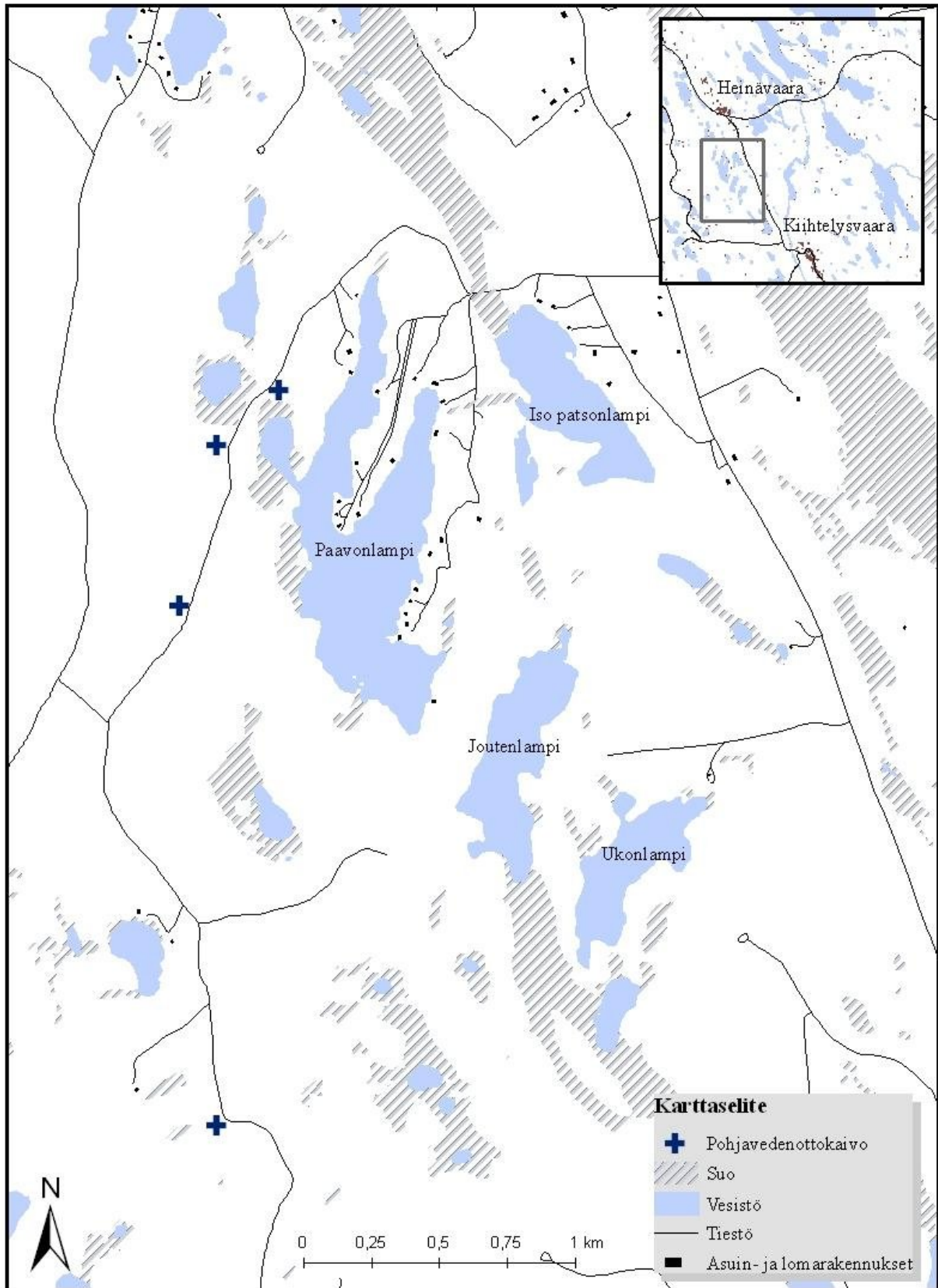
Tämän tutkimuksen kohteena oleva maankäyttöön liittyvä ristiriita muodostui Paavonlammen pohjavesialueen vakituisten asukkaiden ja kesäasukkaiden sekä Joensuun Veden välille. Alueen kesäasukkaat ovat kesämökin tai vanhan kotitilan omistajia. Heistä lähes kaikki asuvat Joensuun kaupunkialueella ja heille on ominaista lomien ja viikonloppujen viettäminen alueella. Tosin kesällä suuri osa Joensuussa vakituisesti asuvista kesäasukkaista käytännössä asuu alueella, koska esimerkiksi töissäkäynti Joensuun keskustassa ei muodostu suureksi ongelmaksi suh-

teellisen lyhyen välimatkan ansiosta. Alueen kesäasukkaat edustavat pääsääntöisesti perinteisiä kesämökkiläisiä, koska heidän kesämökit tai vanhat kotitilat ovat vain kesäkäytössä.

Joensuun Vesi on kunnallisena liikelaitoksena toimiva vesilaitos, jonka palveluksessa vuonna 2005 oli 44 vakituista työntekijää. Sen tehtävänä on huolehtia Joensuun kaupungin vesihuollosta, jätevesien johtamisesta ja puhdistuksesta sekä sadevesien johtamisesta. Vesihuollon osalta tehtäviin kuuluu myös sopimuksen tehneiden naapurikuntien, Kontiolahden ja Pyhäselän, sekä Iiksenvaara-Ketunpesät vesiosuuskunnan vesihuollosta vastaaminen sopimusten mukaisessa laajuudessa. Vuonna 2005 Joensuun Vesi toimitti vettä laitoksen omalle toiminta-alueelle 3,81 miljoonaa kuutiota ja lisäksi Kontiolahden ja Pyhäselän kunnille sekä Iiksenvaara-Ketunpesät vesiosuuskunnalle yhteensä 77 700 kuutiota. Se tarkoittaa, että vuorokautinen pohjaveden pumppaustarve oli keskimäärin 11 500 kuutiota. Joensuun Vesi ottaa kaiken käyttämänsä veden pohjavesistä. (Joensuun Vesi 2005, 4-8.)

Paavonlammen pohjavesialueelle perustettiin pohjavedenottamo, jolle Joensuun Vesi oli saanut rakentamis- ja vedenottoluvan huhtikuussa 2005 (Itä-Suomen ympäristölupavirasto, 2005). Pohjavedenottamon rakentamisesta ja vedenotosta vastaa Joensuun Vesi, jonka yhtenä tehtävänä kunnallisena liikelaitoksena on huolehtia Joensuun alueen vesihuollosta. Alueella tehtiin vuonna 2003 koepumppauksia, joiden jälkeen suoritettiin tarvittavien lupien hakuprosessi. Varsinainen pohjavedenotto alueella alkoi vuoden 2006 aikana.

Paavonlammen pohjavedenottamo koostuu neljästä erillisestä vedenottokaivosta, joilla pohjavedenotto tapahtuu (ks. Kuva 2). Yksi pohjavedenottokaivoista sijaitsee kaupungin omistamalla maa-alueella. Kolmen muun pohjavedenottokaivon tarvitsemat maa-alueet ovat vuokrattu kyseisten tilojen omistajilta. Pohjavedenottoa varten täytyi myös rakentaa uutta vesijohtoa, jonka tarvitsemalle maa-alueelle täytyi saada käyttöoikeus. Tarvittavien maa-alueiden käyttöoikeudet Joensuun Vesi on pyrkinyt hankkimaan erillisillä sopimuksilla maanomistajien kanssa. Muutaman maanomistajan kanssa sopimuksia ei syntynyt, joten näihin alueisiin Joensuun Vesi haki Itä-Suomen ympäristölupavirastolta pysyvää käyttöoikeutta. Kyseisille alueille käyttöoikeus myönnettiin pohjavedenottoluvassa määriteltyä erillistä korvausta vastaan (Itä-Suomen Ympäristölupavirasto 2005). Pelkän pohjavedenoton lisäksi tapauksessa oli siis joidenkin osalta kyse myös vesijohtoa varten tarvittavan maa-alan käytöstä.

Kuva 2. Paavonlammen alue ja siellä sijaitsevat pohjavedenottokaivot (Lähde: Maanmittauslaitos, lupa: 49/myy/07).

Paavonlammen alue sijaitsi vuoteen 2005 asti Kiihtelysvaaran kunnassa Heinävaaran kylässä. Vuoden 2005 alussa Kiihtelysvaaran kunta – yhdessä Tuupovaaran kanssa – liittyi Joensuun kaupunkiin, joten Kiihtelysvaara ja Heinävaara ovat nykyisin Joensuun kaupunginosia. Paavonlammen alueen maanomistusoloja kuvaa hyvin pienten tilojen suuri määrä. Alueella on käytännössä kaksi suurta maanomistajaa, Joensuun kaupunki ja metsäteollisuusyhtiö UPM, joiden omistavat maa-alueet kattavat yli puolet koko Paavonlammen alueesta. Pieniä tiloja alueella on toista sataa, joista noin 30 on vakituksessa asuinkäytössä ja toiset 30 loma-asuntoina. Loput ovat pelkkiä metsätiloja, käytöstä poistettuja, hylättyjä tai sellaisia, joiden käyttötarkoituksesta ei ole saatavilla tietoja. Näin ollen alueella ei esimerkiksi ole yhtään sellaista tilaa, jolla harjoitettaisiin maataloutta. (Joensuun kiinteistörekisteri 2006.) Alueen asukasluku on suhteellisen pieni, noin 60 vakituista asukasta (Joensuun väestörekisteri 2006), verrattuna sieltä maata omistavien määrään. Tosin asukasmäärä voi kesällä parhaimmillaan lähes kaksinkertaistua kesäasukkaiden vaikutuksesta.

Alueen maanomistajat ja asukkaat vastustivat pohjavedenottoa tai ainakin vaativat suunnitellun vuorokautisen vedenottokiintiön pienentämistä sekä luvan myöntämistä vain määräaikaiseksi. Lupahakemuksen yhteydessä tehdyissä muistutuksissa ja vaatimuksissa myös vaadittiin korvauksia mahdollisista tonttien hintojen laskusta sekä Joensuun Vettä takaamaan alueen kiinteistöjen vedensaanti, jos se vaikeutuu pohjavedenoton seurauksena. Pohjavedenottoon oikeutettava lupa myönnettiin viiden vuoden pituiseksi määräaikaiseksi luvaksi, jota myös Pohjois-Karjalan Ympäristökeskus esitti. Pohjois-Karjalan Ympäristökeskus kuitenkin kokonaisuutena puolsi pohjavedenottoa Paavonlammen pohjavesialueelta, vaikka se vaati luvan määräaikaista. Viiden vuoden kuluttua pohjavedenoton vaikutukset arvioidaan uudelleen ja päätetään luvan jatkamisesta. (Itä-Suomen Ympäristölupavirasto, 2005.)

Paavonlammen alueen asukkaat olivat etupäässä huolissaan omien kaivojensa veden riittävydestä sekä sen laadun heikkenemisestä ja alueen pienten lampien vedenkorkeuden muutoksista, jotka voivat johtaa heidän omistamiensa maa-alueiden arvon laskuun. Osa asukkaista oli myös huolissaan alueen luonnonympäristön mahdollisista muutoksista, jotka johtuisivat luonnollisen pohjavedentason muutoksista. Paavonlammen tapaus näyttäisi siis perustuvan pääasiassa osapuolten eriävien taloudellisten intressien ympärille. Ei kuitenkaan ollut mitään varmuutta siitä, että pohjavedenotto vaikuttaisi alueen luonnollisen pohjaveden tasoon, joten tapauksessa käytiin samalla myös jonkinlaista määrittelykamppailua siitä, kuka

tuottaa virallista tietoa asiasta ja voiko siihen luottaa. Tällöin puhutaan tiedonpolitiikasta (ks. Häkli 2002, 110-124), joka tiiviisti liittyy tiedollisissa käsityksissä ilmeneviin ristiriitoihin.

Oman mielenkiintoisen lisänsä tälle prosessille antoi Kiihtelysvaaran kunnan liittyminen Joensuun kaupunkiin vuoden 2005 alusta alkaen. Pohjavedenottamon suunnittelun alkaessa prosessissa olivat toimijoina vielä Pyhäselän ja Kiihtelysvaaran kunnat. Pyhäselän kunta kuitenkin vetäytyi hankkeesta, koska sille suunniteltu osuus otetusta pohjavedestä olisi ollut niin vähäinen, ettei se katsonut tarpeelliseksi osallistua hankkeeseen. Kiihtelysvaaran kunta taas ”katosi” toimijoiden joukosta sen liitettävä Joensuun kaupunkiin vuoden 2005 alussa. Luvanhakuprosessissa, joka alkoi jo huhtikuussa 2004, ei kuitenkaan Kiihtelysvaaran kunta ole enää mukana. Pohjavedenottamolle rakennus- ja vedenottolupaa näin ollen haki vain Joensuun Vesi. Sen vuoksi tässä työssä Paavonlammen pohjavedenotosta syntyneen ristiriitatilanteen osallisiksi käsitetään alueen asukkaat ja kesämökkiläiset sekä Joensuun Vesi.

Kuntaliitoksella luultavasti oli oma vaikutuksensa siihen, miten ihmiset suhtautuivat Joensuun Veden suunnittelemaan pohjavedenottoon. Suurin osa vedestä käytetään Joensuun kaupunki-alueen vesihuollon turvaamiseen. Helposti tulee mieleen kysymys, että oliko tämä pohjavedenotto ensimmäinen konkreettinen osoitus Kiihtelysvaaran roolista olla vain osa Joensuun kaupungin luonnonvararesurssia. Kiihtelysvaara oli asukaslukuun nähden pinta-alaltaan hyvin suuri kunta, jolla esimerkiksi oli hyvin suuret pohjavesivarat. Joensuu taas oli ennen kuntaliitosta erittäin tiheästi asuttu ja pinta-alaltaan hyvin pieni kaupunki, jolla ei käytännössä ollut hyödyntämiskelpoisia pohjavesivaroja ollenkaan. Paavonlammen alueen asukkaat voivat kokea kuntaliitoksen ja samaan aikaan toteutetun pohjavedenoton siten, että Joensuun kaupunki pyrki vain hyötymään heidän päivittäisen elinympäristönsä tarjoamista luonnonvaroista.

Puhuttaessa tästä kyseisestä maankäyttöön liittyvästä tapauksesta, on korostettava, ettei se ole saavuttanut käytännössä minkäänlaista huomiota muualta kuin sen osapuolten eli osallisten keskuudessa. Kyse on siis todellakin hyvin paikallisesta ja osapuolten välisestä kysymyksestä, joka ei käytännössä ole saavuttanut lainkaan ulkopuolista huomiota. Ulkopuolisen huomion puutteen ei kuitenkaan voida katsoa heikentävän kyseisen tapauksen tutkimuksellista arvoa. Maankäyttöön liittyvät kysymykset kiinnittyvät aina tilaan tai paikkaan (Peltonen & Villanen 2004, 9) ja ne aktualisoituvat tyypillisesti paikallisella tasolla (Jokinen 1994, 51). Sen vuoksi osallisten keskuudessa tilanteen kokemiseen ei vaikuta sen ulkopuolinen huomiointi. Heille asia voi tuntua aivan yhtä tärkeältä kuin jokin valtakunnallistakin huomiota saanut kamppailu sen osallisille.

Ajallisesti Paavonlammella tilanne aktualisoitui kiihkeimmin vuoteen 2003, jolloin Joensuun Vesi suoritti siellä noin seitsemän kuukautta kestäneen koepumppauksen. Sen avulla pyrittiin tutkimaan alueelta saatavan pohjaveden määrää ja laatua sekä vedenoton mahdollisia vaikutuksia alueen pohjavesiolosuhteisiin. Tällöin osallisten välinen vuorovaikutus oli kaikkein intensiivistä. Vuosi oli myös ennätysellisen kuiva, mikä omalta osaltaan toi yhden lisätekijän tapauksen toimintaympäristöön.

1.3 Paavonlammen alue pohjavedenoton näkökulmasta

Paavonlammen alue luokitellaan tärkeäksi pohjavesialueeksi, eli se kuuluu pohjavesialue luokituksessa luokkaan I (Joensuun kaupungin ympäristönsuojelumääräykset 2005). Tällä tarkoitetaan pohjavesialuetta, jonka pohjavettä käytetään tai tullaan suunnitelmien mukaan käyttämään 20-30 vuoden kuluessa yleiseen vedenottoon tai muutoin tarvitaan esimerkiksi kriisiajan vedenhankintaa varten (Britschgi & Gustafsson 1996, 12). Alueella on useita pieniä lampia (ks. kuva 2, sivu 7), joista suurin osa saa vetensä pohjavesistä. Alueen lammet ovat tyypillisesti hyvin matalia, joten suhteellisen pienetkin muutokset pohjaveden tasossa voivat aiheuttaa merkittäviä muutoksia niiden rantaviivan sijainnissa. Alueella liikkua voi lukuisista lähteistä päätellä siellä olevan runsaat pohjavesivarannot.

Paavonlammen pohjavesialue on tutkimusten mukaan kooltaan noin 15 neliökilometriä, jossa pohjavettä muodostuu yli 10 000 kuutiota vuorokaudessa. Valuma-alueen, jolta pohjavedenottamon kaivot saavat vetensä, arvioidaan olevan kooltaan noin 5,9 neliökilometriä, jossa laskennallisesti pohjavettä muodostuu noin 4 200 kuutiota vuorokaudessa. (Itä-suomen ympäristölupavirasto 2005.) Pohjavedenoton ei siis missään tapauksessa pitäisi vaikuttaa koko Paavonlammen valuma-alueen luonnollisen vedenpinnan tasoon, koska pohjavedenottamon kaivot saavat vetensä alueelta, joka on vain reilu kolmannes koko Paavonlammen valuma-alueesta.

Alueen asukkaista lähes kaikki saavat oman talousvetensä omista kaivoista, jolloin pohjaveden korkeudella ja laadulla on heille luonnollisesti hyvin suuri merkitys. Myös kesäasukkaiden vedenhankinta perustuu lähes kokonaan omiin kaivoihin. Näin ollen pohjaveteen liittyvät kysymykset ovat alueen niin vakituisille kuin kesäasukkaillekin hyvin tärkeä asia. Suuri osa asuinnoista ja kesäpaikoista sijaitsee lampien rannalla, joihin mahdolliset pohjaveden korkeuden muutokset vaikuttaisivat. Se on toinen selkeä tekijä, joka herättää huolta suuressa osassa alueen asukkaissa ja maanomistajissa. Paavonlammen alueella pohjavedenoton vastustus keskittyi

ainakin Itä-Suomen ympäristölupavirastolle (2005) tehtyjen muistutusten ja vaatimusten perusteella käytännössä sellaisiin maanomistajiin, jotka asuivat alueella joko vakituisesti tai olivat kesäasukkaita.

Näin ollen pohjavedenotolle on alueella luonnonympäristön huomioimisen lisäksi puhtaasti ihmisasutuksesta johtuvia rajoittavia tekijöitä. Mutta kuten jo edellä todettiin, on asutus alueella melko vähäistä, jonka vuoksi se siellä olevien vesivarantojen ansiosta soveltuu hyvin vedenhankintaan. Toisaalta asukkaiden vedenhankinta perustuu lähes kokonaan omista kaivoista saatavaan veteen, mikä osaltaan lisää ristiriitojen syntymistä pohjavedenoton ympärillä.

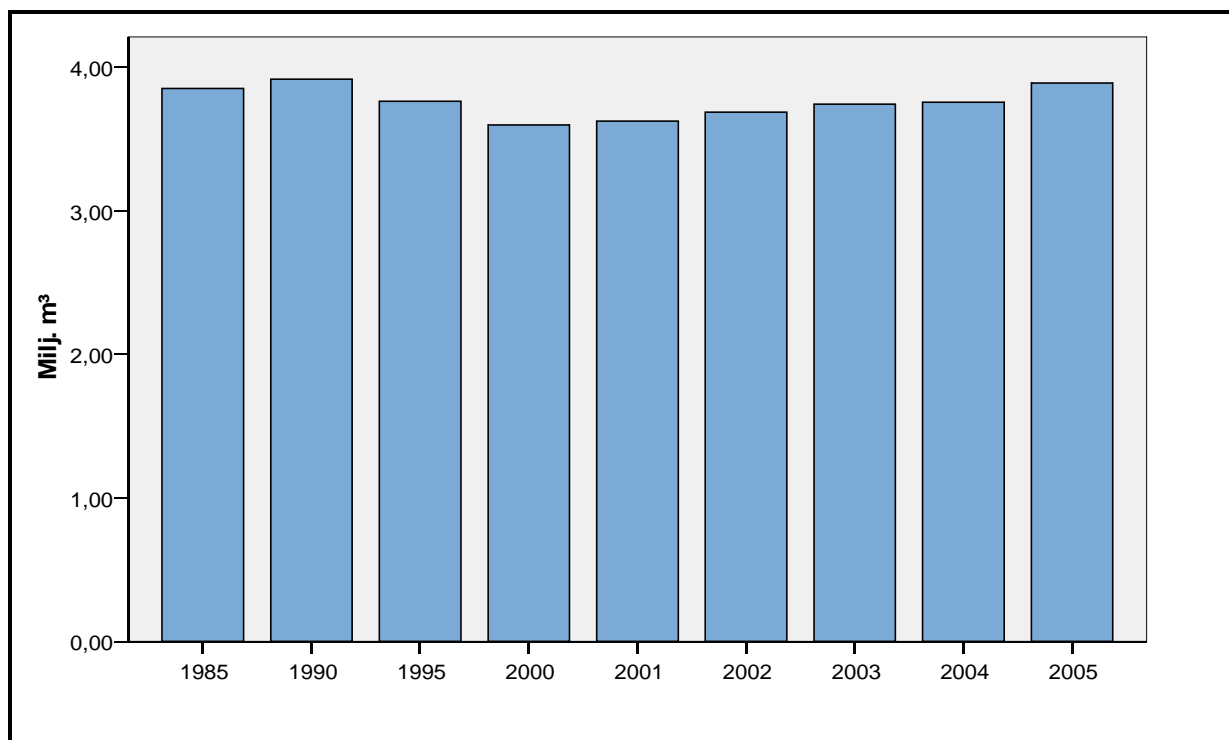
1.4 Uuden pohjavedenottamon rooli alueellisessa vesihuollossa

Paavonlammen pohjavedenottamo perustettiin pääasiassa turvaamaan Joensuun kaupunkialueen veden tarvetta. Paavonlammelta on vedenottoluvan mukaan sallittu ottaa pohjavettä keskimäärin 3000 kuutiota vuorokaudessa (Itä-Suomen Ympäristölupavirasto 2005), josta noin 2600 kuutiota on varattu Joensuun kaupunkialueen tarpeisiin (Berbacka 2006). Se vastaisi vajaata neljännessä koko Joensuun kaupungin vuorokautisesta vedenkulutuksesta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että vettä otettaisiin luvan sallima enimmäismäärä. Joensuun Veden keskimääräinen vuorokautinen vedenotto -tarve on noin 11 500 kuutiota vuorokaudessa, vaikka sen kaikkien pohjavedenottamoiden yhteinen vedenotto-oikeus on lähes 25 000 kuutiota vuorokaudessa (Berbacka 2006).

On siis muistettava, ettei vedenottoluvassa määritelty vuorokausittainen enimmäiskiintiö tarkoita sitä, että pohjavettä aina niin paljon otettaisiin. Tilannetta kuvaa hyvin se, että Joensuun Veden kaikkien pohjavedenottamoiden vedenottoluvat yhteensä sallisivat hieman yli kaksi kertaa niin suuren vedenoton kuin on tällä hetkellä tarvetta ottaa. Vedenottoa pyritään hajauttamaan useille vedenottamoille, jolloin voidaan varmistaa veden hyvä laatu, välttää turhia riskitilanteita ja varautua mahdollisiin poikkeusolojen aiheuttamiin ongelmatilanteisiin. Tällainen ongelmatilanne voisi esimerkiksi aiheutua jonkin pohjavesialueen saastumisesta, jolloin kyseisen alueen vedenotto jouduttaisiin kokonaan keskeyttämään.

Lisääntynyt vedenkulutus ei ole vaikuttanut millään tavalla uuden pohjavedenottamon rakentamiseen. Itse asiassa vedenkulutus Joensuun Veden toimialueella on vähentynyt tultaessa 1990-luvulta 2000-luvulle (ks. kuva 3). Kulutuksen kasvu vuosien 2004 ja 2005 välillä selittynee

kuntaliitoksella, jonka seurauksena vuoden 2005 tilastoon lasketaan Kiihtelys- ja Tuupovaaran kulutus mukaan. Muutokset kulutuksessa ovat kuitenkin niin pieniä, ettei niillä käytännössä ole merkitystä. Joensuun Veden vuosittain myymän veden määrä on vuosina 1985-2005 vaihdellut 3,6 ja 3,9 miljoonan kuution välillä (Berbacka 2006; Joensuun Vesi 2005). Uuden pohjavedenottamon rakentamisen taustalla on ennemminkin tarve vähentää entisten vedenottamojen kuormitusta.

Kuva 3. Joensuun Veden myymä vesi vuosina 1985-2005 (Lähde: Berbacka 2006; Joensuun Vesi 2005).

Joensuun Veden aikaisempien pohjavedenottamoiden vedenotto-oikeudet olisivat riittäneet turvaamaan tarpeellisen pohjaveden saannin. Paavonlammen pohjavedenottamon toteutuminen on kuitenkin Joensuun Vedelle tärkeä toimenpide, jotta vedenotto saadaan hajautettua useampiin eri paikkoihin sekä pystytään turvaamaan Kiihtelysvaaran alueen vesihuolto. Näin voidaan pienentää yhdeltä vedenottamolta otettavaa vesimäärää, jolloin veden laatu säilyy parempana, vaikutukset ympäristöön vähäisempinä ja ylipäättänsä kaikki riskit pienempinä. Tulevaisuuden kannalta useampien pohjavedenottamoiden ansiosta voidaan paremmin turvata riittävä vedensaanti, jos esimerkiksi joiltain pohjavedenottamoilta jouduttaisiin vähentämään vedenottoa tai vedenkäyttöä jostain syystä lisääntyisi Joensuun Veden toiminta-alueella.

Joensuun kaupunki on ollut veden suhteen käytännössä täysin riippuvainen naapurikunnistaan. Joensuun Veden pohjavedenottamoista, joista se saa kaiken käyttämänsä veden, ennen kuntaliitosta kaikki sijaitsivat Joensuun rajojen ulkopuolella. Jynkän, Erolanniemen, Lykynvaaran sekä Kerolan pohjavedenottamot sijaitsevat Kontiolahden kunnan alueella ja Aajeenmäki sijaitsi Kiihtelysvaaran kunnassa ennen kuntaliitosta. Kiihtelysvaaran liittyttyä Joensuuhun Aajeenmäen ja Paavonlammen pohjavedenottamot ovat ainoat Joensuun alueella sijaitsevat vedenottamot, joilla hankitaan vettä Joensuun kaupungin vesihuoltoon varten.

Paavonlammen pohjavedenottamolta Joensuun kaupunkialueen käyttöön tuleva vesi johdetaan vesijohtoa pitkin raakavetenä Kerolan pohjavedenottamon yhteydessä olevaan alkalointilaitokseen (ks. kuva 1, sivu 5). Alkalointilaitoksella suoritettavalla alkaloinnilla tarkoitetaan Joensuun Veden käyttämässä prosessissa veden johtamista kalkkirouheen läpi, jonka avulla voidaan vaikuttaa veden pH -arvoon. Pohjaveden pH -arvo on luonnostaan liian alhainen, joten alkalointia tarvitaan pH:n nostamiseen. Kerolan alkalointilaitoksella veteen syötetään lisäksi hiilidioksidia bikarbonaattikovuuden nostamiseksi. Tämän lisäksi kaikelle jakeluun menevälle vedelle tehdään myös varmuusdesinfiointi UV-laitteistolla. Vaikka pohjavesi ei varsinaisesti tarvitse jatkokäsittelyä, joudutaan sitä kuitenkin jonkin verran käsittelemään ennen veden jakelua. Tällä pyritään ehkäisemään liian alhaisesta pH-arvosta johtuvaa putkistojen syöpymistä. (Joensuun Vesi 2005, 10.)

Kerolan alkalointilaitos sijaitsee Joensuun keskustan ja Paavonlammen alueen välissä siten, että Joensuun keskustasta sinne tulee matkaa noin 10 kilometriä ja Paavonlammen vedenottamolta noin 15 kilometriä. Heinävaaran ja Kerolan välillä oli jo entuudestaan raakavesijohto, joten vesi voidaan johtaa sitä pitkin Heinävaarasta Kerolaan. Tässä yhteydessä ei siis tarvinnut rakentaa uutta raakavesijohtoa Heinävaaran ja Kerolan välille. Heinävaaran ja Kiihtelysvaaran alueilla käytettävä vesi tullaan alkaloimaan vuoden 2006 aikana valmistuvassa ja vuoden 2007 alussa virallisesti käyttöön otettavassa Heinävaaran alkalointilaitoksessa (ks. kuva 1, sivu5). Heinävaaran osuus Paavonlammelta otetusta vedestä on noin 250 kuutiota ja Kiihtelysvaaran noin 150 kuutiota vuorokaudessa (Berbacka 2006).

1.5 Tutkielman rakenteesta

Seuraavaksi luvussa 2 perehdytään tämän tutkielman lähtökohtiin. Siinä käydään lyhyesti läpi Suomessa aikaisemmin esiintyneitä pohjaveteen ja sen käyttöön liittyneitä konflikteja, määrittellen tämän tutkielman kannalta olennaisimmat käsitteet sekä tarkastellaan sen asemaa maan-

tieteen kentässä. Sen jälkeen luvussa 3 esitellään tutkimusongelma, -menetelmät ja -aineistot. Teoreettisiin lähtökohtiin perehdytään tarkemmin luvussa 4, jossa tarkastellaan teoriakirjallisuuden pohjalta konfliktien syntyä sekä perehdytään aiheeseen liittyviin muihin tutkimuksiin.

Tutkielman varsinainen analyysi käsittää luvut 5 ja 6. Ensin luvussa 5 esitellään osapuolten erilaiset tulkinnat tilanteesta, jossa pääpaino tutkimusongelman mukaisesti on Paavonlammen alueen paikallisten, eli asukkaiden ja kesämökkiläisten, näkökulmilla. Sen jälkeen luvussa 6 analysoidaan paikallisten näkökulmasta Joensuun Veden toimintaa ja sen toimintatapoja tapauksen yhteydessä. Lopuksi luvussa 7 esitetään tutkimuksen johtopäätökset. Tärkeimpien tutkimustulosten esittelyn jälkeen pohditaan hieman niiden merkitystä laajemmassa mittakaavassa sekä muita tutkimuksesta nousseita kysymyksiä.

2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Pohjavedenotto konfliktien aiheuttajana

Vaikka Suomessa ei ainakaan kansainvälisessä mittakaavassa voida sanoa olevan pulaa puhtaasta vedestä, on täällä kuitenkin esiintynyt useita kamppailuja pohjavedestä ja sen käyttöoikeudesta. Esimerkiksi 1980-luvun alussa Kyrönjokilaakson Vesi Oy suunnitteli pohjavedenottoa Nummijärvelle, josta vesi johdettaisiin Seinäjoelle. Pohjavedenoton vastustus paikallisten asukkaiden keskuudessa oli niin suurta, että se synnytti kansanliikkeen, jonka tavoitteena oli vastustaa vedenottoa viimeiseen saakka. Vedenoton vastustamisen lisäksi konfliktia laajensi Kyrönjokilaakson Vesi Oy:n ylimieliseksi koettu toimintatapa kyseisessä prosessissa. Paikallisten asukkaiden vastustusta lisäsi se, että vesiyhtiö oli tehnyt kaikki suunnitelmat ja varannut vesiputken valmiiksi ennen kuin alueen asukkaita informoitiin kyseisestä hankkeesta. (Kalliomäki 2000.)

Kansanliike ei kuitenkaan pystynyt estämään pohjaveden vientiä Nummijärveltä Seinäjoelle. Tapausta käsiteltiin kuitenkin kaikissa oikeusasteissa, joiden jälkeen vesiylioikeus päätöksellään vahvisti vedenviennin vuonna 1991 (Kalliomäki 2000.) Kesti siis lähes kymmenen vuotta, ennen kuin Kyrönjokilaakson Vesi Oy sai lopullisen pohjavedenottoluvan kyseiselle alueelle. Tapauksesta voidaan pohtia, että olisiko esimerkiksi vesiyhtiö avoimemmalla ja muutenkin toisenlaisella toiminnalla voinut estää näin vakavan konfliktin syntymisen ja sitä kautta välttää lähes kymmenen vuotta kestäneiltä oikeuskäsittelyiltä. Vedenoton vastustusta, eli toisin sanoen konfliktin vakavuutta, lisäsi huomattavasti se, että Nummijärven asukkaat kokivat Kyrönjokilaakson Vesi Oy:n toiminnan ylimieliseksi ja asukkaiden mielipiteitä sekä intressejä vähätteleväksi.

Myös Someron kaupungin ja Kiikalan kunnan alueilla pohjavedenotosta syntyi konflikti paikallisten asukkaiden ja vedenottoa suunnittelevien Salon ja sen naapurikuntien välillä. Kyseistä asiaa käsiteltiin Korkeimmassa Hallinto-oikeudessa, jonka delegaatio kävi syyskuussa 2004 jopa tutustumassa Someron-Kiikalan harjualueeseen. Tässäkin tapauksessa konfliktia syvensi Salon ja sen ympäryskuntien toiminta asian yhteydessä ja ylipäättänsä pohjavedenottoon suhtautuminen. Ne pitivät pohjavedenottoa pelkästään juridis-teknisenä asiana, jossa ei tarvitse huomioida alueen asukkaita ja maanomistajia. (Someron vesiensuojeluyhdistys Ry 2005.)

Kuten nämä kaksi vakavammaksi konfliktiksi muodostunutta esimerkkiä osoittavat, niin pohjavedet ja niiden hyödyntäminen ovat ennenkin aiheuttaneet Suomessa maankäyttöön

liittyviä konflikteja. Vaikka Suomessa ei voida todeta olevan ainakaan laajassa mittakaavassa pulaa vedestä, niin pohjavedenotto voi sitä aiheuttaa kyseisen alueen paikallisille asukkaille. Toisaalta vedestä ei tarvitse olla todellista pulaa, vaan ihmiset voivat sosiaalisesti kokea siitä olevan pulan tällaisten tilanteiden yhteydessä. Haila ja Heininen (1995) puhuvat ympäristö-ongelmien yhteydessä sosiaalisista uhkista, jotka ihmiset kokevat sosiaalisesti todellisiksi, olipa niistä ”tieteellistä” näyttöä tai ei. Näin ollen pelkkä tieto siitä mahdollisuudesta, että esimerkiksi oma vedensaanti voi vaikeutua pohjavedenoton seurauksena, voi synnyttää ihmisille todelliselta tuntuvan sosiaalisen pulan vedestä.

2.2 Ristiriidan ja konfliktin käsitteistä

Suomen kielessä käsitteet *ristiriita* ja *konflikti* määritellään usein toisiaan vastaaviksi käsitteiksi, jotka voidaan nähdä kiistaksi, selkkaukseksi, etujen vastakkaisuudeksi, erimielisyydeksi (Nurmi & al. 2003, 220). Tutkimuskirjallisuudesta on löydettävissä useita erilaisia ristiriitojen ja konfliktien määrittelyjä, joten niiden kohdalla ei voida puhua mistään vakiintuneista käsitteistä (esim. Kettunen 1998; Roiko-Jokela 2003; Kyllönen & Raitio 2004). Tässä työssä halutaan kuitenkin ristiriita ja konflikti erottaa käsitteellisesti toisistaan, vaikka usein tutkimuskirjallisuudessa niitä käytetäänkin päällekkäin kuvaamaan samaa asiaa.

Ristiriidalla tässä työssä tarkoitetaan tilannetta, jossa kahden tai useamman osapuolen intressit, arvot tai tavoitteet ovat toisilleen vastakkaisia. Intresseillä voidaan tarkoittaa taloudellista, sosiaalista, kulttuurista, poliittista tai esteettistä etua (vrt. Peltonen & Villanen 2004, 22). Tämä määrittely sopii myös moniin konfliktien määrittelyihin tai ainakin sisältyy niihin (esim. Peltonen & Villanen 2004; Wall & Callister 1995). Tässä työssä ristiriita nähdään konfliktia edeltäneeksi tilanteeksi, josta ei välttämättä muodostu konfliktia. Yhteiskunta on ”täynnä” ristiriitoja, jotka pystytään ratkaisemaan tai sovittelemaan ilman, että ajaudutaan konfliktiin. Maankäyttöön liittyvät ristiriidat käsitetään tilanteiksi, jotka pystytään ratkaisemaan nopeasti ilman, että ne hidastuttavat tai estävät suunniteltua maankäyttöä.

Miten ristiriita sitten eroaa *konfliktista*? Konfliktilla viitataan yleensä pitkäkestoiseen kamppailuun osapuolten välillä, joka on saanut alkunsa edellä määritellystä ristiriidasta. Konfliktien katsotaan sisältävän osapuolten välisiä ristiriitoja ja niiden kärjistymistä sekä tähän liittyvää strategista toimintaa, jolla pyritään estämään tai häiritsemään vastapuolen toimintaa. Näin ollen konfliktit voidaan nähdä tilanteina, joissa ristiriidat ovat kärjistyneet lukkiutuneiksi

tilanteiksi osapuolten välille (Peltonen & Villanen 2004, 9-12.) Kyllösen ja Raution (2004, 7) tulkinnassa konflikti vaatii osapuolten välillä vallitsevan luottamuspuolan. Edellä määritellyn mukaisissa konflikteissa usein varmaan näin onkin, mutta ristiriidan kärjistyminen konfliktiksi kaikissa tapauksissa tuskin tarvitsee varsinaista luottamuspuolaa osapuolten välillä.

Useat konfliktin määritelmät eivät kuitenkaan sisällä arviota tilanteen voimakkuudesta tai julkisuudesta (Kettunen 1998, 72). Tähän liittyen Peltonen ja Villanen (2004, 10) ovat todenneet, ”että maankäyttökongfliktin määritelmää ei ole mielekästä sitoa esimerkiksi muutoksenhakumenettelyyn oikeudellisena toimenpiteenä, vaikka useissa konflikteissa näin tapahtuukin”. Ei siis tarvita pitkiä oikeusprosesseja tai suurta julkisuutta tiedotusvälineissä, jotta voidaan puhua konfliktista. Tässä työssä konfliktiksi kuitenkin käsitetään tilanne, joka on jollain tavoin lukkiutunut ja sen seurauksena tilanteeseen johtanut toiminta keskeytyy tai viivästyy. Juuri tämän vuoksi Paavonlammen tapausta lähestytään lähtökohtaisesti ristiriitana, josta olisi voinut eri olosuhteissa ja toisenlaisilla toimintatavoilla muodostua varsinainen maankäyttökongflikti. Tässä tapauksessa varsinainen konflikti voidaan katsoa vältetyksi, koska kaikki osalliset tavallaan tyytyivät pohjavedenottoluvan ehtoihin, eikä tilanne millään tavoin lukkiutunut paikoilleen.

Vaikka arkielämässä konfliktit – ja ristiriidatkin – saavat yleensä kielteisen leiman, on hyvä tiedostaa, etteivät nämä edellä mainitutkaan määritelmät viittaa itse konfliktin kielteiseen olemukseen. Esimerkiksi Aija Kettunen (1998, 72) toteaa, että tärkeää konfliktin määrittelyssä on se, ettei konfliktia pidetä automaattisesti yhteiskunnallisesti kielteisenä asiana. Konfliktien pitäisi olettaa olevan yksi osa normaalia yhteiskunnan toimintaa ja kehitystä. Konfliktien ja ristiriitojen määritelmiin liittyy myös se, että osapuolten on tiedostettava, että heidän tavoitteensa ja intressinsä ovat ristiriidassa keskenään. Tähän liittyen Peltonen ja Villanen (2004, 6) ovat todenneet, että ”varsinaisesta konfliktin ilmenemisestä ei voida puhua ennen kuin yksi osapuoli havaitsee tai tiedostaa toisen osapuolen asettuvan omia tavoitteitaan vastaan”.

Kiista on myös käsitteenä yleisesti käytetty konflikteja ja ristiriitoja käsittelevissä tutkimuksissa. Tutkimuskirjallisuuden perusteella kiista voidaan nähdä tässä määritellylle ristiriidalle rinnakkaiseksi käsitteeksi. Kiistalla voidaan tarkoittaa konfliktia lievempää erimielisyyttä, väittelyä, polemiikkaa, kinaa, tai riitaa. Tavallisesti konfliktilla tarkoitetaan perustavanlaatuisia ristiriitoja osapuolten välillä, kun taas kiistalla tarkoitetaan erillistä tiettyä kysymystä koskevaa tapausta. Näin ollen yhteen pidempi kestoiseen konfliktiin voi liittyä useampia yksityiskohtaisia kiistoja. (Peltonen & Villanen 2004, 7.) Tässä työssä kuitenkin päädyttiin ristiriidan käsitteeseen, koska

se ei millään tavoin viittaa itse tapahtuman ”luonteeseen”. Suomenkielessä kiista saattaa helposti antaa mielikuvan turhasta kiistelystä, jota ristiriidan käyttö ei aiheuta.

2.3 Miksi tilanne nähdään maankäyttökysymyksenä?

Maankäytön konflikti on yksi konfliktin tyypeistä, jossa erimielisyydet keskittyvät tilaan ja paikkaan. Samaan maa-alueeseen kohdistuvat toisistaan poikkeavat intressit ja arvostukset johtavat maankäytön konflikteihin. Useimmiten konfliktin kohteena on, mitä jollekin maa-alueelle pitäisi tehdä, mitä sille saisi tehdä tai mitä sille ei missään nimessä saisi tehdä. Maankäytön konfliktille tyypillisiä piirteitä ovat erilaiset intressit, arvostukset ja tavoitteet, jotka kohdistuvat samaan maa-alueeseen sekä kokemus siitä, että toinen osapuoli (tai toiset osapuolet) häiritsee toiminnallaan omien tavoitteiden toteutumista. (Peltonen & Villanen 2004, 9-10.) Humphreysin ja Walmsleyn esittämän määritelmän mukaan maankäytön konflikteissa edellä mainitun, omia tavoitteita häiritsevän toiminnan, tulee olla siinä määrin maantieteellisesti rajattua, että se voidaan esittää kartalla alueena, pisteenä tai viivana (Tantarimäki 1998, 37). Maankäytön konfliktit siis aina konkretisoituvat tietyssä maantieteellisessä tilassa ja paikassa, jolloin ne ovat paikkaan sidottuja.

Myös monet ympäristökonfliktien määrittelyt pätevät maankäyttökonflikteihin. Aija Kettunen (1998, 72) on tutkimuksessaan *Kunnat ja Ympäristökonfliktit* määrittellyt ympäristökonflikteihin tilanteet, joissa auktoriteetin omaavaa toimijaa kritisoidaan ympäristöön liittyvissä toimissa tai kiistellään siitä, kenellä on oikeus osallistua ympäristöön liittyvien tavoitteiden asetteluun. Epäilemättä nämä määrittelyt sopivat myös maankäyttö konflikteihin. Myös suuri osa ympäristökonflikteista kuuluu puhtaasti maankäytön piiriin, jolloin niiden erottelu on hyvin vaikeaa ja tulkinnanvaraista. Ympäristökonflikteihin kuitenkin sisältyy ajatus siitä, että ne pääasiassa syntyvät osallisten eriävistä tavoitteista, jotka koskevat ihmisen elinympäristöä tai luontoa itseisarvona (Kettunen 1998, 72). Näin ollen ympäristökonflikteissa ensisijaisena ristiriidan kohteena ovat ympäristössä eli luonnossa tapahtuvat negatiiviset muutokset. Maankäyttö konflikteissa ristiriidat koskevat taas ensisijassa ihmisten omia intressejä, eikä välttämättä itsearvoisen ympäristön muutoksia.

Tämän määritelmän mukaan myös Paavonlammen tapaus voidaan tulkita maankäyttöä koskevaksi ristiriidaksi. Siinä on ensisijaisesti kysymys paikallisten asukkaiden ja maanomistajien intresseistä, joita alueen uusi maankäyttö eli pohjavedenotto mahdollisesti uhkaa.

Ihmiset tosin olivat myös huolissaan alueen mahdollisista muutoksista luonnonympäristössä, mutta se ei ollut ensisijainen ristiriidan aiheuttaja. Osapuolet myös kokivat vastapuolen häiritsevän omilla toimillaan intressiensä tai tavoitteidensa toteuttamista. Ristiriidan aiheuttanut toiminta eli pohjavedenotto voidaan myös sijoittaa kartalle alueen, pisteen tai viivan muodossa.

2.4 Maankäyttö- ja ympäristökysymysten tutkimus maantieteen kentässä

Tyypillisesti maankäyttö- ja ympäristökysymysten välille ei ole vedettävissä selkeää rajaa. Tavallisesti maankäyttökysymykset voidaan nähdä kuuluvaksi laajempaan ympäristökysymysten kenttään (Kettunen 1998, 72). Onhan maankäytössä aina kysymys maan, eli ympäristön muokkaamisesta, jolloin maankäyttö ja siihen liittyvät konfliktit sisältyvät aina periaatteessa ympäristökysymysten kenttään. Näin ollen maankäyttö- ja ympäristökysymysten erittely ei ole edes tarpeellista, vaan maankäyttökysymyksiä tarkastelu voidaan nähdä yhtenä ympäristötutkimuksen osa-alueena.

Maantieteellisessä tutkimuksessa ensisijaisena pyrkimyksenä on aina ollut ihmisen ja luonnon sekä alueellisen vuorovaikutuksen ymmärtäminen, mikä tosin on keskeistä myös monilla muillakin tutkimusaloilla (Lehtinen 2005, 12). Näin ollen maantieteen peruskysymys on ihmisen ja ympäristön välisen suhteen tutkimisessa, jonka seurauksena maantiede on yleisesti haluttu nähdä ihmis- ja luonnontieteiden välisenä siltana (Vartiainen & Vesajoki 1991, 169.) Tämän mukaan maantieteellä pitäisi olla ensisijaisen tärkeä rooli maankäyttö- ja ympäristökysymysten tutkimuksessa, koska nehan tutkimuksellisesti sijoittuvat juuri ihmis- ja luonnontieteiden välimaastoon.

Yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta kutsutaan tieteiden kentässä toiseksi ympäristötieteeksi, joka sijoittuu luonnontieteiden (ensimmäinen ympäristötiede) ja yhteiskuntatieteiden välimaastoon (Massa 1998, 279). Sen lähtökohdista katsottuna ympäristö ja siinä esiintyvät ongelmat ovat yhteiskunnallisia kategorioita, joita ei voida tutkia pelkästään ”kovien” luonnontieteiden keinoin. Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus pyrkii siis toimimaan jonkinlaisena siltana luonnontieteiden ja yhteiskuntatieteiden välillä. Se tarjoaa paremman mahdollisuuden tutkia ympäristöä, joka nykyisin katsotaan olevan yhteiskunnallistunut ja kulttuurisesti muovautunut.

Näin ollen ainakin tieteenalojen omien määrittelyjen mukaan maantieteen pitäisi olla avainasemassa ympäristötutkimuksen piirissä. Nähdäänhän ne molemmat, maantiede ja ympäristötutkimus, kuuluviksi samaan ”lokeroon” tieteiden kentässä. Ne molemmat määritellään kuuluviksi luonnontieteiden ja yhteiskuntatieteiden välimaastoon. Voidaan siis sanoa, että maankäyttö- ja ympäristökysymykset voidaan katsoa kuuluviksi aivan maantieteen ydinalueeseen. Maantieteellä – varsinkin yhteiskuntamaantieteellä – olisi siis ainakin oman määrittelynsä mukaan paljon annettavaa yhteiskunnalliselle ympäristötutkimukselle.

3 TUTKIMUSONGELMA, -MENETELMÄT JA -AINEISTO

3.1 Tutkimusongelma

Paavonlammen alueen pohjavedenotosta aiheutunut ristiriita näyttäisi selvästi alun perin syntyneen osapuolten eriävien intressien perusteella. Tätä tulkintaa tukee vahvasti Itä-Suomen ympäristölupavirastolle tehtyjen huomautusten ja vaatimusten analysointi. Suurin osa huomautuksista ja vaatimuksista liittyivät huoleen kaivoveden riittävydestä ja alueen lampien vedenpinnan alenemisesta sekä kiistaan ja epävarmuuteen pohjavedenoton välittömistä ja pitkäaikaisista vaikutuksista (Itä-Suomen ympäristölupavirasto, 2005). Kaivoveden riittävyys ja lampien pinnan mahdollisesta alenemisesta aiheutuvat tonttien arvojen laskut edustavat selvästi intressejä. Epävarmuus pohjavedenoton vaikutuksista näihin edellä mainittuihin tekijöihin on nähtävissä tiedollisiin käsityksiin perustuvaksi tekijäksi.

Tässä tapauksessa on siis selvästi nähtävissä ne lähtökohtaiset tekijät, jotka alun perin aiheuttivat ristiriidan Joensuun veden sekä asukkaiden ja mökkiläisten välillä. Tapausta lähestytään lähtökohtaisesti ristiriitatilanteena, josta ei päässyt muodostumaan varsinaista maankäyttökonfliktia. Ainakaan Joensuun Vedellä ei tilannetta koettu konfliktiksi. Tässä tutkimuksessa huomion kohteena ovat Joensuun Veden toimintaan liittyvät tekijät ja varsinkin se, millaiseksi muut osalliset tämän toiminnan kokivat. Pyrkimyksenä on selvittää, miten Joensuun Veden toiminta tapauksen yhteydessä vaikutti tilanteen kehitykseen. Oliko Joensuun Veden toiminnalla osuutta siihen, ettei varsinaista konfliktia ainakaan vielä ole syntynyt vai olisiko toisenlaisella toiminnalla pystytty hoitamaan kyseinen tapaus tavalla, joka olisi paremmin tyydyttänyt kaikkia osapuolia.

Toisaalta oman mielenkiintoisen asetelman muodostaa toimintaympäristö ja siinä tapahtuneet muutokset tapauksen yhteydessä. Toimintaympäristöllä tässä tarkoitetaan Paavonlammen paikallista aluetta ja sen merkitystä osallisille. Se voi edustaa osallisesta riippuen hyvin erilaista ympäristöä heille. Esimerkiksi vakituisille asukkaille se on heidän jokapäiväinen elinympäristö, kesäasukkaille lähinnä viikonloppujen ja lomakausien vapaa-ajan ympäristö. Joensuun Vedelle se taas on heidän toimintansa kannalta keskeinen raaka-aineresurssi. Näin ollen osallisten erilaiset siteet Paavonlammen alueeseen vaikuttavat siihen, millaista toimintaympäristöä se heille edustaa.

Toimintaympäristön muutoksilla tarkoitetaan esimerkiksi Kiihtelysvaaran liittymistä Joensuun kaupunkiin vuoden 2005 alussa sekä vuoden 2003 aikana suoritettujen koepumppausten kanssa

samaan aikaan vallinnutta erityisen kuivaa ajanjaksoa. Pohjavedenottamo –hanke aloitettiin alunperin Joensuun kaupungin aloitteesta, joten asukkaat voivat kokea, että heillä ei enää ole omaa kuntaa huolehtimassa heidän eduistaan. Kuivuuden ja koepumppauksen yhteisvaikutus voidaan taas kokea osallisten keskuudessa hyvin eri tavoin. Peräkylä (2001, 356-358) viittaa tähän valikoivan havaitsemisen käsitteellä, jolloin sama teko tai esimerkiksi muutos ympäristössä voi näyttää hyvinkin erilaiselta, kun sitä tulkitaan eri kehyksien läpi

Näin ollen tämän työn tärkein tutkimusongelma voidaan muotoilla seuraavasti: Miten Joensuun Veden toiminta tapauksen yhteydessä vaikutti alueen paikallisten asukkaiden ja kesämökkiläisten suhtautumiseen pohjavedenottoa kohtaan? Alueen vakituksia asukkaita ja kesämökin omistajia tarkastellaan yhtenä ryhmänä sekä erikseen omina ryhminään. Kesämökin omistajat asuvat käytännössä lähes kaikki Joensuun kaupunkialueella, joten siltä osin heitä voidaan pitää melko homogeenisena ryhmänä. Toisaalta taas näiden ryhmien välillä voi olla huomattaviakin eroja suhtautumisessa pohjavedenottoa kohtaan, koska vakituksille asukkaille Paavonlammen alue edustaa jokapäiväistä elinympäristöä. Kesämökin omistajille se edustaa käytännössä vain kesä- ja vapaa-ajan ympäristöä.

Myös toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset antavat kiinnostavan lähtökohdan osallisten mielipiteiden analysoinnille. Miten kuntaliitos ja koepumppausten kanssa samaan aikaan sattunut erityisen kuiva kesä vaikuttivat osallisten toimintaan ja suhtautumiseen tapauksen yhteydessä? Varsinkin koepumppausten kanssa samaan aikaan sattunut kuiva kesä antaa mielenkiintoisen lähestymistavan tutkimukselle. Siinä olennaiseksi kysymykseksi nousevat osapuolten mielipiteet siitä, kumman – kuivuuden vai koepumppausten – ”syyksi” muutokset alueen pohjavesissä laitetaan.

Tässä tutkimuksessa ei siis ole tarkoituksena millään tavalla tutkia pohjavedenoton todellisia vaikutuksia alueen pohjaveden tasoon tai laatuun. Lähtökohtana on konstruktionistinen ajatus siitä, että ihmiset rakentavat omia mielipiteitä, asenteita ja käsityksiä todellisuudesta omien arkisten kokemuksensa kautta (Häkli 1999, 133). Tähän liittyen Suopajärvi (2003, 17) on todennut, että ”ihmiset elävät omia ympäristöjään”. Paikallisella tasolla asenteisiin ja mielipiteisiin näyttäisi vaikuttavan hyvin voimakkaasti ihmisten omat kokemukset ympäristöstään ja sen tilasta. Tosin ihmiset voivat ”elää” eli kokea hyvin eri tavalla saman ympäristön, joten ympäristön absoluuttinen tila ei pelkästään muokkaa paikallisen tason kokemuksia. Ulrich Beck (1990, 76-77) puhuu kokemuksellisista symboleista ja niiden avainasemasta. Sillä hän juuri viittaa ”ympäristön elämiseen”, johon vaikuttavat ihmisten

kulttuuriset, historialliset ja sosiaaliset kokemukset. Tästä lähtökohdasta katsottuna tämän tutkimuksena keskiössä ovat ihmisten omat kokemukset ja mielipiteet, joihin tapaukseen liittyvät eri tekijät voivat vaikuttaa hyvinkin erilaisilla tavoilla.

3.2 Menetelmät

Tämä tutkimus on aineistoltaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus ja sen tutkimuksellinen näkökulma pohjautuu osittain tapaustutkimukseen. Esimerkiksi Eskola ja Suoranta (1999, 65-66) ovat todenneet, että laadullisessa tutkimuksessa on käytännössä aina kysymys tapauksesta. Tapaustutkimuksista on esitetty paljon erilaisia määritelmiä, johon varmasti vaikuttaa siihen soveltuvien aineistojen laajuus. Yleisesti kuitenkin tapaustutkimuksien määrittelyille on yhteistä, että niiden tarkoituksena on tuottaa intensiivistä ja yksityiskohtaista tietoa tutkittavasta tapauksesta, eikä niinkään pyrkiä yleistettävyyteen tai teorioiden testaukseen (Hammarsley & Gomm 2000, 2-5). Tässä työssä Paavonlammen tapausta käsitellään pääsääntöisesti asukkaiden ja kesämökkiläisten tulkitsemana ainutkertaisena tapauksena.

Tapaustutkimukseen soveltuvat useat erilaiset, kuitenkin lähinnä kvalitatiiviset, aineistot (Hammarsley & Gomm 2000, 2-5). Tässä työssä aineiston muodostavat haastattelut, erilaiset kyseistä tapausta koskevat dokumentit ja päätökset sekä henkilökohtaiset keskustelut Joensuun Veden henkilökunnan kanssa ja tutkijan tekemät omat havainnot Joensuun Vedellä työskennellessään. Tärkeimmän aineiston muodostavat teemahaastatteluilla kerätyt aineistot. Teemahaastattelulla tarkoitetaan puolistrukturoitua haastattelua, jossa tutkija käyttää etukäteen määriteltyjä aihepiirejä eli teema-alueita (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47). Jokaisen haastateltavan kanssa käydään läpi samat teema-alueet, mutta kysymysten muotoa ja järjestystä ei ole etukäteen päätetty (Eskola & Suoranta 1998, 86.)

Grönfors (1982, 11-12) pitää teemahaastattelujen etuna sitä, että se on suhteellisen luotettava tutkittaessa arkaluonteisiakin asioita. Hirsjärvi ja Hurme (2001, 48) pitävät teemahaastattelun vahvuutena sitä, että se vapauttaa haastattelun tutkijan näkökulmasta ja antaa näin haastateltaville ”vapaammat kädet” kertoa asiansa. Teemahaastattelussa tutkijan omat oletukset ja mielipiteet asiasta eivät siis vaikuta niin paljon kysymyksen asetteluun kuin esimerkiksi täysin strukturoidussa haastattelussa. Tämän vuoksi voidaan olettaa, että teemahaastattelu on tämän työn kannalta paras tapa kerätä aineistoa, koska tarkoituksena on tutkia asukkaiden ja kesämökkiläisten asenteita, mielipiteitä ja kokemuksia.

Yleensä teemahaastattelun aineisto puretaan nauhoilta tekstiksi. Tämä puhtaaksikirjoitus eli litterointi voidaan tehdä kokonaan tai valikoiden vain oleelliset kohdat haastattelusta. Joissakin tapauksissa päätelmät ja analysoinnit voidaan myös tehdä suoraan nauhalta. (Hirsjärvi ja Hurme 2001, 138.) Eskolan ja Vastamäen (2001, 41) mukaan teemahaastattelu aineistoa useimmiten analysoidaan teemoittelemalla ja tyypittelemällä. Tyypittelyssä aineistosta pyritään konstruimaan erilaisia tyyppikuvauksia. Teemoittelussa aineisto taas jäsenellään erilaisten teemojen mukaan useimmiten siten, että jokaisen teeman alla ovat kaikkien haastateltavien vastaukset siihen teemaan. Usein aineiston analysointi alkaa kuitenkin jo haastattelutilanteessa, jolloin tutkija tekee havaintoja esimerkiksi ilmiöiden toistuvuudesta, jakautumisesta tai erityistapauksista (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48).

3.3 Haastatteluaineisto

Haastatteluja tehtiin yhteensä 15 kappaletta. Haastateltaviksi valittiin Joensuun Vedellä syksyyn 2005 asti käyttöpäällikkönä toiminut Jorma Mustonen, yksi Joensuun Veden työntekijä sekä seitsemän Paavonlammen alueelta kesämökin omistavaa ja kuusi alueella vakituisesti asuvaa henkilöä. Mustosen haastattelua voidaan pitää ns. asiantuntijahaastatteluna, jossa käytiin läpi vedenottamo –hankkeen yleistä kehitystä sekä Joensuun Veden näkökulmaa asiasta. Kesäasukkaista haastateltiin neljää naista ja kolmea miestä, kun taas vakituisesti asuvista haastateltiin sekä kolmea naista että kolmea miestä. Yhden kesäasukkaan haastattelu tehtiin sähköpostitse haastateltavan pyynnöstä, muut haastattelut olivat normaaleita teemahaastatteluja, jotka kaikki nauhoitettiin. Kaikki haastattelut tehtiin vuoden 2006 maaliskuun aikana.

Pohjavedenottamon läheisyydessä sijaitsevien tilojen suhteellisen suuren lukumäärän vuoksi haastateltavat oli mahdollista ja tarkoituksen mukaista valita sellaiselta alueelta, jolla suurimmalla todennäköisyydellä voisi ilmetä pohjavedenotosta aiheutuvia vaikutuksia. Näin ollen haastateltaviksi valittiin sellaisia henkilöitä, jotka asuvat tai omistavat kesäasunnon mahdollisimman lähellä pohjavedenottamoita. Haastateltavien joukosta rajattiin pois sellaisten tilojen omistajat, joiden omistamat tilat olivat pelkkiä metsätiloja tai niiden käyttötarkoituksesta ei ollut saatavilla tietoa. Kaikkien haastatteluun valittujen omistama kiinteistö sijaitsee enintään kahden kilometrin etäisyydellä pohjavedenottamosta tai sellaisen lammen rannalla, joka joiltain osin on alle kahden kilometrin etäisyydellä pohjavedenottamosta. Nämä etäisyyskriteerit täyttäviä vakituisia asuinkiinteistöjä alueella oli noin 15 ja kesäasuntoja noin 30 kappaletta.

Näistä haastateltavat valittiin sattumanvaraisesti. Heitä ei ollut kuitenkaan etukäteen valittu, vaan otokseen tulivat ne henkilöt, jotka ensimmäisenä tavoitettiin.

Haastatteluista tuli yhteensä nauhoitettua materiaalia noin kolme tuntia 30 minuuttia. Tavallisesti laadullisessa tutkimuksessa aineiston keruu voidaan lopettaa sen kyllääntyessä (Mäkelä 1990, 52). Kyllääntymisellä tarkoitetaan sitä, kun uusi aineisto ei enää tuo oleellista lisätietoa. Aineiston kyllääntyminen oli havaittavissa selvästi myös tässäkin tapauksessa, joten haastatteluja ei ollut järkevää tehdä enempää. Kaikki tavoitetut henkilöt suostuivat haastatteluihin ja ne tehtiin haastateltavien kotona. Kaikki haastattelut onnistuivat teknisesti, joten siltä osin niiden voidaan todeta onnistuneen hyvin.

Haastatteluissa teemat oli pyritty rajaamaan mahdollisimman tarkasti aihetta koskevaksi, jotta jo haastatteluvaiheessa voitiin välttää epäolellaisen tiedon kerääminen. Tämän seurauksena haastattelut eivät myöskään olleet ajallisesti kovin pitkiä. Yksittäiset haastattelut kestivät kymmenestä minuutista puoleen tuntiin. Koska haastattelut lähes kokonaisuudessaan käsittivät tutkimusongelman kannalta olennaisia asioita, ne litteroitiin tekstiksi kokonaan ja mahdollisimman tarkasti. Litteroinnin jälkeen aineisto teemoiteltiin siten, että jokaisen haastateltavan vastaukset koottiin eri teemojen mukaan. Analysoinnin välineenä käytettiin siis teemoittelua. Tosin analysoinnin voidaan katsoa alkaneen jo haastattelu vaiheessa, jolloin tehtiin jo ensimmäisiä havaintoja usein esiin tulleista ilmiöistä, niiden vaihtelusta sekä vastauksissa ilmenneistä erityistapauksista.

Myöhemmin tekstissä haastateltaviin viitataan kertomalla, onko hän alueen vakituinen asukas vai kesäasukas sekä mainitsemalla sukupuoli. Esimerkiksi ”vakituinen asukas, M” tarkoittaa alueella vakituisesti asuvaa miestä. Viittauksissa katsottiin parhaimmaksi, ettei haastateltavien ikää mainita, koska se saattaisi mahdollistaa heidän tunnistamisen. Viitattaessa alueen vakituisiin asukkaisiin ja kesäasukkaisiin yhtenä ryhmänä, käytetään heistä myöhemmin nimitystä paikalliset.

3.4 Muu aineisto

Teemahaastatteluista saatujen aineistojen lisäksi työssä keskeisenä aineistona on Itä-Suomen ympäristölupaviraston (2005) antama pohjavedenottolupapäätös. Pohjavedenottoon oikeuttavassa lupapäätöksessä on esitetty osallisten tekemät huomautukset ja vaatimukset sekä Joensuun

Veden vastineet niihin. Luonnollisesti siitä myös ilmenee pohjavedenottoon oikeuttavan luvan ehdot ja Itä-Suomen ympäristöviraston perustelut niille. Lisäksi aineistona on myös käytetty muita asiaa koskevia dokumentteja, asiakirjoja sekä Joensuun Veden tekemiä mittaustuloksia koepumppauksen vaikutuksista alueen vesistöihin ja kaivoihin.

Aineistoksi on myös laskettava asiaa koskevat keskustelut Joensuun Veden nykyisen käyttöpäällikön, Risto Bergbackan, kanssa. Varsinkin työn alkuvaiheessa Paavonlammen pohjavedenotto –hankkeen kokonaiskuvaa muodostettaessa ne olivat suureksi avuksi. Myös luvuissa 1.1 ja 1.3, joissa esitellään yleisesti Paavonlammen tapausta ja sinne tehdyn pohjavedenottamon roolia Joensuun seudun vedenhankinnassa, nämä keskustelut ovat olleet tärkeässä asemassa. Myös oma yhteensä 14 kuukauden mittainen työsuhteeni vuosien 2005 ja 2006 aikana Joensuun Veden kanssa on tarjonnut joitakin tälle tutkimukselle tärkeitä huomioita.

Tässä on heti todettava, että tätä tutkimusta ei ole tehty Joensuun Veden työntekijänä. Tutkimus ei myöskään ole Joensuun Veden tilaama, vaikka sen taholta esitettiin kiinnostusta sitä kohtaan. Pyrkimyksenä on ollut ”irtautua” työsuhteen tuomista näkökulmista ja velvoitteista, jotta ne eivät vaikuttaisi tämän tutkimuksen sisältöön. Tarkoituksena on ollut tutkia tapausta mahdollisimman objektiivisista lähtökohdista, mikä palvelee parhaiten omia tutkimuksellisia tavoitteitani sekä toisaalta tarjoaa myös Joensuun Vedelle objektiivisen arvioinnin heidän toiminnastaan.

4 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN VIITEKEHYS

4.1 Maankäyttökonfliktien synty

Tavallisesti konfliktien taustalla vaikuttavat samanaikaisesti useat eri tekijät, jotka yhdessä muuttavat ristiriidan varsinaiseksi konfliktiksi. Vaikka konflikteille on useimmiten mahdotonta löytää yhtä tai useampaa yksiselitteistä syytä, niin niiden analysoinnin kannalta on kuitenkin hyödyllistä eritellä eri syitä ja selitysmalleja (Peltonen & Villanen 2004, 21). Useinhan ainakin julkisuuteen asti nousseissa konflikteissa media esittää selkeän syyn, jonka vuoksi konflikti on syntynyt sen osapuolten välille. Todellisuudessa näitä syitä voi olla – ja usein onkin – paljon enemmän, mutta ne eivät jostain syystä tule tai niitä ei haluta tuoda esille. Voisi ainakin kuvitella, että konfliktin osapuolet haluaisivat perustella omaa näkemystään sellaisella syyllä, joka on helpoimmin perusteltavissa ja jonka avulla parhaiten saa julkisen hyväksynnän omalle näkemykselleen.

Teoria- ja tutkimuskirjallisuudessa konflikteille löydetään hyvin monia eri syitä. Myös konfliktin alueellinen taso vaikuttaa voimakkaasti siihen, miten konflikteja tarkastellaan. Paikallisella mikrotasolla keskitytään yleensä osapuolten väliseen vuorovaikutukseen, kun taas makrotasolla yhteiskunnan rakenteelliset mallit nousevat huomion keskipisteessä (Laine & Peltonen 2004, 1). Tämän työn kannalta ei ole olennaista keskittyä makrotason rakenteissa ilmeneviin syihin. Sen vuoksi tapausta analysoidaan lähinnä kohteen, osapuolten ominaisuuksien ja osapuolten vuorovaikutuksen näkökulmasta (ks. esim. Callister & Wall 1995). Tämän pohjalta esimerkiksi Peltonen ja Villanen (2004, 21-26) esittävät laajassa kirjallisuuteen pohjautuvassa maankäyttökonflikteja tarkastelevassa tutkimuksessaan konfliktien syiksi *intressit, tieto ja todellisuus käsitykset, arvot* sekä *vuorovaikutuksen*. Seuraavassa tarkastelussa konfliktien syitä tarkastellaan lähinnä ristiriidan kohteen ja sen osapuolten välisen vuorovaikutuksen näkökulmasta. Intressit, tieto ja todellisuus käsitykset sekä arvot voidaan katsoa liittyvän itse ristiriidan tai konfliktin kohteeseen tai sen tulkintaan. Vuorovaikutukseen kuuluvat tekijät vastaavasti liittyvät osapuolten toimintaan tapauksen yhteydessä.

Käsiteltäessä konfliktien syitä, on kuitenkin hyvä muistaa, että niiden erottelu on vain analyysin väline. Harvoin on löydettävissä esimerkiksi puhdasta arvokonfliktia. Usein ristiriidat muodostuvat yhden syyn ympärille, kuten intressien tai arvojen, jonka jälkeen ne leviävät myös muille osa-alueille. Osapuolten välinen kamppailu samasta intressistä voi helposti johtaa laajempaan konfliktiin, jos esimerkiksi heidän välisessä vuorovaikutuksessa konfliktin aikana

ilmenee ongelmia. Käytännössä eri tekijät ovat konfliktitilanteissa aina toisiinsa tiivistä kytöksissä, jolloin ne vaikuttavat toinen toisiinsa. Sen vuoksi näiden toisiinsa kytkeytyneiden syiden analysoiminen on yksi konfliktinratkaisun lähtökohta. (Peltonen & Villanen 2004, 21.)

4.1.1 Kohteeseen liittyvät syyt

Useimmissa konfliktien määritelmässä osapuolten eriävät *intressit* mainitaan tekijöiksi, joiden ympärille konfliktit – ja varsinkin ristiriidat – muodostuvat (esim. Wall & Callister 1995, 517). Osapuolten eriävät intressit ovat luonnollisesti selkein itse kohteeseen liittyvä syy. Hyvin usein konfliktit myös määritellään erilaisiin intresseihin perustuviksi kamppailuiksi, joka paljastaa sen, että juuri intresseihin perustuvat konfliktit ovat hyvin yleinen konfliktien muoto. Myös Peltonen ja Villanen (2004, 22) toteavat, että intresseihin perustuvat ristiriidat ovat konfliktien yleisin lähtökohta. Tällöin konfliktin osapuolet tavoittelevat jotakin sellaista, jota he kaikki eivät voi saada. Maankäytön konflikteissa ehkä tyypillisin esimerkki on kilpailu samasta tontista.

Haittojen ja hyötyjen epätasainen jakautuminen liittyy olennaisesti intresseihin perustuviin konflikteihin. Tavallisesti taustaoletuksena on idea nollasummapelistä, jolloin toisen etu on toisen tappio. Tässä oletuksena on myös se, etteivät kaikki osapuolet voi voittaa. Nollasummapeliin perustuva lähtökohta on kuitenkin hyvin kapea, koska se ei jätä mahdollisuutta neuvotteluille ja osapuolten väliselle vuorovaikutukselle ja sitä kautta syntyvälle kaikkia osapuolia tyydyttävälle ratkaisulle. Nollasummapelin ideassa on kyse yhdestä ratkaisusta, joka erottelee voittajat ja häviäjät. Konfliktitilanteissa olisi kuitenkin hyödyllistä päästä eroon nollasummapelin vaatimasta asetelmasta, jolloin voitaisiin välttää kilpailu samoista resursseista. (Peltonen & Villanen 2004, 22.)

Intresseiksi voidaan määritellä taloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset, poliittiset tai esteettiset edut, joita konfliktin osapuolet tavoittelevat. Intressit nähdään asioiksi, joista voidaan tehdä kompromisseja tai käydä kauppaa. Tämä erottaa intressit arvoista, jotka käsitetään sijoittuvan neuvotteluiden, kompromissien ja kaupankäynnin ulottumattomiin. (Peltonen & Villanen 2004, 22.) Intresseille on siis tavallisesti löydettävissä rahassa mitattava arvo, jonka vuoksi intresseihin perustuvat konfliktit nähdään yleensä kamppailuna taloudellisesta hyödyistä. Konflikteissa osapuolet pyrkivät hyötymään mahdollisimman paljon ja häviämään mahdollisimman vähän (Sairinen 1994, 27). Varsinkin intresseihin perustuvissa konflikteissa tämä

korostuu, koska neuvotteluilla ja kaupankäynnillä osapuolet yrittävät juuri maksimoida omia hyötyjään.

Arvot ovat yleisiä, suhteellisen pysyviä ja tavoitteita koskevia ominaisuuksia, jotka ovat sosiaalisesti ympäristöstä opittuja. Arvot sisäistetään ja sen vuoksi niistä poikkeaminen aiheuttaa yleensä ihmisessä mielipahaa. Arvot ohjailevat ihmistä yleisissä valintatilanteissa ja ne koskevat aina laajoja toimintakokonaisuuksia (Allardt 1983, 51-55.) Arvoja on jokaisella yksilöllä, mutta niitä on myös erilaisilla organisaatioilla tai instituutioilla. Näistä tyypillisimmin arvonsa tuovat esille yhteiskunnalliset liikkeet ja kansalaisjärjestöt. Myös monet viranomaiset toimivat arvojen pohjalta, kuten esimerkiksi Museovirasto. (Peltonen & Villanen 2004, 24.)

Arvoilla on selvä yhteys konflikteihin ja niiden syntyyn, koska tiukasti arvoistaan kiinnipitävällä on suuri todennäköisyys joutua konflikteihin ympäröivän yhteiskunnan tai muiden toimijoiden kanssa (Wall & Callister 1995, 519). Perusarvoista, jotka kiinnittyvät osapuolten identiteetteihin, ei voi käydä kauppaa, kuten jo aikaisemmin tässä luvussa todettiin. Sen vuoksi arvoihin perustuvien konfliktien ratkaiseminen on aina hyvin monimutkaista. (Fiske 2000, 331-332.) Arvoista ei siis voida neuvotella samalla tavoin, kuten esimerkiksi intresseistä. Kompromisseja on lähes mahdotonta saada aikaan, koska arvot eivät ole samalla tavalla helposti vaihdettavissa (Peltonen & Villanen 2004, 24), kuten esimerkiksi intressit voivat joissain tilanteissa olla.

Kuten edellä mainittiin, arvot koskevat suhteellisen laajoja kokonaisuuksia. Yksilö esimerkiksi saattaa arvoiltaan vastustaa nyky-yhteiskunnan kasvavaa vedenkulutusta ja pelkästään sen vuoksi vastustaa pohjavedenottoa. Näin ollen on itsestään selvää, että tästä aiheutuvaan ristiriitaan on erittäin vaikeaa tai jopa mahdotonta löytää kaikkia osapuolia tyydyttävä ratkaisu. Peltonen ja Villanen (2004, 24) toteavatkin, että arvoihin perustuvat konfliktit helposti korostavat konfliktin totaalisuutta. Usein arvoihin perustuvissa konflikteissa näyttäisi ristiriidassa olevan makrotason yhteiskunnalliset rakenteet ja toimintamallit, joiden muuttaminen ei yksittäisen konfliktin ratkaisemiseksi ole mahdollista. Esimerkiksi monissa metsän käyttöä koskeneissa paikallisissa konflikteissa päämääränä voi olla kannan ottaminen koko Suomen mitta-kaavan metsien käyttöä koskeviin kysymyksiin, kuten luonnonsuojelun ja metsätalouden väli- seen ristiriitaan. On sanomattakin selvää, ettei tällaista ristiriitaa pystytä ratkaisemaan yhden paikallisen konfliktin yhteydessä.

Eriävät *tieto ja todellisuus käsitykset* liittyvät myös konfliktin kohteeseen tai sen tulkintaan. Peltosen ja Villasen (2004, 23) mukaan tällöin voi olla kyseessä väärinkäsitys, tiedollinen

epävarmuus tai näkökulmien yhteismitattomuus. Väärinkäsityksessä on kysymys yhteismitallisesta tiedosta, jonka oikeudellisuus voidaan myöhemmin todistaa siten, että kaikki osapuolet hyväksyvät sen. Kysymyksessä voi esimerkiksi olla mittausvirhe, joka voidaan myöhemmin korjata. Näin ollen väärinkäsityksiin perustuvat tilanteet voivat ratketa suhteellisen helpostikin, jos omat virheet vain pystytään myöntämään.

Tyypillisesti käytännön suunnittelu- ja päätöksentekotilanteissa ei ole mahdollista saada täydellistä ja ”yhtä oikeaa” tietoa kyseisestä asiasta. Sen vuoksi usein esiintyy eriäviä tietoja, jotka johtavat konfliktin syntyyn. Samasta aiheesta saatava puutteellinen tai ristiriitainen tieto sekä niiden aiheuttama epävarmuus ovat yleinen tiedollisten konfliktien kasvualusta. (Peltonen & Villanen 2004, 23.) Näin ollen tiedollisiin konflikteihin liittyy olennaisesti kamppailu siitä, kuka saa määritellä ”oikean” tiedon. Esimerkiksi pohjaveteen ja sen käyttöön liittyvissä hankkeissa on lähes mahdotonta saada täysin varmaa tietoa siitä, mitkä ovat pohjavedenoton vaikutukset pitkällä aikavälillä alueen luonnollisen pohjaveden tasoon ja sitä kautta koko ympäristöön. Silloin tiedollisen määrittelyvallan omaavan toimijan tuottamasta tiedosta yleensä muodostuu ”oikeaa” tietoa.

Tätä edellä kuvattua määrittelykamppailua kutsutaan tiedonpolitiikaksi eli pätevän tiedon määrittelyksi. Varsinkin kaupunki- ja yhdyskuntasuunnittelussa, johon tämän tutkielman tapaus selvästi kuuluu, tiedonpolitiikka on vahvasti sitoutunut oman alansa traditioon ja instituutioihin. Samaan aikaan voi olla useita relevantteja tapoja tuottaa, määritellä ja tulkita tietoa, mutta vain yksi tapa pääsee ohjaamaan muita. Käsitukset oikeasta tiedosta ja tavasta tulkita sitä määräytyvät ja muuttuvat tilanteen, aikakauden, näkijän ja hänen institutionaalisen asemansa mukaan. (Häkli 2002, 114-116.)

Näkökulmien yhteismitattomuus voi myös olla yhtenä syynä konfliktin synnylle. Tällöin tieto on sidoksissa samanaikaisesti esimerkiksi intresseihin ja arvoihin. Konfliktin osapuolten erimielisyydet rakentuvat tietojen, intressien ja arvojen yhteismitattomille ”kimpuille”. On siis kysymys erilaisista tulkintakehyksistä, joiden kautta tietoa tulkitaan. Tulkintakehysten kautta jäsennetään havaintoja ja suunnataan toimintaa. (Peltonen & Villanen 2004, 23.) Peräkylä (2001, 356-358) puhuu valikoivasta havaitsemisesta, jolloin sama teko tai esimerkiksi muutos ympäristössä voi näyttää hyvinkin erilaiselta, kun sitä tulkitaan eri kehyksien läpi. Näin ollen esimerkiksi viiden senttimetrin muutos pohjaveden tasossa voi jollekin olla hyvinkin suuri ja merkittävä muutos ja taas toiselle lähes sama kuin mitään ei olisi tapahtunut. Tätä samaa tilannetta Suopajärvi (2003, 17) kuvaa omien ympäristöjen elämisellä, jolla hän tarkoittaa juuri

näiden omien arkisten havaintojen merkitystä ympäristössä tapahtuvien muutosten tulkinnassa. Tällöin ihmiselle ensisijaisen tiedon antaa oma kokemus, eikä jonkun muun tekemä mittausta tai tutkimus. Tämä luonnollisesti voi usein johtaa tiedollisiin erimielisyyksiin.

Tulkintakehykset ovat historiallisesti muodostuneita jäsentämisen tapoja. Niissä ei siis puhtaasti ole kysymys esimerkiksi intresseistä tai arvoista. Usein tulkintakehykset muotoutuvat samankaltaisiksi erilaisten sosiaalisten ryhmien sisällä, joiden jokseenkin yhteisesti jakamat arvot, intressit ja tiedot kietoutuvat yhteen ”kimppeeseen”. (Peltonen & Villanen 2004, 23.) Tulkintakehykset ovat rinnastettavissa tässä työssä käytettyyn toimintaympäristön käsitteeseen, koska juuri nämä osallisten erilaiset toimintaympäristöt määräävät sen, millaisista tulkintakehyksistä he tulkitsevat tilannetta. Tämän mukaan esimerkiksi tietyllä pohjavesialueella asuvat ihmiset, joille kyseinen alue edustaa jokseenkin samanlaista toimintaympäristöä, ”näkevät” muutokset pohjaveden tasossa luultavasti samankaltaisten kehysten läpi eli he elävät ympäristöjään samalla tavalla. Tämä tietysti edellyttää, että näille ihmisille pohjaveden taso edustaa esimerkiksi jotain samaa intressiä, kuten talousveden saantia kaivosta.

4.1.2 Vuorovaikutukseen eli toimintaan liittyvät syyt

Edellä esitellyt konfliktteihin vaikuttavat tekijät liittyivät kaikki ristiriidan kohteeseen tai siihen, miten kukin sitä tulkitsee. Konfliktin syytä voidaan etsiä myös osapuolten välisestä vuorovaikutuksesta (Peltonen & Villanen 2004, 25). Tämän työn kannalta vuorovaikutuksen tarkastelulla on keskeinen rooli, koska työn yhtenä lähtökohtana oli tarkastella Joensuun Veden toimintatapoja Paavonlammen pohjavedenottohankkeen yhteydessä. Pelkästään jo päivittäisessä elämässä huomaa toimivan vuorovaikutuksen tärkeyden. Ilman toimivaa vuorovaikutusta pienistäkin asioista muodostuu helposti ongelmia.

Vuorovaikutus voidaan katsoa alkaneeksi jo suunnitteluvaiheessa, jolloin sillä nähdään olevan yleensä hyvin tärkeä rooli juuri maankäyttöön ja luonnonvarojen käyttöön liittyvissä kysymyksissä. Esimerkiksi Peltosen ja Villasen (2004, 25) mukaan juuri maankäytölle ja luonnonvarojen käytölle on tyypillistä suunnittelun ja päätöksenteon suljettu malli, jossa valmiit suunnitelmat tai päätökset esitellään osallisille. Tämän jälkeen niitä vain lähinnä pyritään puolustamaan kritiikiltä ja muutoksilta. Tällainen toimintamalli nähdään otollisena konfliktien synnylle, koska omia intressejään ja arvojaan puolustavat osapuolet joutuvat turvautumaan äärimmäisiin keinoihin valmiiden päätösten tai suunnitelmien muuttamiseksi. Tällöin päätöksiä

vastustavien osallisten näkökulmasta suunnittelua ja päätöksentekoa ei pidetä omina prosesseinaan, kuten asian ainakin pitäisi olla.

Vuorovaikutteisella tai osallistavalla suunnittelulla tarkoitetaan suunnitteluprosessia, jossa eri tahoille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa suunnitteluun (Paldanius 1997). Tämä koetaan usein keskeiseksi tekijäksi vuorovaikutukseen liittyvien konfliktien synnyn, kehittymisen sekä ratkaisujen kannalta, vaikka osalliset usein myös vaativat oikeutta osallistua heitä koskevien päätösten tekoon, eikä pelkästään suunnitteluun ja asian valmisteluun (Peltonen & Villanen 2004, 25-26). On myös muistettava, että osallisuus tai osallistuminen suunnitteluun tai asian valmisteluun ei ole mikään tae siitä, että omat näkemykset tulisi millään lailla huomioitua. Vuorovaikutukseen liittyvissä konflikteissa yhtenä tärkeänä tekijänä on juuri osallisten ja osallistumismahdollisuuksien määrittely, joka voidaan nähdä eräänlaisena valtakamppailuna. Peltonen ja Villanen (2004, 26) kuitenkin toteavat, että sallimalla osallisille mahdollisuus osallistua suunnitteluun ja asian valmisteluun, voidaan välttää useita konflikteja. Ilman näitä osallistumismahdollisuuksia ainoa vaikutusmahdollisuus on rakentaa asian ympärille konflikti. Vuorovaikutuksessa ja sen mahdollistamisessa kaikkein tärkeintä on sen aloittamisen ajankohta. Jos vuorovaikutus alkaa vasta valmiiden suunnitelmien esittelyllä, jota kutsutaan yksisuuntaiseksi tiedottamiseksi (Paldanius 1997, 48), niin se voi olla syynä konfliktin synnylle.

Jari Paldanius (1997) on analysoinut Suomessa toteutettuja erilaisia vuorovaikutteisen suunnittelun kokeiluja. Hänen mukaansa keskeistä niiden onnistumisen kannalta oli se, että vuorovaikutusjärjestelyjen – toisin sanoen mahdollisuuden osallistua – on oltava selvästi kiinteä osa suunnittelua. Tärkeää olisi myös kaikkien osallisten mahdollisuus osallistua suunnitteluun alusta alkaen, jolloin päätetään keskeisistä tavoitteista ja eri vaihtoehdoista. Suurimmaksi ongelmaksi Paldanius näki vuorovaikutuksen irrallisuuden itse suunnittelusta, koska monissa tapauksissa suunnitteluorganisaatio oli jo etukäteen lyönyt lukkoon kannattamansa suunnitelman (Vrt. Peltonen & Villanen 2004, 25). Useissa tapauksissa juuri etukäteen lukkoon lyödyt suunnitelmat ja vuorovaikutusjärjestelmien sekavuus aiheuttivat turhautumista ja sitä kautta epäluottamusta vuorovaikutus mahdollisuuksia kohtaan.

Vuorovaikutuksen roolia konfliktien yhtenä syynä voidaan myös lähestyä tarkastelemalla tarkemmin vuorovaikutuksen ominaisuuksia. Tällöin keskitytään ristiriidan tai konfliktin ratkaisemisen aikana syntyneeseen vuorovaikutukseen, joka on olennaista myös tämän työn kannalta. Wallin ja Callisterin (1995, 518) mukaan osapuolten välisestä vuorovaikutuksesta syntyvät konfliktit voivat liittyä osapuolten käsitykseen vastapuolesta, heidän väliseen kommu-

nikaatioon, käyttäytymiseen konfliktitilanteissa, vuorovaikutuksen rakenteellisiin puitteisiin tai vuorovaikutuksen aiempaan historiaan.

Osapuolten *käsitys vastapuolesta* voi johtaa konfliktin syntyyn esimerkiksi tilanteessa, jossa toisen osapuolen tavoitteita ei koeta reiluiksi, sen käyttäytyminen nähdään vahingollisena tai ilmenee epäluottamusta toista osapuolta kohtaan (Wall & Callister 1995, 520). Luottamuspuola osapuolten välillä on hyvin yleinen konfliktien syy ja se voidaan jopa nähdä välttämättömäksi konfliktien olemassaololle (esim. Kyllönen & Raitio 2004, 7). *Osapuolten välinen kommunikaatio* voi aiheuttaa konflikteja usealla eri tavalla. Kommunikaation määrä on hyvin kaksitahoinen tekijä. Kommunikaation vähäisyys voi johtaa puutteelliseen tietoon konfliktin kohteesta ja toisen osapuolen suunnitelmista, joka voi osaltaan altistaa konfliktille. Toisaalta taas liian tiivis kommunikaatio voi myös olla yksi konfliktin syy, koska sitä yleisesti pidetään yhtenä väärinkäsitysten lähteenä. Kommunikaatioon liittyviä yleisiä konfliktien syitä ovat myös loukkaukset, jyrkkä ja tyly kritiikki, vihamieliset ilmaukset sekä liian kunnianhimoisten tavoitteiden julistaminen. (Wall & Callister 1995, 520.) Nämä tekijät voidaan tulkita kuuluviksi vastapuolen asennoitumiseen kommunikointia kohtaan. Nämä kuvastavat sitä tapaa, miten toinen ristiriidan osapuoli asennoituu tilanteeseen ja sen yhteydessä suoritettavaan vuorovaikutukseen.

Käyttäytymisen aiheuttamat konfliktit liittyvät yleensä toisen osapuolen etujen rajoittamiseen, tavoitteiden estämiseen, vähäiseen vuorovaikutukseen tai valtakamppailuun. Vähäisen vuorovaikutuksen vuoksi osapuolet voivat muuttua toisilleen ”kasvottomiksi” vastustajiksi, jolloin heidän intressinsä ja mielipiteensä jäävät helpommin huomioimatta. Valtakamppailuun taas olennaisesti liittyy toisen osapuolen pyrkimykset kontrolloida toista tai vähentää toisen valtaa kyseisen asian suhteen. (Wall & Callister 1995, 521.) Kun vastapuoli on pelkkä ”kasvoton” ja tuntematon nimi paperissa, on paljon helpompi unohtaa hänen näkökantansa kyseiseen asiaan. Liian vähäinen vuorovaikutus voi siis johtaa siihen, ettei edes haluta huomioida vastapuolen vaatimuksia, jolloin pyrkimyksenä on vain kontrolloida toista osapuolta.

Vuorovaikutuksen rakenteellisilla puitteilla tarkoitetaan käytännössä osapuolten asemaa ympäröivässä yhteiskunnassa. Konflikteja voivat aiheuttaa epätasa-arvoiset valtasuhteet, keskinäinen riippuvuus, kolmannen osapuolen puolueellisuus, statuserot osapuolten välillä tai symboliset rakenteet. Nämä rakenteelliset puitteet ovat yhteiskunnallisesti syntyneet erilaisten lakien, sopimusten, käytäntöjen, toimintatapojen ja vaatimusten vaikutuksesta. Rakenteellisten puitteiden lisäksi myös *aiemmat kokemukset vuorovaikutuksesta* voivat johtaa konflikteihin. Tällaisia ovat

esimerkiksi aiemmat konfliktit sekä niiden seuraukset ja epäonnistuneet konfliktin ratkaisuyritykset. (Wall & Callister 1995, 521-522.)

4.2 Aiempi tutkimus

Kansainvälisellä tasolla veteen liittyvien ristiriitojen ja konfliktien tutkimus on ollut viime vuosikymmeninä hyvin vilkasta. Tutkimus on pitkään keskittynyt kuivuudesta kärsivien kehitysmaiden välisiin ns. ylikansallisiin konflikteihin. Nykyisin on jo koettu useita vesistä johtuvia aseellisia yhteenottoja (ks. esim. Ravnborg 2004) ja niiden lisääntyvä riski on tutkimuksissa yleisesti hyväksytty (Thomasson et al. 2005). Kansainväliset tutkimukset keskittyvät pääasiassa vakaviin valtioiden välisiin konfliktitilanteisiin, joissa useimmiten on kyse suoranaisestä vesipulasta. Tosin viime vuosikymmenen aikana suuntaus on ollut yhä enemmän valtioiden sisäisissä paikallisissa konflikteissa, joita ei aikaisemmin ole kovinkaan paljon tutkittu (Thomasson et al. 2005).

Tämän tutkimuksen kannalta ei ole kuitenkaan olennaista keskittyä kehitysmaiden ja maapallon kuivuudesta kärsivien alueiden vakaviin vesikonflikteihin, koska ne eivät millään tavoin ole verrattavissa Suomessa tapahtuneisiin vesiin liittyviin konflikteihin tai Paavonlammen alueella ilmenneeseen pohjavedestä aiheutuneeseen ristiriitatilanteeseen. Vaikka Suomessa ei voida kansainvälisessä mittakaavassa sanoa esiintyvän suoranaista pulaa vedestä, on meilläkin viime vuosina esiintynyt useita veteen liittyviä konflikteja. Myös pohjaveteen liittyvissä asioissa on Suomessa käyty muutama julkisuuttakin saavuttanut kamppailua, joita jo aikaisemmin tässä työssä (luku 2.1) esiteltiin. Pohjaveden käytöstä syntyneistä ristiriitatilanteista tai konflikteista on kuitenkin hyvin vaikeaa löytää suoranaista tutkimusaineistoa. Pohjaveteen liittyvät tutkimukset käsittelevät pääsääntöisesti pohjavesien käytön ympäristövaikutuksia (esim. Heikkilä et al. 2001), pohjavesien laatua tai suojelua sekä pohjavesien pilaantumisen aiheuttamia sosiaalisia vaikutuksia (esim. Lahti 1996).

Vaikka pohjavesiin liittyviä konflikteja on Suomessa viime vuosina esiintynyt, on niiden suhteellinen määrä veteen liittyvistä oikeustapauksista hyvin alhainen. Risto Mustaniemi (2000) on tutkinut pohjavesiin liittyviä oikeustapauksia vuosina 1997-2000. Vuodesta 1997 lähtien vesiylioikeudessa ja marraskuusta 1999 eteenpäin Vaasan hallinto-oikeudessa, joka muodostettiin yhdistämällä vesiylioikeus ja Vaasan lääninoikeus, käsiteltiin vain 23 pohjaveteen liittyvää tapausta. Vertaukseksi voidaan todeta, että pelkästään vuonna 1999 vesiylioikeus

käsitteli kaikkiaan 137 tapausta. Toisaalta suurta osaa maankäyttöön liittyviä kiistoja tai konflikteja ei käsitellä oikeudessa, joten pelkästään oikeustapausten perusteella ei voida tehdä mitään pitkälle vietyjä johtopäätelmiä. Osa oikeustapauksista voi myös koskea normaalia vesilain määräämän poikkeusluvan hakemista, johon ei tarvitse liittyä minkäänlaista ristiriita-asetelmaa eri osapuolten välillä.

Suomessa on vahva tutkimusperinne maankäyttöön ja ympäristöön liittyvissä ristiriidoissa ja konflikteissa. Nämä tutkimukset keskittyvät kuitenkin pääasiassa vesien pilaantumiseen, metsien käyttöön, kaupunkisuunnitteluun ja luonnonsuojelualueiden perustamiseen. Mikä sitten voisi selittää pohjaveteen liittyvien ristiriita- tai konfliktiaiheiden vähäisyyttä suomalaisen tutkimuksen piirissä? Luultavasti tärkein syy tähän on, että Suomessa ei ole käytännössä koko maan laajuisesti todellista pulaa pohjavedestä, jonka seurauksena pohjavesistä aiheutuneet ristiriidat ovat pääsääntöisesti johtaneet vain pieniin paikallisiin konflikteihin. Veden ympärille muodostuneet kiistatilanteet koskevat tyypillisesti vesien pilaantumista ja pienemmässä mittakaavassa myös pohjavesien käyttöä ja sen ympäristövaikutuksia. Toisaalta kiistojen syntyä voi ehkäistä Suomen kohtuullisen kattava pohjavesivaroja ja niiden käyttöä koskeva lainsäädäntö. Varsinkin pohjavesien kohdalla niiden käytön ja suojelun säännöstely on kehittynyt merkittävästi (Mustaniemi 2000, 7).

Kuten jo aikaisemmin todettiin, tässä työssä Paavonlammen tapaus määritellään maankäyttöön liittyväksi ristiriidaksi. Koska maankäyttö- ja ympäristökiistojen raja on hyvin ”häilyvä”, lähestytään aihetta näitä molempia tapauksia koskevien tutkimusten avulla. Useinhan varsinkin maankäyttöä koskevat tapaukset voidaan nähdä myös ympäristöön liittyviksi kiistoiksi. Konflikteissa, koskivat ne sitten maankäyttöä tai ympäristöä, niiden synty, hallinta ja ratkaiseminen kuitenkin noudattavat samoja perusrakenteita, joiden puitteissa osapuolet joutuvat toimimaan. Näin ollen itse ristiriidan kohteella ei ole niin suurta merkitystä, kun tarkoituksena on tutkia sen syitä ja varsinkin osapuolten toimintaa tapauksen yhteydessä

Vesiin liittyvissä tapauksissa vesistöjen pilaantumisesta aiheutuneita ympäristö konflikteiksi luokiteltuja tapauksia on Suomessa tutkittu melko ahkerasti. Esimerkiksi Marja Ylönen (1996) tutkimuksessaan ”*Ympäristökonflikti valtasuhteiden muodostumisen näkökulmasta*” tarkastelee Keski-Suomessa 1980-luvulla käytyä Äänekosken vesistökamppailua. Siinä hän tarkastelee konfliktia valtasuhteiden ja niissä tapahtuvien muutosten valossa. Tutkimus ja sen kohteena oleva tapaus ovat hyvä esimerkki intresseihin ja arvoihin perustuvasta ristiriidasta, josta muodostui suhteellisen kiivas konflikti lähinnä vuorovaikutukseen liittyvän valtakamppailun

myötä. Tapauksen osapuolina tutkimuksessa ovat uutta sellutehdasta suunnitteleva metsäyhtiö sekä Äänekosken vesistön asukkaat, joiden vaikutuksesta perustettiin Päijänne puhtaaksi –liike. Vesistön asukkaiden ja Päijänne puhtaaksi –liikkeen päämääränä oli saada uudelle sellutehtaalle suunniteltua tiukemmat päästöluvat. Metsäteollisuusyhtiön mielestä suunnitellut päästömäärät taas olivat tuotantokapasiteettiin verrattuna hyvinkin ympäristöystävälliset.

Loppujen lopuksi päästöluvat asetettiin suunniteltuja tiukemmiksi, eli konfliktin ”voittajia” tavallaan olivat vesistön asukkaat ja Päijänne puhtaaksi –liike. Tämän tärkeimmäksi syyksi Ylönen näkee sen, että asukkaat yhdessä ympäristöliikkeen kanssa pystyivät ”valtaamaan” yhtiön puhemies aseman. Sen seurauksena yhtiö joutui altavastaajan asemaan, jossa sen täytyi selitellä ja perustella omia vaatimuksiaan. Tässä tapauksessa asukkaat pystyivät muodostamaan omasta suhdeverkostostaan toimijaverkoston, johon he saivat mukaan asiantuntijoita. He pystyivät paremmin hyödyntämään tapaukseen liittyvät mahdollisuusrakenteet, jonka seurauksena yhdessä vaikutusvaltaisten toimijoiden kanssa heidän näkemyksensä saivat suurimman painoarvon. (Ylönen 1996.)

Äänekoskellakin tapahtuneessa vesistökamppailussa oli pohjimmiltaan kysymys tämän työn olennaisimmasta lähtökohdasta eli vuorovaikutuksesta ja siihen liittyvästä osapuolten valtakamppailusta. Voidaan todeta, että Äänekoskella asukkaat onnistuivat saavuttamaan alun perin metsäteollisuusyhtiöllä olleen vallan puhemiehen ”oikeudesta”. Sen seurauksena yhtiö joutui altavastaajan asemaan, kun asukkaiden näkemykset saivat suurimman painoarvon. Lopulta yhtiö joutui mukautumaan asukkaiden määrittelemään ”todellisuuteen” ja sovittamaan omat toimintonsa tämän uuden määrittelyn mukaisiin rajoihin. Toimintaympäristöjen erilaisuus myös näkyi tässä tapauksessa. Osalliset tarkastelivat tilannetta hyvin erilaisista tulkintakehyksistä, koska metsäteollisuusyhtiö käytti mielestään erittäin ympäristöystävällistä tekniikkaa, mutta vesistön asukkaat taas kokivat sen vesistöä pilaavaksi.

Vesa-Matti Lahti (1996) on tutkinut väitöskirjassaan ihmisten sosiaalista suhtautumista vesijohtoveden saastumista kohtaan. Hänen tutkimuksensa käsittelee Oitissa tapahtunutta pohja- ja juomaveden saastumista, jonka seurauksena vesijohtoveden käyttö kiellettiin. Lahti on erityisesti tarkastellut sosiologisesta näkökulmasta sitä, kuinka ihmiset sopeutuvat ja reagoivat juomavetensä pilaantumiseen ja käyttökieltoon. Tämä tilanne on myös rinnastettavissa Paavonlammen asukkaiden pahimpaan uhkakuvaan. Heillä oli pelkona, että heidän juomavetensä loppuu tai sen laatu huononee. Pahimmassa tapauksessa hekin joutuisivat tulemaan toimeen muualta tuodulla vedellä, kuten ihmiset Oitissa joutuivat.

Lahden (1996) mukaan ihmiset suhtautuivat tilanteeseen melko rauhallisesti, eikä alueella syntynyt minkäänlaista protestiliikehdintää. Tähän hän näki syyksi ihmisten tehokkaat sopeutumisstrategiat, joita olivat minimointi, fatalistinen nöyryys, huumori, syntipukin nostaminen esiin sekä uusyhteisöllisyys. Minimoinnilla tarkoitetaan tilanteen ja sen vaikutusten vähättelyä. Tällöin usein koetaan, että muut kärsivät tapauksesta itseä enemmän. Tämä oli oittilaisten yleisin tapa sopeutua vesionnettomuuteen. Fatalistisessa nöyryydessä asenteena oli ajattelu, että ”tapahtunut mikä tapahtunut”. Tilanteelle ei siis voi mitään, joten siihen on turha reagoida voimakkaasti. Tilanteeseen on vain sopeuduttava.

Huumori oli myös oittilaisten yleisesti käyttämä sopeutumiskeino. Sillä yksinkertaisesti tarkoitetaan asiasta vitsailua. Syntipukin esiin nostamisella Oitin tapauksessa tarkoitetaan vesien pilaantumisen huomanneen tutkijan syyttämistä tilanteesta. Vesitutkijaa syytettiin aiheetta, koska tilanteessa ei ollut muitakaan, joita voitaisiin syyttää. Oittilaisilla oli siis selvästi tarve löytää jokin konkreettinen syyllinen tälle tilanteelle. Tämä oli selvästi ihmisten keino purkaa tilanteen aiheuttamaa suuttumista ja ärtymistä. Uusyhteisöllisyys Oitissa ilmeni ihmisten uudenaikaisena sosiaalisena toimintana, kuten naapureiden auttamisena vedenkannossa, lisääntyneinä keskusteluina ja muuna sosiaalisena toimintana. Ihmiset myös kokivat olevansa kaikki samassa veneessä, jonka seurauksena kylän yhteisöllisyys parani. (Lahti 1996.)

Oitissa tilanteeseen siis suhtauduttiin hyvin rauhallisesti. Se luultavasti näiden edellä mainittujen sopeutumisstrategioiden lisäksi johtui siitä, että ”vahinko” oli jo tapahtunut. Tässä tutkimuksessa tarkasteltavassa Paavonlammen tapauksessa taas ”vahinkoa” ei ole vielä tapahtunut, joka osaltaan muuttaa ihmisten suhtautumista asiaan. Ei ole vielä olemassa mitään peruuttamatonta tilannetta, kuten veden loppuminen tai pilaantuminen, johon pitäisi sopeutua jollakin tavalla. Silti Oittilaisten käyttämät sopeutumisstrategiat antavat yhden mielenkiintoisen näkökulman analysoitaessa Paavonlammen alueen asukkaiden kokemuksia ja mielipiteitä Paavonlammen tilanteesta.

5 ERILAISET TULKINNAT TILANTEESTA

5.1 Joensuun Veden näkökulma

Joensuun Veden näkökulmasta Paavonlammen vedenottamo-projekti oli heille normaalia toimintaa, jolla pyrittiin takaamaan tarvittava vedensaanti. Paavonlammen alue oli heille myös kohteena hyvä runsaiden ja hyvälaatuisien pohjavesivarantojen vuoksi. Alueella oli myös suhteellisen vähän asutusta (ks. luku 1.2), jolloin voitiin olettaa, ettei paikallisten vastustus muodostuisi esteeksi hankkeelle. Esimerkiksi Joensuun Veden silloinen käyttöpäällikkö kuvasi aluetta antamassaan haastattelussa seuraavasti:

”Paavonlammen alueella ei niin kauheasti ole vakioasutusta, mutta jonkun verran siellä on kesäasutusta. Siinä mielessä se on varsin neutseellinen alue tällaiseen toimintaan. Ainakin verrattuna meidän edellisiin paikkoihin.” (Mustonen 2006.)

Joensuun Vesi oli myös varautunut jonkinlaiseen vastustukseen. Se oli varannut hankkeeseen reilusti aikaa, joten vastustuksen aiheuttamasta mahdollisesta viivästyisestä ei olisi ollut sille suurta haittaa. Paavonlammen pohjavedenottamon valmistumisella ei ollut pakottavaa kiirettä, koska sen avulla ensikädessä pyrittiin varautumaan tulevaisuuden vedentarpeeseen sekä samalla vähentämään muiden pohjavedenottamoiden kuormitusta. Myös kaikki alkuvalmistelut oli pyritty tekemään niin huolella, ettei ainakaan siltä osin tulisi mitään odottamattomia yllätyksiä.

”koska meillä oli niin hyvät selvitykset ja se hoiettiin niin helvetin hyvin ja sitten paikallinen valvova viranomainen, joka on ympäristökeskus, me pelattiin heidän kanssaan yhteistyötä eli tehtiin kaikki prikulleen mitä ne käski tehdä.” (Mustonen 2006.)

Näin kuvasi Joensuun Veden käyttöpäällikkö hankkeen toteutusta heidän näkökulmastaan. Joensuun Vedellä ei siis ollut minkäänlaista pelkoa siitä, että hanke olisi voinut kaatua kokonaan tai edes ratkaisevasti viivästyä paikallisten asukkaiden vastustuksen takia. Joensuun Vedellä oli tavallaan laki takanaan, kunhan kaikki sen määrittelemät ehdot vain täytetään. Suomen lainsäädännön mukaan pohjavesi käsitetään yleishyödylliseksi hyödykkeeksi, jota voidaan hyödyntää yleisen edun vuoksi omistajasta riippumatta (Vesilaki 1961/264).

Suomen Vesilain (1961/264) mukaan taloudelliseen ja teolliseen toimintaan sekä muuhun yleiseen tarpeeseen, kuten kunnallisen vesilaitoksen vedenhankintaa varten pohjavedenottolupa

voidaan myöntää toisen omistamalle maalle, jos se teknillisesti ja taloudellisesti on perusteltua. Tämä kuitenkin edellyttää, että vettä riittää omistajan ja hänen maillaan asuvien käyttöön, eikä vedenotosta aiheudu sen omistajalle kohtuutonta häiriötä tai haittaa. Pohjaveden ottamoa varten Ympäristölupavirasto myöntää luvan edellyttäen, että pohjavedenotosta saatava hyöty on siitä aiheutuvaa vahinkoa, haittaa tai muuta edunmenetystä huomattavasti suurempi.

Näin ollen Joensuun Veden näkökulmasta hankkeessa ei ollut mitään sellaista, mistä paikallisilla asukkailla olisi todellisia perusteita tehdä valituksia. Toisaalta, jos pohjavedenotto aiheuttaa asukkaille joitain haittoja, niin silloin Joensuun Vesi luonnollisesti korvaisi ne Vesilain (1961/264) edellyttämällä tavalla. Joensuun Veden näkökulmasta hankkeesta tehdyt valitukset ja huomautukset olivat perusteettomia, joilla vain tarpeettomasti pyrittiin viivästyttämään pohjavedenottamon valmistumista.

”Jos otetaan koko vaikutusalue, asukkaat ja maanomistajat, se vastustus mikä oli ni se jäi muutamiiin henkilöihin, jotka eivät edes tahtoneetkaan ymmärtää” (Mustonen 2006).

Näin hankkeen vastustusta ja siitä tehtyjä valituksia kuvaili Joensuun Veden käyttöpäällikkö. Toisaalta Joensuun Vesi oli myös pyrkinyt tulemaan asukkaita jonkin verran omatoimisesti vastaan hankkeen yhteydessä. Se oli syventänyt ja tehnyt muutamia uusia kaivoja asukkaille, joiden vedensaannissa ilmeni ongelmia koepumppausten aikana. Näin ollen omasta näkökulmastaan he olivat tehneet asukkaiden hyväksi enemmän kuin laki tai pohjavedenottolupa velvoitti.

Joensuun Veden näkökulmasta Paavonlammen pohjavedenottamon perustaminen oli selkeästi itse kohteeseen eli pohjavedenottoon liittyvä toimenpide. Ainut konfliktin aiheuttama syy olisi heidän tulkintansa mukaan voinut olla pohjavedenotossa ja sen aiheuttamissa muutoksissa alueen pohjavesiin. Kun lupa-asiat olivat kunnossa ja he toimivat lakien mukaan, ei Joensuun Veden tulkinnan mukaan hankkeesta voisi nousta todellista konfliktia. Heille selvästikin hankkeen vastustus oli vain muutamien itsepintaisten paikallisten asukkaiden aiheuttamaa turhaa kinastelua.

5.2 Pohjavedenotto paikallisten näkökulmasta

Kuten aikaisemmin konfliktien syiden tarkastelun yhteydessä (luku 4.1.1) todettiin, ovat intresseihin perustuvat ristiriidat konfliktien yleisin lähtökohta (Peltonen & Villanen 2004, 22). Näin oli myös tässäkin tapauksessa, kun sitä tulkitaan paikallisten näkökulmasta. Ensisijaisesti paikalliset asukkaat kokivat omien intressiensä olevan uhattuna pohjavedenoton seurauksena. He tekivät ympäristölupavirastolle valituksia ja huomautuksia, jotka pääasiassa olivat perusteltu mahdollisilla taloudellisten intressien menetyksillä.

”Shän se oli se pelko, että meillä kaivot kuivuu” (Vakituinen asukas, M).

”Että mökin arvo laskee kuivuneen kaivon myötä ja äänihaittojen takia (Kesämökin omistaja, N).

”Eihän sitä voi tietää mitä tulevaisuudessa tapahtuu, vaikka kyllä hyö uskottelee, että vettä riittää. Minä en kyllä usko siihen välttämättä, ootan vain kauhulla mitä tapahtuu.” (Kesämökin omistaja, N.)

Tässä oli muutamia kommentteja haastateltavilta heidän ensimmäisistä ajatuksista pohjavedenottoa kohtaan. Niistä tulee hyvin esille pelko kaivoveden ehtymisestä tai sen laadun heikkenemisestä sekä muista taloudellisista menetyksistä, vaikka mitään varmaa näyttöä ei ollut, että tällaista tulisi tapahtumaan pohjavedenoton seurauksena. Tämä on hyvä esimerkki aikaisemmin luvussa 2.1 käsitellystä sosiaalisen uhkan olemassa olost, vaikka mitään tieteellistä tai todellista näyttöä siitä ei olisi (ks. Haila & Heininen 1995).

Joensuun Veden saamaan pohjavedenottolupaun tulikin muutamia rajoituksia, joihin todennäköisesti omalta osaltaan vaikuttivat paikallisten asukkaiden tekemät valitukset ja huomautukset. Paikalliset asukkaat eivät kuitenkaan muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta periaatteellisesti vastustaneet pohjavedenottoa, vaan he pyrkivät turvaamaan oman vedensaannin sekä huolehtimaan muista intresseistään. Lähes kaikki haastateltavat hyväksyivät pohjavedenoton periaatteellisella tasolla Paavonlammen alueelta. Vain kaksi haastateltavaa olisi halunnut ehdottomasti ilman mitään ehtoja kieltää pohjavedenoton alueelta. Parhaiten ehkä paikallisten periaatteellista suhtautumista asiaan kuvaa yhden vakituisesti alueella asuvan mies henkilön kommentti:

”Kyllähän sitä vaan pitää ottaa, eihän sille maha mitää. Vettä tarvitaan ja sieltähän sitä vaan on otettava, missä sitä on. Kuitenkin se on semmonen yhteishyödyke ja se pitää vaan käyttää ja sillehän ei voi mitää esteitä pistää.” (Vakituinen asukas, M.)

Alueen asukkaat siis pääsääntöisesti käsittivät, että vettä on otettava jostakin ja juuri tämä alue on siihen parhaiten soveltuva. Näin ollen periaatteellista arvoihin liittyvää ristiriitaa kyseisessä tilanteessa ei esiintynyt, vaan alkuvaiheessa kysymys oli melko puhtaasti intresseistä.

Muutamille asukkaille tilanteessa oli kuitenkin jo alkuvaiheessa kysymys muustakin kuin pelkästään taloudellisista tai vedensaantiin liittyvistä intresseistä. Useille asukkaille – niin vakituksille kuin kesäasukkaillekin – Paavonlammen alue oli jo vuosikymmeniä edustanut omaa jokapäiväistä tai ainakin viikonloppujen ja loma-aikojen elinympäristöä. Mahdolliset muutokset tässä ympäristössä herättivät useissa haastateltavissa jonkinlaista pelkoa. Erityisesti niiden vastauksissa, jotka ovat alueella pitkään – useita kymmeniä vuosia – asuneet ja itse kaivonsa rakentaneet, näkyi erityinen suhde veteen ja sen hankintaan.

”koko elämä pillaantuu, jos nyt vesi viiään tosissaan, eikä ole varoja niitä rakennella, ku ne on työllä ja tuskalla tehty. Minä sanon, jotta jos jokkainen saman työn ois tehny tuon veden kanssa. Se varmasti puolustais, että minulla pitäis olla vettä. Tuntuu hullulta, jos se viiää se vesi.” (Vakituinen asukas, N.)

Tässä kommentissa näkyy selvästi se, ettei kaivo ja siitä saatava vesi edusta pelkästään yhtä elintärkeää hyödykettä. Siihen liittyy paljon muitakin tunnesiteitä. Tälle henkilölle kaivo ja siitä saatava vesi selvästi edustavat vuosien varrella tehtyä raskasta työtä, joka on täytynyt vedensaamiseksi tehdä. Nyt pohjavedenotto alueelta saattaa tehdä tämän vuosien varrella tehdyn työn tavallaan ”turhaksi”. On siis aivan luonnollista, että tällaisessa tilanteessa oleva henkilö vastustaa pohjavedenottoa alueelta ja on peloissaan sen vaikutuksista kaivonsa vedensaantiin.

Valtaosa paikallisista asukkaista tavallaan tyytyi tilanteeseen, kun Joensuun Vesi oli luvannut, että heille mahdollisesti aiheutuvat vahingot tulitaisiin korvaamaan. Tämä käytännössä koski asukkaiden omaa vedensaantia ja sen turvaamista. Hankkeen edetessä, ja varsinkin koe-pumppausten aikana ilmenneiden ongelmien ja niiden hoitamisen seurauksena alkoivat vuorovaikutukseen liittyvät tekijät kuitenkin aiheuttaa uusia ristiriitoja paikallisten ja Joensuun Veden välille. Näin ollen aluksi melko puhtaasti intressejä koskeva ristiriita laajeni asukkaiden näkökulmasta koskemaan myös vuorovaikutusta.

Tässä tilanteessa vuorovaikutukseen liittyvät ristiriidat eivät siis nousseet suunnittelusta ja päätöksenteosta aiheutuvista kysymyksistä, jotka Peltonen ja Villanen (2004, 25) mainitsevat maankäyttökongfliktien yleisimmiksi syiksi. Joensuun Veden toiminta hankkeen yhteydessä oli se tekijä, joka synnytti useimpien haastateltavien mukaan konfliktiasetelman tilanteen yhteyteen. Asukkaiden näkökulmasta kiistaa siis aiheuttivat Wallin ja Callisterin (1995, 518-522) korostamat vuorovaikutuksen ominaisuudet (ks. luku 4.1.2). Vuonna 2003 tehtyjen koepump-pauksien aikana alkoivat Joensuun Veden toimintatavat nousta ainakin joidenkin asukkaiden mielestä ristiriidan aiheuttajaksi. Näitä toimintatavoista esiin nousseita eli vuorovaikutukseen liittyviä tekijöitä analysoidaan tarkemmin Joensuun Vettä toimijana tarkastelevassa seuraavassa pääluvussa (luku 6).

Tämä kyseinen Paavonlammen tapaus on perusrakenteeltaan hyvin samanlainen kuin aikaisemmin luvussa 2.1 esitellyt kaksi Suomessa aikaisemmin syntynyttä pohjavedenotosta aiheutunutta konfliktitilannetta. Näissäkin tapauksissa tilanne alkoi selvästi paikallisten vedensaantiin liittyvistä intresseistä, jonka jälkeen kiistan keskipisteeksi nousivat vuoro-vaikutukseen liittyvät tekijät. Nummijärvellä tosin pääasiallinen konfliktin syy oli suunnittelun ja päätöksenteon suljettu malli, jossa valmiit suunnitelmat tai päätökset vain esitellään osallisille (ks. Peltonen & Villanen 2004, 25). Kuitenkin molemmissa tapauksissa vuorovaikutuksen ominaisuudet eli käytännössä pohjavedenotosta vastaavien yhtiöiden toiminta hankkeiden aikana oli suuresti vaikuttamassa kyseisten konfliktien kärjistymiseen aina oikeustapauksiksi asti.

5.3 Toimintaympäristön muutoksien tulkinnat

5.3.1 Kuntarajat ja niiden muutokset –vaikuttivatko ihmisten suhtautumiseen?

Työn alkuvaiheessa yhtenä hypoteesina oli, että Kiihtelysvaaran liittymisellä vuoden 2005 alussa Joensuun kaupunkiin voisi olla vaikutusta paikallisten suhtautumiseen Paavonlammen pohjavedenottoa kohtaan. Kukaan haastateltavista ei kuitenkaan suoranaisesti nähnyt kunta-liitoksen ja pohjavedenottamon liittyvän toisiinsa. Kuntaliitos ei myöskään vaikuttanut heidän suhtautumiseen pohjavedenottoa kohtaan. Yksi haastateltavista kuitenkin syytti entistä Kiihte-lysvaaran kuntaa siitä, kun se ei ollut pyrkinyt estämään pohjavedenottoa jo sen suunnittelu- vaiheessa.

Toisaalta ennen kuntaliitosta paikallisten mielipiteissä oli ollut kuntarajoihin perustuvaa kritiikkiä hankkeesta. Joensuun Veden käyttöpäällikkö Jorma Mustonen (2006) toi haastattelussaan esille, että muutamat alueen vakituiset asukkaat olivat kokeneet hankkeen vain Joensuun ja Joensuun Veden keinona tehdä rahaa. Heidän perustelujensa mukaan Joensuun Vedellä ei olisi ollut todellista tarvetta pohjavedenottamon perustamiselle, vaan tarkoituksena olisi ollut vain taloudellisesti hyötyä naapurikunnan vesivaroista. Tämä oli kuitenkin vain muutamien yksittäisten ihmisten mielipide, eikä millään tavalla edusta paikallisten yleistä näkemystä.

Paavonlammen alueella vakituisesti asuvien ja Joensuun keskustan alueella asuvien kesämökin omistajien kannanotoissa ei myöskään ilmennyt selviä eroja suhtautumisessa pohjavedenottoa kohtaan. Olisi voinut olettaa, että kesämökin omistajat olisivat olleet mielipiteiltään sallivampia pohjavedenotolle. Sieltä otettava vesi tavallaan tulee heidän käyttöönsä, koska he kaikki asuivat Joensuun kaupunkialueella ja kuuluivat vesijohtoveden piiriin. Tällä ei kuitenkaan ollut vaikutusta heidän suhtautumiseen. Toisaalta he kokivat, että heidän kaupunkiasuntojensa vedensaanti oli turvattua ilman Paavonlammen alueelta saatavaa vettä. Kesämökki myös edusti useimmille heistä käytännössä kesäajan asuntoa, joten enemmän oltiin huolistaan kesämökillä olevan kaivon vedensaannista. Kesämökillä lampi edusti myös tärkeää elementtiä, joten sen pinnan korkeuden vaihtelut huolestuttivat kesämökkiläisiä vieläkin enemmän kuin alueen vakituksia asukkaita.

Voidaan siis todeta, että kuntarajat ja niiden muutokset eivät käytännössä vaikuttaneet siihen, miten pohjavedenottoon suhtauduttiin. Sillä ei myöskään ollut merkitystä, kenen käyttöön vesi alueelta tullaan ”viemään”. Paikalliset asukkaat olivat selkeästi vain huolissaan pohjavedenoton paikallisista vaikutuksista. Heidän suhtautumiseen eivät vaikuttaneet ulkopuoliset asiat, kuten kuka hyötyy saatavasta vedestä tai onko vedenottaja oman vai naapuri kunnan toimija.

5.3.2 Tiedollisia ristiriitoja koepumppauksien ja kuivuuden vaikutuksista

Vuonna 2003 suoritettujen koepumppauksien vaikutukset alueen pohjaveden ja lampien vedenpintojen tasoihin aiheuttivat selkeästi tiedollisia ristiriitoja toimijoiden välille. Tämä paljasti hyvin selkeästi paikallisten asukkaiden sekä Joensuun Veden erilaiset tulkintakehykset (ks. Peltonen & Villanen 2004, 23). Kuten jo aikaisemmin konfliktien syitä käsittelevässä luvussa (luku 4) todettiin, omasta lähiympäristöstä ihmiset saavat eniten tietoa itse havainnoimalla eli elämällä omaa ympäristöään (ks. Suopajarvi 2003, 17). Silloin ”kokemukselliset

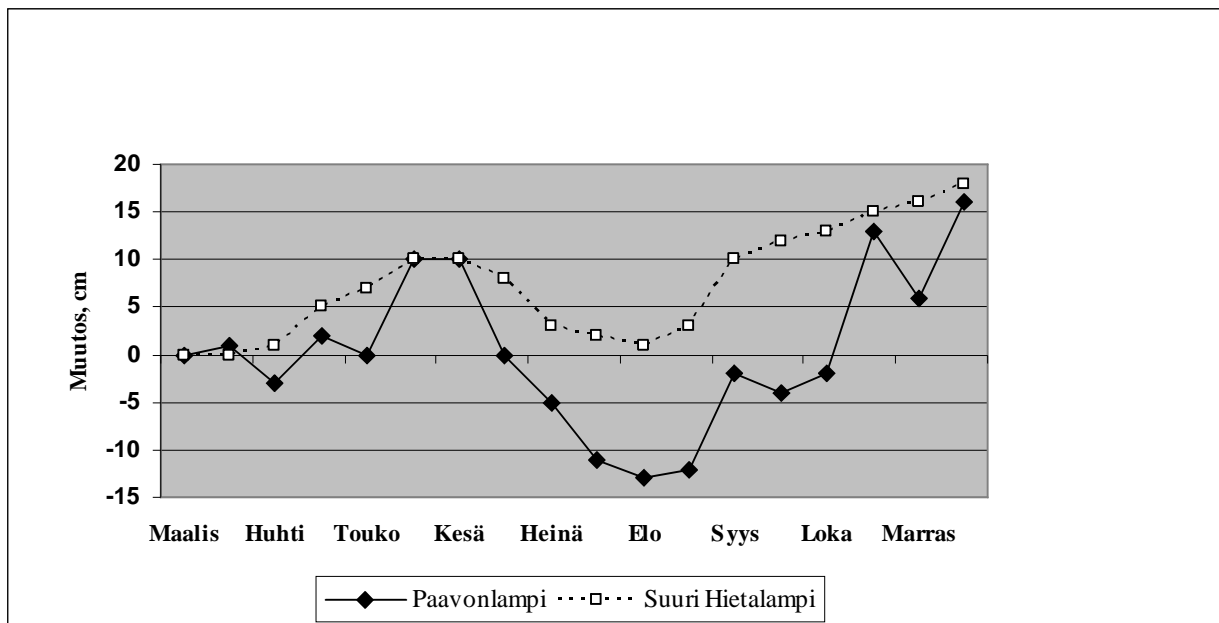
symbolit saavat avainaseman” ympäristön tulkinnassa (Beck 1990, 76-77). Tämä nousi selvästi esiin myös Paavonlammen alueen paikallisten asukkaiden ja kesämökkiläisten vastauksissa. Heille Paavonlammen alue edustaa suhteellisen samanlaista toimintaympäristöä, jota tulkitaan itse koetuilla – lähinnä visuaalisilla – havainnoilla. Tyypilliset lampien vedenpinnan tasoa kuvaavat kommentit olivat:

”rantaviiva vetäytyi ainakin 2 metriä” (Kesämökin omistaja, M).

”Ja se rantaviiva meni hirmu kauas, että laituri ei meinannu riittää, siitä ei voinu enää hypätä” (Kesämökin omistaja, N).

Haastateltavista kaikki viittasivat jollain tavoin rantaviivan vetäytymiseen tai siirtymiseen, kun haastatteluissa käsiteltiin lampien vedenpinnan tasoissa havaittuja muutoksia. Asukkaat ja mökkiläiset tarkastelivat tilannetta selvästi tulkintakehyksistä, joissa vain itse nähdyillä ja koetuilla havainnoilla on merkitystä. Tässä nousee selvästi esille aiemmin (ks. luku 4.1.1) tarkemmin esitelty erilaisiin tiedollisiin käsityksiin liittyvä valikoiva havainnointi (Peräkylä 2001, 356-358) tai oma ympäristön eläminen, kuten Suopajärvi (2003, 17) asian ilmaisee.

Joensuun Vedellä oli luonnollisesti aivan toisenlainen tulkintakehys, josta se tarkasteli lampien vedenpintojen korkeuksien muutoksia. Siinä merkitystä oli vain vedenpinnan korkeuden vaihtelulla, jota selvitettiin mittaamalla pystysuuntaista muutosta. Paikallisten omaan arkiseen kokemukseen tai havainnointiin perustuvat korkeuden vaihtelut, joita tulkittiin rantaviivan sijainnin muutoksilla, eivät olleet relevanttia tietoa Joensuun Veden näkökulmasta. Sitä edustaa hyvin kuvan 4 diagrammi (s. 46), jossa on esitetty Paavonlammen ja vertailulampena käytetyn Suuren Hietajärven vedenpintojen korkeuksien vaihtelut vuonna 2003 suoritettujen koepumpauksien aikana. Joensuun Veden näkökulmasta vedenpintojen lasku alueen lammissa ei ollut kovinkaan huomattavaa, kun otetaan huomioon muualla sijainneessa Suuressa Hietajärvessä tapahtunut kuivasta ajanjaksosta aiheutunut luonnollinen vedenpinnan aleneminen.

Kuva 4. Diagrammi Paavonlammen ja Suuren Hietalammen vedenkorkeuksien vaihtelusta koepump-pauksien aikana vuonna 2003. Nollatasoksi on valittu maaliskuun ensimmäisen mittauksen taso. (Lähde: Joensuun kaupunki 2004.)

Suuri Hietalampi oli valittu vertailulammeksi, koska se edustaa luonnonoloiltaan hyvin paljon Paavonlammen alueen lampia. Sen avulla pystyttiin vertailemaan luonnonoloista aiheutuvaa ja pohjaveden pumppauksesta aiheutuvaa vedenpinnan korkeuden vaihtelua. Edellä olevasta diagrammista (Kuva 4) huomataan, että koepumppauksien aikana vuonna 2003 elokuussa, jolloin lampien vedenpinnan korkeudet olivat kaikista alhaalla, Paavonlammen pinta oli laskenut reilut 10 senttimetriä enemmän kuin vertailulampena olleen Suuren Hietalammen. Tästä päätellen pohjaveden pumppauksen voidaan katsoa laskeneen Paavonlammen veden korkeutta noin 10 senttimetriä, joka Joensuun Veden tulkintakehyksistä katsottuna ei ollut kovin merkittävää.

Alueen asukkaat ja kesämökkiläiset eivät olleet kiinnostuneita korkeuden pystysuuntaisista muutoksista, vaan heille merkitystä oli vain rantaviivan paikalla ja sen muutoksilla. He toki ymmärsivät, että pienikin korkeuden muutos voi matalassa ja loivassa rannassa siirtää rantaviivaa suuria matkoja. Tästä johtuen jo 10 senttimetrin muutokset vedenpinnan korkeudessa edusti heille hyvin merkittävää muutosta, koska se pystyttiin helposti havaitsemaan omassa elin- tai vapaa-ajan ympäristössä, jota Paavonlammen alue heille edustaa. Tämä osoittaa hyvin sen, kuinka suuri merkitys erilaisilla tulkintakehyksillä on siihen, miten osalliset tilannetta

tulkitsevat. Peräkylä (2001) puhuu valikoivasta havaitsemisesta, jolloin sama teko tai muutos voi näyttää hyvinkin erilaiselta, riippuen minkälaisista kehyksistä sitä tulkitaan.

Pohjavedenoton vaikutukset alueen kaivoihin ja niiden vesimäärään nostivat esille eniten tiedollisia ristiriitoja. Kaikki ne haastateltavat, joiden kaivoihin Joensuun Veden teettämien tutkimusten mukaan vedenotolla ei pitäisi olla vaikutuksia, olivat asiasta toista mieltä. Heidän omien havaintojen mukaan veden määrä kaivoissa väheni selvästi koepumppausten vaikutuksesta. Asukkaiden ja kesämökkiläisten omat havainnot horjuttivat uskoa ”virallisiin” tutkimustuloksiin, joita heille oli esitetty. Näin asiasta puhui alueella vakituisesti kauan asunut henkilö, jolta vesi huomattavasti väheni kaivosta koepumppausten aikana:

” Joo, kyllä, koska heillähän oli aina tavallaan selitys, että ei ole laskenut kaivon pinta niin paljon, mitä myö silmämääräisesti omasta kaivosta huomattiin ja sama niinku myös lammen osalta. Kyllä täs on niin pitkää oltu, et noin paljoo ei ole koskaan vedet laskenu, mitä silloin.” (Vakituinen asukas, N)

Muutamassa tapauksessa tiedollista ristiriitaa aiheutti myös, että joidenkin kaivoissa vettä oli aina ollut hyvin vähän. Silloin tärkeintä ei ollut veden määrä, vaan kuinka nopeasti uutta vettä kaivoon tuli käytetyn tilalle. Näissä tapauksissa mittaukset eivät välttämättä osoittaneet veden huomattavaa vähentymistä, mikä kuitenkin oli huomattavissa ihmisten omissa havainnoinneissa. Tällöin haastateltavat kokivat, ettei millään määräjain tehtävillä teknisillä mittauksilla voida saada selville tilanteen todellista kuvaa. Tätä samaa asiantuntija tiedon ”väärinkäyttöä” tuo esille esimerkiksi Kimmo Saaristo (2000) tutkimuksessa *Avoim asiantuntijuus*, jossa hän on esimerkiksi tarkastellut Natura-ohjelmaa koskevaa mielipidekirjoittelua. Hän viittaa tekstissään siihen, että yleisesti ärtymystä on aiheuttanut paikallisten oman kokemukseen perustuvan tiedon huomioita jättäminen.

Haastateltavien keskuudessa oli selvästi havaittavissa Saariston (2000, 108) mainitsemaa ärtymystä siitä, ettei heidän omiin kokemuksiin perustuvaa tietoa huomioitu tai noteerattu heidän mielestään juuri millään tavoin. Se, että paikallisille kaivoveden ehtyessä ensimmäiseksi näytettiin kartoista tai muista dokumenteista, ettei pohjavedenotto vaikuta heidän kaivonsa veteen millään tavoin, herätti monissa suoranaista suuttumista.

”Se oli niin ärsyttävä ukko, kun se kävi täällä selittelemässä niitten karttojen kanssa. Tietysti jokainen yrittää, ettei se ole heistä riippuvainen. Eikös se ole ihan ylleinen asenne. Näin on, heti sanovat, ettei ole heissä vika. (Vakituinen asukas, N).

Paikallisten omien kokemusien mukaan vesi ei ole ollut koskaan niin vähissä, vaikka olisi ollut kuinka kuiva ajanjakso tahansa. On kuitenkin muistettava, että kokemuksiinkin perustuvaan tietoon ei aina pidä luottaa liikaa. Lienee aivan loogista ja normaalia ihmistoimintaa, että asioita pyritään kokemaan itselleen mieluisella tai parhaalla mahdollisella tavalla. Tämän johdosta kokemuksiin perustuvaa tietoa on tämän kaltaisissa tapauksissa arvioitava hyvin kriittisesti, koska sen motiivina voi myös olla pelkästään oman edun tavoittelu.

Myös tiedollisiin tekijöihin liittyvä väärinkäsitys tai tietämättömyys ja samalla paikallisten halu puolustaa kaikin keinoin omia intressejään voivat saattaa heidän muistiinsa ja omiin kokemuksiinsa perustuvan tiedon myös kyseenalaiseksi. Esimerkiksi tämän tapauksen yhteydessä koepumppauksia syytettiin sellaisenkin lammen pinnan alenemisesta, joka ei edes ole pohjavesilampi. Lampi sai vetensä valumavesistä, jolloin vähäsateisena kesänä sen pinta luonnollisesti alenee. Joensuun Veden mittauksen mukaan pohjaveden taso oli kyseisen lammen välittömässä läheisyydessä yli metrin ylempänä kuin lammen pinta. (Mustonen 2006.)

Tämä osoittaa hyvin sen, että omia intressejään puolustaessaan ihmiset helposti ilman minäänlaista tietoa asiasta siirtävät kaiken ympäristössä tapahtuneen muutoksen heille mieluisan ”syyllisen” vastuulle. Samalla helposti ”unohdetaan” muiden tekijöiden, kuten tässä tapauksessa kuivuuden, mahdolliset vaikutukset. Omiin arkisiin kokemuksiin näyttäisi siis vaikuttavan suuresti se, miten asiat tai tässä tapauksessa ympäristön muutokset halutaan kokea. Luonnollisesti ihminen haluaa kokea ja havainnoida asiat itselleen mieluisella tavalla. Tästä hyvänä esimerkkinä on se, että paikallisten toimesta koepumppausten vaikutukseksi yritettiin saada sellaisenkin lammen vedenpinnan aleneminen, joka ei edes ole pohjavesilampi. Kokemuksiin perustuva tieto on siis monissa tapauksissa hyvin subjektiivista, joten sen luotettavuus ”oikeana” tietona on melko rajallinen.

Todella kuivan kesän sattuminen koepumppausten kanssa samalle vuodelle oli tilanteen kannalta hieman kaksitahoinen asia. Vuonna 2003 maalis-heinäkuun välisenä aikana satoi yli 30 prosenttia vähemmän kuin keskimäärin on vuoden 1971 jälkeen satanut kyseisenä aikana (Ilmatieteenlaitos 2007). Juuri tämän ajanjakson lopussa Paavonlammen pinta oli laskenut eniten (ks. kuva 4). Paikallisten tulkinnoissa ja kokemuksissa kuivuuden vaikutukset eivät

saaneet suurtakaan roolia. Heidän näkemyksensä mukaan kaikki muutokset pohjavesissä ja sitä kautta lampien pintojen tasoissa johtuivat koepumppauksista. Tämän suhteen Joensuun Vesi joutui hieman kiusalliseen asemaan, koska kuivuuden vaikutus nyt ”sysättiin” koepumppausten syyksi. Lisäksi useat haastatelluista muistuttivat, että ennenkin on ollut yhtä vähäsateisia kesiä ja silloin on kyllä kaivoissa vesi riittänyt, eivätkä lampien pinnat ole laskeneet yhtä paljon.

Joensuun Veden näkökulmasta kuivuus ei kuitenkaan ollut välttämättä huono yhteensattuma. Nyt Joensuun Vesi sai tietoa siitä, miten paljon pohjavedenotto vaikuttaa alueen pohjaveden tasoon todella kuivan kesän sattuessa. Näin ei tulevaisuudessa tule mitään yllätyksiä pohjavedenoton vaikutusten suhteen. Näin Joensuun Veden sen aikainen käyttöpäällikkö kommentoi koepumppauksien kanssa samalle vuodelle osuneen kuivan kesän vaikutusta tilanteeseen:

”Toisaalta huonoa, toisaalta hyvääkin. Kuivissa olosuhteissa saatiin varmuus, ettei normaaliolosuhteissa tapahdu mitään katastrofia niillä vesimäärillä, mitä meillä on tarkoitus ottaa.” (Mustonen 2006.)

Paikallisten asukkaiden epävarmuutta tämä ei kuitenkaan vähentänyt, vaikka useimmat haastatelluista myönsivätkin kuivuuden olevan koepumppausten ohella yksi pohjaveden tasoon vaikuttava tekijä. He painottivat sitä, että tuleehan niitä kuivia – tai jopa vielä kuivempia – kesiä tulevaisuudessakin. Silloin heidän oma vedensaantinsa taas vaikeutuu, vaikka sademääriltään ”normaaleina” kesinä kaivoissa vesi riittäisikin. Heille yksikin sellainen vuosi, jolloin omasta kaivosta loppuu vesi, on tarpeeksi suuri syy vastustaa sen aiheuttavaa toimenpidettä.

6 JOENSUUN VESI TOIMIJANA

Seuraavaksi tarkastellaan yksityiskohtaisemmin paikallisten eli Paavonlammen alueen asukkaiden ja kesämökkiläisten käsityksiä Joensuun Veden vuorovaikutukseen liittyvästä toiminnasta ja sen eri osa-alueista. Lähtökohtana on tarkastella paikallisten kokemuksia Joensuun Veden harjoittamasta vuorovaikutuksesta tilanteen yhteydessä. Tässä tapauksessa vuorovaikutukseksi käsitetään Joensuun Veden toiminta kokonaisuudessaan, koska se käytännössä oli jatkuvaa vuorovaikutuksessa olemista paikallisten kanssa. Tässä tarkasteltavat vuorovaikutuksen osa-alueet ovat nostettu esiin kyseessä olevan tilanteen lähtökohtien mukaisesti Wallin ja Callisterin (1995, 518) jaottelua mukailien (ks. luku 4).

Vuorovaikutusta lähestytään aluksi tarkastelemalla paikallisten kokemuksia kommunikoinnista, johon tiedotuksen ja informoinnin katsotaan tässä tapauksessa kuuluvan (luku 6.1). Sen jälkeen keskitytään kahdenkeskisiin neuvotteluihin (luku 6.2), joissa vastapuolen käyttäytyminen sekä vuorovaikutuksen rakenteelliset puitteet ovat keskeisessä roolissa. Vastapuolen käyttäytymiseen tiiviisti liittyviä asenteita tarkastellaan vielä omassa luvussaan (luku 6.3), koska ne nousivat haastatteluissa selkeästi yhtenä tärkeänä vuorovaikutuksen ominaisuutena. Näiden jälkeen analysoidaan vielä paikallisten yleisesti muodostamia käsityksiä Joensuun Vedestä ja sen toiminnasta (luku 6.4). Wall ja Callister (1995, 518) painottavat aikaisemmin syntyneitä käsityksiä vastapuolesta. Luvussa 6.4 keskitytään kuitenkin tarkastelemaan kyseisen tilanteen aikana syntyneitä käsityksiä, koska haastateltavilla ei ollut Joensuun Vedestä ja sen toimintatavoista periaatteessa minkäänlaisia ennakkokäsityksiä.

6.1 Tiedotus ja informointi

Tiedon ja informaation määrään haastateltavat olivat pääsääntöisesti tyytyväisiä. Vain kolme haastateltavaa mainitsi suoraan, että tietoa olisi pitänyt asiasta saada enemmän. He olivat kaikki kesämökin omistajia, eivätkä he käyneet Joensuun Veden järjestämissä tiedotustilaisuuksissa. He kokivat, että kirjeissä asiasta tiedotettiin liian suppeasti kertomalla vain ”viralliset” tosiasiat. He kyllä ymmärsivät, että tiedotustilaisuuksissa he olisivat paremmin saaneet asiasta haluaansa tietoa. Myös kaksi asukasta, jotka olivat muuttaneet Paavonlammen alueelle pohjavedenotto –hankkeen jo käynnistyttyä, viittasivat myös jollain tavoin tiedon tai informaation vähyyteen.

Yleisesti voidaan siis todeta, että Joensuun Veden tiedotus keskittyi liiaksi tiedotustilaisuuksiin. Niissä olleet asukkaat ja kesämökkiläiset olivat yhtä mieltä siitä, että sieltä sai todella hyvin asiasta tietoa. Niiden kesämökkiläisten, jotka eivät olleet tiedotustilaisuuksissa, vastauksista ilmeni tietämättömyys varsinkin pohjavedenoton vaikutuksista heidän ”rutiineihinsa” kesämökeillään.

”En tiää mitä siitä tulee näille pienmökkiläisille, et mite nää jätevedet” (Kesämökin omistaja, N).

”Ja vaikuttaako se, että lammen rannalla pestää mattoja, todennäköisestihän se ei vaikuta millään tavoin” (Kesämökin omistaja, N).

Jo näistä kahdesta kesämökkiläisen kommentista huomaa selvästi sen, että tiedotuksessa olisi ollut hyvä selvittää ihmisille hyvinkin perustavaa laatua olevia asioita. Olisi ollut hyvä tiedottaa melkein liian paljon kuin liian vähän. Se, että ihmisille jää epävarmuus hankkeen vaikutuksista tällaisiin arkisiin rutiineihin, vaikuttaa varmasti suuresti heidän yleiseen suhtautumiseen sitä kohtaan.

Asukkaiden ja kesämökkiläisten näkökulmasta tiedotuksen ja informoinnin suurin ongelma oli niiden ”virallisuus”. Joensuun Veden lähettämät tiedotuskirjeet koettiin vaikeasti ymmärrettäviksi tavalliselle kansalaiselle, joka ei ollut asiaan perehtynyt. Suurin osa haastateltavista koki informaation olevan liian teknistä sellaiselle ihmiselle, joka ei ollut asiaan perehtynyt. Tiedotuksen ja informoinnin liiallista teknisyyttä kuvaa hyvin yhden kesämökkiläisen kommentti;

”Tuli vaan niitä virallisia määriä, kuutioita, eihän ne kerro mittää, jos ei ole perehtynyt asiaan. Paperit olivat liian virallisia” (Kesämökin omistaja, N).

Haastateltavat kokivat yleisesti vaikeaksi tulkita virallisia tiedotteita. Niistä ei saanut konkreettista ja selkeää tietoa siitä, mitä ne tulokset käytännössä tarkoittivat. Tämä korostui erityisesti kesämökkien omistajien kohdalla, koska he kohtasivat henkilökohtaisesti hyvin harvoin – jos ollenkaan – Joensuun Veden työntekijöitä, kun he olivat tekemässä kaivojen tai pohjaveden mittauksia. Vakituksilla asukkailla tilanne oli hieman toisenlainen, koska he luonnollisesti tapasivat paljon useammin mittauksia tekeviä työntekijöitä, jolloin esimerkiksi kai-

voille tehtyjen mittauksien ja kokeiden tuloksista voitiin keskustella heidän kanssaan. Alueen asukkaat ilmaisivat sen tärkeäksi tiedonsaannin lähteeksi.

Kaksi haastateltavaa jopa piti tiedotuksen teknisyyttä Joensuun Veden harkittuna taktiikkana, jolla saataisiin asia näyttämään niin tieteelliseltä, että vain oikean koulutuksen saanut voisi ottaa siihen kantaa. Tällaista kielen tai puhutavan kohtaamattomuutta Arola (2001) on suunnittelu-järjestelmän ja kansalaisyhteiskunnan välisiä jännitteitä tarkastelevassa tutkimuksessaan kuvannut ”siemeneksi”, jota ruokkimalla voidaan synnyttää varsinainen konflikti.

Tiedottamisen ja informoinnin kokeminen vaikeasti ymmärrettäväksi korostui selvästi naisten vastauksissa. Heidän vastauksissa viitattiin useasti tiedotteiden ”kapulakielisyyteen” tai liialliseen ”virallisuuteen”. Esimerkiksi Suhonen (1994, 160-161) on tutkimuksessaan todennut, että sukupuolten välisiin eroihin ympäristöongelmiin suhtautumisessa voidaan nähdä vaikuttavan miesten ammattinsa ja koulutuksensa kautta saadut erilaiset valmiudet tulkita niistä tuotettua informaatiota. Se voi tietysti tässäkin tapauksessa vaikuttaa miesten ja naisten keskuudessa ilmenneisiin eroihin. Miesten haastatteluista oli kuitenkin jollakin tavoin tulkittavissa se, että he tiedostivat tällaisen ”virallisen” informoinnin olevan yksinkertaisesti normaali käytäntö kyseisessä tilanteessa. Miestenkin vastauksissa viitattiin jollain tavoin tiedotteiden ”insinöörikielisyyteen”, mutta sitä ei kuitenkaan niin voimakkaasti kritisoitu kuin naisten keskuudessa.

Muutamissa haastatteluissa kritisoitiin myös hankkeen alku- ja loppuajan tiedotusta. Kaksi haastateltavista oli kuullut pohjavedenottamon rakentamisesta ensimmäistä kertaa alueen muilta asukkailta tai mökkiläisiltä. Kaksi haastateltavaa kertoi myös saaneensa ensimmäisen tiedon sanomalehdestä lukemalla. Tämä herätti heidän keskuudessa myös hieman kummastusta, ettei asukkaita tai kesämökkiläisiä informoitu ensimmäisenä henkilökohtaisesti. Myös Joensuun Veden entinen käyttöpäällikkö Jorma Mustonen (2006) mainitsi tämän alkuvaiheen paremman tiedottamisen yhdeksi asiaksi, joka olisi Joensuun Veden toimesta voitu tehdä paremmin hankkeen yhteydessä.

Haastateltavat myös kaipasivat tietoa Itä-Suomen ympäristölupaviraston myöntämästä pohjavedenottoluvasta ja sen ehdoista sekä varsinaisen vedenoton aloittamisesta. Asukkaat ja kesämökkiläiset eivät olleet saaneet yleisesti minkäänlaista tietoa pohjavedenottoon oikeutavasta luvasta. Muutamat heistä olivat itse ottaneet siitä selvää. Tietoa myös kaivattiin enemmän hankkeen etenemisestä eli käytännössä siitä, milloin varsinainen pohjavedenotto

aloitetaan. Tosin paikalliset asukkaat olivat selvästi kesämökkiläisiä paremmin selvillä hankkeen etenemisestä, koska he olivat päässeet keskustelemaan alueella pohjavesimittauksia tekevien Joensuun Veden työntekijöiden kanssa siitä.

6.2 Kahdenkeskiset neuvottelut

Kahdenkeskisillä neuvotteluilla tässä yhteydessä tarkoitetaan kaikkea Joensuun Veden henkilökunnan ja paikallisten välistä sanallista kommunikointia. Pääsääntöisesti nämä ”neuvottelut” saivat alkunsa paikallisten, useimmiten vakituisten asukkaiden, otettua yhteyttä Joensuun Veteen koepumppauksien vaikutuksien vuoksi. Lähinnä niissä keskusteltiin, oliko pohjavedenotto vaikuttanut kaivojen vähentyneisiin vesimääriin ja pitäisikö Joensuun Veden korvata jollain tavoin vaikeutuneesta vedensaannista aiheutuneet haitat. Käytännössä tämä tarkoitti vedensaannin turvaamista jollakin tavalla asukkaille. Neuvotteluilla ei siis tarkoiteta ns. virallisia kokoushuoneessa käytäviä neuvotteluja, vaan normaalia sanallista kanssakäymistä vuorovaikutustilanteessa.

6.2.1 Lähtökohdat neuvotteluille

Tapauksen yhteydessä Joensuun Vesi pyrki ratkaisemaan pohjavedenoton synnyttämiä ristiriitoja neuvottelemalla erilaisista ratkaisuista suoraan alueen asukkaiden ja kesämökkiläisten kanssa. Pääsääntöisesti nämä neuvottelut käsittelivät vedensaannin turvaamista vakituksille asukkaille ja kesämökkiläisille. Ne ajoittuivat pääasiassa koepumppauksien ajalle, koska silloin vedensaannissa alkoi ilmetä ongelmia. Käytännössä keskusteluja käytiin siitä, ovatko koepumppaukset aiheuttaneet veden vähentymisen kaivoissa vai johtuuko se muista syistä. Neuvotteluiden tärkeimmät vaikutukset näyttäisivät olevan siinä, että Joensuun Veden toimesta tehtiin parannuksia viiden haastateltavan vedensaantiin joko syventämällä vanhoja kaivoja tai tekemällä uusi kaivo.

Ristiriitatilanteessa rakenteellisilla tekijöillä on suuri vaikutus siihen, millaisiksi neuvottelut muodostuvat ja nähdäänkö ne edes mahdollisiksi (Ylönen 1996, 7). Tässäkin tapauksessa osallisten hyvin erilaiset valtasuhteet antoivat neuvotteluille vahvasti Joensuun Vettä suosivat lähtökohdat. Luvussa 4.2 esitellyssä Maija Ylösen (1996, 25-26) Äänekosken vesistökamppailua koskevassa tutkimuksessa tapauksen rakenteelliset tekijät olivat hyvin samanlaiset, tosin hieman

suuremmissa mittakaavassa, kuin tämän tutkimuksen tapauksessa. Äänekoskella lähtökohta neuvotteluille oli vesistön asukkaiden kannalta hyvin epäedullinen. Vastapuolena oli suuri metsäteollisuusyhtiö, jolla oli alueella niin taloudellista kuin poliittistakin valtaa. Myös vesilaki ja sen tulkintatapa olivat tavallaan asukkaita vastaan, koska sen määrittelemät toimintamahdollisuudet asukkaille olivat käytännössä vain vaatimusten ja huomautusten teko.

Paavonlammen alueen asukkaiden ja kesämökkiläisten näkökulmasta heidän mahdollisuudet neuvotteluille olivat hyvin samanlaiset Äänekosken vesistön asukkaiden kanssa. Vastapuoli oli yleistä etua ajava, alueen vesihuollosta vastaava kunnallinen liikelaitos, jolla oli runsaasti taloudellista ja poliittista valtaa suhteessa paikallisiin asukkaisiin ja kesämökkiläisiin. Joensuun Vesi myös toimi täysin vesilain velvoittamalla tavalla, joten tässäkin tapauksessa sen puitteissa asukkaiden ja kesämökkiläisten ainut toimintamahdollisuus oli vaatimusten ja huomautusten tekeminen. Joensuun Vesi halusi kuitenkin välttää tilanteen turhaa kärjistymistä (Mustonen 2006), joka taas voisi johtaa avoimeen vastakkainasetteluun, jollaiseksi tilanne Äänekosken tapauksessa ajautui (ks. Ylönen 1996, 26). Tämän vuoksi tapauksen yhteydessä käytiin kahdenkeskisiä neuvotteluita tilanteen ratkaisemiseksi kaikkia tyydyttävällä tavalla. Neuvottelutilanteissa kaikki valta oli selvästi Joensuun Vedellä.

Paavonlammen tapauksen ja Ylösen (1996) tutkiman Äänekosken tapauksen neuvottelukontekstit erosivat toisistaan siinä suhteessa, että Paavonlammen alueella ne käytiin yksityisesti kunkin asukkaan tai kesämökkiläisen kanssa. Äänekoskella syntyi Päijänne-liike, joka neuvotteli julkisesti metsäteollisuusyhtiön kanssa ja pyrki näin ajamaan kaikkien asukkaiden etuja. Se myös pystyi vahvistamaan omaa valtaansa saadessaan yleisen mielipiteen puolelleen ja sitä kautta pystyessään valtaamaan ”puhemies aseman” tapauksen määrittelyssä. Paavonlammen tapauksessa asukkaat ja kesämökkiläiset eivät muodostaneet yhteistä ”rintamaa”, vaan kaikki lähinnä pyrkivät huolehtimaan omista intresseistään.

6.2.2 Paikallisten kokemukset kahdenkeskisistä neuvotteluista

Paikallisten kokemukset neuvotteluista ja muusta kahdenkeskisestä kommunikoinnista olivat suuresti vaikuttamassa heidän kokonaiskuvaansa Joensuun Veden toiminnasta. Haastateltavista seitsemän ilmaisi selvää tyytymättömyyttä Joensuun Veden tapaan neuvotella ja kommunikoida kahdenkeskisesti heidän kanssaan. Eniten tällaisia neuvotteluja käytiin luonnollisesti alueen vakituisten asukkaiden kanssa, jolloin heidän haastatteluissa niistä saadut kokemukset tulivat

kesämökkiläisiä selvemmin esille. Onhan aivan luonnollista, että veden saanti ja sen turvaaminen on vakituksille asukkaille kesämökkiläisiin verrattuna huomattavasti suurempi kysymys, koska se vaikuttaa suoraan heidän päivittäiseen elämäänsä. Muuten mitään huomattavaa eroa vakituisten asukkaiden ja kesämökkiläisten välillä ei ilmennyt.

Vaikka neuvottelutilanteessa käyttäytymiseen tyytyväisten (5 haastateltavaa) ja tyytymättömien (7 haastateltavaa) lukumäärissä ei olekaan huomiota herättävää eroa, korostuvat kuitenkin kielteiset kokemukset aineistosta selvästi. Luonnollisesti tyytyväisten joukossa ovat ne, joilla ei ollut mainittavaa tarvetta käydä neuvotteluita Joensuun veden kanssa ja toisaalta ne, joille neuvottelut tuottivat mieluisan ratkaisun. Näin ratkaisuun tyytyväinen kesämökin omistaja kuvailee kokemuksiaan kahdenkeskisistä neuvotteluista:

”Sen puoleen ollaan ihan tyytyväisiä, et ei meille ole mittää haitto ollu, ku ne sen kaivon teki.” (Kesämökin omistaja, N).

Niiden henkilöiden kohdalla, joilla oli aikaisempaa kokemusta vastaavanlaisista neuvottelutilanteista, esimerkiksi ammattinsa puolesta, eivät ”kiivaatkaan” keskustelut jättäneet niistä välttämättä negatiivista kuvaa.

”Minusta niitten toiminta oli kyllä ihan asiallista, vaikka välillä vähän ääniä korotettiin” (Kesämökin omistaja, M).

Tällä tavalla neuvotteluita kommentoi kiivaasti Joensuun Veden kanssa ”keskustellut” kesämökin omistaja. Hänen haastattelustaan käy selvästi ilmi, että hänellä on aikaisempaa kokemusta vastaavista tilanteista ja siitä, miten niissä pitää toimia saavuttaakseen omat tavoitteensa. Hänen mukaansa pieni kiivastuminen ja äänen korottaminen kuuluvat tällaisiin tilanteisiin. Niihin on oltava itse valmis, jos haluaa saavuttaa omat tavoitteensa.

Varsinkin vakituisten asukkaiden keskuudessa negatiiviset kokemukset Joensuun Veden tavasta hoitaa kahdenkeskiset neuvottelut aiheuttivat heissä selvästi jonkinlaista varautuneisuutta. Osalle ne synnyttivät suoranaista epäluottamusta sitä kohtaan, että pystyykö Joensuun Vesi hoitamaan muut asiaa koskevat velvollisuutensa tulevaisuudessa. Vakituksista asukkaista neljä haastateltua osoitti selvää tyytymättömyyttä Joensuun Veden tapaan hoitaa keskinäistä kanssakäymistä. Kaksi oli siihen tyytyväisiä ja yksi haastateltavista ei ottanut kantaa, koska ei ollut neuvotellut mistään suoraan Joensuun Veden kanssa. Kokemuksien kuvailuissa oli selvästi havaittavissa eroja miesten ja naisten välillä.

”... ni osalla henkilökunnasta oli ylimielinen suhtautuminen. Ja sitten kun jotain piti tehdä, ni sitten tullaan huutamaan tähä meidän tontille. Minuu nii hirveesti suututti, ku tänne tulla huutamaan toisten tontille.” (Vakituinen asukas, N.)

Edellinen naisen esittämä kommentti tiivistää hyvin neuvotteluihin ja muuhun kanssakäymiseen tyytymättömien naisten kokemukset. Heille suuri merkitys oli tavalla, jolla Joensuun Veden henkilökunta käyttäytyi näissä tilanteissa. Itse neuvotteluiden lopputuloksella ei ollut naisten kohdalla niinkään suurta merkitystä heidän käsityksien muokkaajana, vaan tärkeimmän merkityksen muodostivat asenteet, käyttäytymistavat tai mielipiteiden huomioiminen. Naiset myös korostivat haastatteluissa selvästi omia tuntemuksiaan, kuten suuttumusta tai vihaa.

”Jos saa sanoo, ni semmosesta asiakaspalvelusta ja muusta arvosanaa, ni empä edes kehtaa sanoakkaan.”(Vakituinen asukas, M).

Miehet ilmaisivat mielipiteensä neutraalimmin, olivatpa he sitten tyytyväisiä tai tyytymättömiä Joensuun Veden henkilökunnan toimintaan neuvottelutilanteissa. Heidän vastauksistaan ei myöskään ilmennyt niin selvästi sitä, että tyytymättömyys neuvottelutilanteisiin olisi synnyttänyt suoranaista epäluottamusta vastapuolta kohtaan. Heidän vastauksissaan jollakin tavalla korostui usko siihen, että vastapuolella on ”ammatti ihmisiä”. He osaavat kuitenkin hoitaa työnsä kunnolla, vaikka oltaisiin tyytymättömiä heidän tapansa kommunikoida tilanteen yhteydessä.

Sukupuolten välisiä eroja tällaisissa tilanteissa selitetään usein ammatillisilla tekijöillä. Ammatilla nähdään olevan vaikutusta esimerkiksi ihmisten ympäristötietoisuuteen. (Kortelainen 1994, 123). Miehiseen kulttuuriin katsotaan kuuluvaksi valmius ottaa ja sietää niitä riskejä naisia enemmän. Useimmiten miesten ammatillinen ja koulutuksellinen tausta tukee teknisen tiedon tulkintaa ja tekniikkaan luottamista. (Suhonen 1994, 160-161.) Tämä on varmaan osaltaan vaikuttamassa siihen, ettei miesten kohdalla tyytymättömyys kahdenkeskisiin neuvotteluihin horjuttanut uskoa Joensuun Veden kykyyn hoitaa koko hanketta. Ammatillisen taustan ja miehisen kulttuurin vaikutuksesta miehet luultavasti olivat valmiita kiivaisiin keskusteluihin. Ja varsinkin silloin, kun niiden lopputulos oli itselle mieluinen, ei niistä muodostettu miesten keskuudessa negatiivista mielipidettä. Miehet myös luottivat naisia enemmän siihen, että Joensuun Vedellä on tarvittavaa ammattitaitoa hoitaa asia kaikkia tyydyttävällä tavalla.

Neuvottelutilanteista puhuessaan haastateltavista suurin osa kohdisti kritiikkinsä yhteen määrättyyn henkilöön. Näin ollen henkilöiden sosiaalisilla ominaisuuksilla oli suuri vaikutus siihen, millaiseksi tilanne koettiin. Kun henkilön toimintaa kuvataan esimerkiksi sanoilla ”ylimielinen”, ”yhteistyökyvytön” tai ”tulee tänne huutamaan meille”, niin luonnollisesti se vaikuttaa kokemuksiin koko organisaatiosta. Tästä voisi tulkita, ettei tyytymättömyys neuvottelutilanteissa käyttäytymiseen kohdistu varsinaisesti kaikkiin Joensuun Veden työntekijöihin. Kuitenkin yksikin vahvasti kielteinen kokemus näyttäisi kokonaisuuden arvioinnissa kumoavan useita hyvin hoidettuja tilanteita.

6.3 Asenteissa parantamisen varaa

Kuten jo aikaisemmin konfliktien syiden tarkastelun yhteydessä todettiin (luku 4.1.2), vastapuolen asenteisiin liittyvät tekijät nähtiin yhdeksi hyvin yleiseksi konfliktien syyksi. Wall ja Callister (1995, 520) mainitsevat tällaisiksi tekijöiksi erityisesti loukkaukset, jyrkkä ja tyly kritiikki, vihamieliset ilmaukset ja liian kunnianhimoiset suunnitelmat, jotka kaikki voidaan yhdistää kuuluviksi asenteisiin. Asenteisiin liittyvät tekijät olivat myös vaikuttamassa aikaisemmin esiteltyjen muiden pohjavedenotosta aiheutuneiden konfliktien syntyyn (ks. luku 2.1). Niissä intresseihin perustuvat ristiriidat käytännössä laajenivat konfliktiksi sen vuoksi, että pohjavedenottoa suunnittelevat toimijat eivät huomioineet paikallisten mielipiteitä millään lailla. Ne siis asennoituiivat välinpitämättömästi paikallisia asukkaita kohtaan.

Tämänkin tutkimuksen tapauksen yhteydessä Joensuun Veden asennoituminen ja erityisesti asenteet vuorovaikutustilanteissa herättivät paikallisissa negatiivisia kokemuksia. Haastatelluista kahdeksan koki Joensuun Veden asenteen huonoksi tapauksen yhteydessä. Neljä haastatelluista vastaavasti oli siihen tyytyväisiä. Tyytymättömyys ilmeni pääosin saaduista kokemuksista Joensuun Veden kanssa käydyistä kahdenkeskisistä neuvotteluista. Asenteisiin tyytymättömät haastateltavat kokivat, että Joensuun Vesi asennoitui heihin ylimielisesti. Joensuun Veden koettiin vähättelevän heidän omiin kokemuksiinsa perustuvaa tietoa ja korostavan omaa ”oikeaa” tietoaan pohjavedenoton vaikutuksista alueen pohjavesiin. Näin tilannetta kuvaili alueen asukas, jolta oman kokemuksensa mukaan vesi kaivosta ei ollut koskaan aiemmin loppunut:

”kaveri tuli karttojen kanssa tähän esittelemään niitä karttoja ja näytteli nää pohjavedenvirtaukset, että mistä päin on. Ja just on tuolta päin mistä ne pumppasivat

silloin. Ja sitten sano, että ei se kyllä teidän kaivoon millään tavalla vaikuta.” (Vakituinen asukas, M.)

Tällekin asukkaalle Joensuun Veden toimesta kaivoa syvennettiin, kun asiasta tarpeeksi ”neuvoteltiin”. Näistä kahdenkeskisistä neuvotteluista haastateltaville jäi kuitenkin sellainen tunne, että Joensuun Veden edustajat yrittivät viimeiseen asti väittää, ettei pohjavedenotto vaikuttanut kaivojen veden vähyyteen. Esimerkiksi kaivojen syventämisestä heidän piti omien sanojensa mukaan aluksi käytännössä lähes ”tapella”, jonka jälkeen Joensuun Vesi suostui syventämään heidän kaivonsa. Ihmiset kokivat tämän ylimielisenä asenteena, jolla pyrittiin vain testaamaan, kuinka kovin he olivat valmiita pitämään puoliaan. Se sitten ratkaisi, millaisiin toimenpiteisiin ryhdyttiin. Tässä yhden Joensuun Veden toimintaan ja erityisesti asenteeseen tyytymättömän haastatellun, jolle kaivoa loppujen lopuksi syvennettiin, kommentti tilanteesta:

”Kyllä siinä sai ite pitää puoliaan. Jos ei olis pitäny, ni tilanne olis saattanu olla ihan toisenlainen lopputulos sitten. Ihan pellenähän ne meitä piti. Kyllä oli ylimielistä asennetta ja epäkohteliasta.” (Vakituinen asukas, M.)

Haastateltavat eivät olleet myöskään tyytyväisiä Joensuun Veden edustajan tai edustajien käyttäytymiseen tapaamisten yhteydessä. Ne haastatelluista, joilla vesi väheni tai jopa loppui koepumppausten aikana kaivoista, kokivat Joensuun Veden joidenkin työntekijöiden asenteen vihamielisiksi heitä kohtaan, kun he vaativat joitakin toimia tilanteen korjaamiseksi. Heistä tuntui, että Joensuun Vedellä oltiin vihaisia heille, koska he vaativat oman vedensaantinsa turvaamista. Näin tuntemuksiaan Joensuun Veden henkilökunnan asenteista kuvasi alueella vakituisesti asuva nainen:

”Tota, no joskus, ehkä just ku on paljon jouduttu näistä asioista olemaan yhteydessä, ni osalla henkilökunnasta oli ylimielinen suhtautuminen. Et piti iha oikeesti soittaa monnee paikkaa, et asiat lähti kulkemaan eteenpäin. Ja sitten kun jotain piti tehdä, ni sitten tullaan vihasena huutamaan tähä meidän tontille. Aivan kuin se olisi meidän vika, et vesi loppuu” (Vakituinen asukas, N.)

Toisaalta haastatteluista nousi selvästi esille myös se, että Joensuun Veden ei tarvinnut missään vaiheessa olla huolissaan hankkeen toteuttamisesta. He tiesivät, että ilman mitään todella suurta yllätystä, pohjavedenotto tullaan tekemään Paavonlammelle. Näin ollen heidän ei tarvinnut

yrittää saada asukkaita ”omalle puolelleen” kaikin mahdollisin keinoin. Oli vain hoidettava ne velvollisuudet, mitä laki käytännössä määrää.

”Sanotaan näin, ettei mitään semmosta ylilyöntiä. Selkeestihän sen näki, että tilanne on läpihuutojuttu periaatteessa, sehän tullaan toteuttamaan tavalla tai toisella”
(Kesämökin omistaja, M.)

Tämä edellinen kommentti kuvastaa hyvin Joensuun Veden toimintaan tyytyväisten haastateltujen näkemyksiä. He kokivat, että Joensuun Veden edustajat olivat valmiiksi asennoituneet siten, että pohjavedenotto alueelle tehdään estelyistä huolimatta. Se myös selvästi näkyi Joensuun Veden ja sen henkilökunnan toiminnassa ja asennoitumisessa.

Kuten huomataan, Joensuun Veden henkilökunnan asenteet vaikuttivat suuresti siihen, millaiseksi paikalliset kokivat toiminnan. Osalle asukkaista, jotka olivat tyytyväisiä kaivonsa syventämiseen, jäi kuitenkin huonon tai ylimielisen asennoitumisen takia negatiivinen vaikutelma Joensuun Vedestä toimijana. Näin ollen tyydyttävästäkin ratkaisusta jäi muutamalle haastatellulle negatiivinen mielikuva. He olisivat selvästikin odottaneet Joensuun Vedeltä parempaa ymmärrystä heidän näkökulmiaan kohtaan sekä pohjavedenoton mahdollisten vaikutusten myöntämistä.

6.4 Paikallisille muodostunut käsitys Joensuun Vedestä toimijana

Joensuun Veden yleisellä toiminnalla tässä tarkoitetaan kaikkia käytännön asioita, jotka liittyvät Paavonlammen pohjavedenotto –hankkeeseen. Se on siis kaikkien hankkeeseen liittyvien toimien kokonaisuus. Juuri tällaiset, hyvinkin pienistä asioista ja toimista saadut kokemukset vaikuttavat vahvasti siihen, millaisen käsityksen muut osalliset Joensuun Vedestä muodostavat. Wallin ja Callisterin (1995, 518) mukaan ristiriitatilanteessa käsitykset vastapuolesta voivat olla yksi osapuolten väliseen vuorovaikutukseen perustuvan konfliktin syy. He tosin painottivat enemmän aikaisemmin muodostuneiden käsityksien roolia. Tässä tapauksessa kukaan haastateltavista ei maininnut aikaisempia käsityksiä. Haastateltavat muodostivat käsityksensä Joensuun Vedestä toimijana selvästi tähän hankkeeseen liittyvän yleisen, varsinkin vuoden 2003 koepumppauksien aikaisen, toiminnan kautta. Usein mainittuja asioita olivat pienten tai luvattujen asioiden hoitaminen, sovituista tapaamisista kiinni pitäminen, tiedottaminen ja käyttäytyminen tapaamisissa.

Yleisesti ottaen haastateltavien mielipiteet Joensuun Veden toiminnasta jakoutuivat hyvin tasaisesti (ks. Taulukko 1). Kuusi heistä oli toimintaan kokonaisuutena tyytyväisiä ja vastaavasti kuusi näki siinä parantamisen varaa. Yhden haastateltavan suhtautumista ei pystynyt tulkitsemaan. Kesämökkiläiset näyttäsivät olevan hieman vakituksia asukkaita sekä miehet naisia tyytyväisempiä yleiseen toimintaan. Kesämökkiläisistä yli puolet ilmaisi tyytyväisyyttä yleistä toimintaa kohtaan. Vakituksista asukkaista toimintaan tyytyväisiä oli vain kaksi haastateltua miestä. Yleisesti voidaan todeta, että naiset olivat hieman miehiä enemmän tyytymättömiä arvioitaessa Joensuun Veden toiminnan kokonaisuutta. Se, että oli tyytyväinen toimintaan kokonaisuutena, ei tarkoita kuitenkaan sitä, ettei olisi kritisoinut toiminnan jotakin osa-aluetta.

”Oli asiallista (toiminta yleisesti), mutta yksi pikkujuttu jäi, mutta se oli ja meni.”

(Vakituinen asukas, M)

Edellinen Joensuun Veden yleiseen toimintaan tyytyväisen asukkaan kommentti kuvaa hyvin haastateltavien tapaa muodostaa käsityksiä toiminnasta. Kokonaisuuteen tyytyväiset olivat pääasiassa myös tyytyväisiä Joensuun Veden asenteeseen heitä kohtaan sekä kahdenkeskiseen kommunikointiin (ks. Taulukko 1). Joissakin muissa toimintaan liittyvissä asioissa heillä yleisesti saattoi olla kritisointavaa, mutta se ei näyttäisi vaikuttavan ratkaisevasti kokonaisuuden arviointiin. Tyytymättömyys Joensuun Veden asenteeseen ja kahdenkeskisiin neuvotteluihin taas heijastui tyytymättömyytenä toimintaan yleisesti.

Taulukko 1. Haastateltavien kokemukset Joensuun Veden yleisestä toiminnasta, kahdenkeskisestä kommunikoinnista ja asenteista.

	Tyytyväinen	Ei tyytyväinen
Toiminta yleisesti		
Kahdenkeskinen kommunikointi		
Joensuun Veden asenne		
 = Vakituinen asukas, nainen		 = Kesämökin omistaja, nainen
 = Vakituinen asukas, mies		 = Kesämökin omistaja, mies
Samaa mieltä kaikista kohdista olevat alleviivattu.		

Kuten edellä olevasta taulukosta (Taulukko 1) voidaan hyvin huomata, niin haastateltavista kaikki, jotka eivät olleet Joensuun Veden toimintaan kokonaisuutena tyytyväisiä, ilmaisivat tyytymättömyyttä myös kahdenkeskeisestä kommunikoinnista sekä Joensuun Veden asenteista heitä kohtaan. Vain yksi kommunikointiin tyytymätön ja kaksi asenteisiin tyytymätöntä kokivat Joensuun Veden toiminnan kuitenkin kokonaisuutena hyväksi. Esimerkiksi kymmenen haastateltavaa oli tyytyväisiä tiedotukseen yleisellä tasolla, mutta se ei näyttäisi suuresti vaikuttavan kokonaisuuden arviointiin. Tämä osoittaa selvästi kommunikoinnin ja siihen liittyvän asenteen vaikuttavan hyvin keskeisesti siihen, millaisen yleiskäsityksen asukkaat ja kesämökkiläiset muodistivat itselleen Joensuun Vedestä toimijana.

Osallisten käsitys vastapuolesta voi olla hyvinkin ratkaiseva tekijä tilanteen kehityksen kannalta. Esimerkiksi Peltonen ja Villanen (2004, 25) ovat korostaneet käsityksien tärkeyttä, koska ne ruokkivat mielikuvia siitä, miten vastapuoli pyrkii tilanteessa toimimaan ja ajamaan etujaan, sekä vastaavasti estämään tai häiritsemään toisten osallisten tavoitteiden toteutumista. Tässäkin tapauksessa oli selvästi huomattavissa, että Joensuun Veden yleiseen tyytymättömät toimintaan olivat myös varautuneimpia ja epäilevimpiä tulevaisuuden suhteen. He myös suhtautuivat kaikista kielteisimmän koko pohjavedenotto –hankkeeseen.

Niiden joukossa, jotka kokivat Joensuun Veden asennoitumisen kielteiseksi tai ylimieliseksi, myös muut negatiivisiksi koetut toimet saivat huomattavasti suuremman merkityksen.

”Kun ei edes pieniä yksinkertaisia asioita saada hoidettua, niin vähä tuntuu et miten sit koko homma. Ja sit se, että olivat ilman mitään ilmotusta käyneet kaivolla tekemässä jotain mittauksia. Olis siitä voinu vaikka kaivolle jättää viestin, ettei sitten kun tulee mökille tarvitse mieltä, että ketkäs täällä on käyny paikkoja tutkimassa.”
(Kesämökin omistaja, M).

Tämä Joensuun Veden asennoitumiseen tyytymättömän kesämökin omistajan kommentti kuvaa hyvin tilannetta, kun vastapuolen asenne koetaan vähätteleväksi ja ylimieliseksi. Pienillä yksinkertaisilla asioilla hän viittaa koepumppauksien aiheuttamaan meluhaittaan. Vaikka kyseinen henkilö oli huomauttanut meluhaitasta useampaan otteeseen, ei sitä edes pyritty ehkäisemään. Joensuun Veden kanta oli ollut se, että meluhaitta on vain koepumppauksien ajan kestävä väliaikainen ongelma, joka tulee korjaantumaan varsinaisen pohjavedenoton alkaessa.

Kesämökkiläisen näkökulmasta yhden kesän kestävää meluhaittaa ei kuitenkaan koeta väliaikaiseksi. Kyseiselle henkilölle muodostui Joensuun Veden asenteesta muita osallisia kohtaan ylimielinen ja välinpitämätön käsitys, koska asialle ei edes pyritty tekemään mitään sen ”väliaikaisuuden” takia. Se vahvistaa selvästi negatiivista suhtautumista muihin toimenpiteisiin ja ylläpitää käsitystä, että välinpitämättömän asenteen vuoksi alueen asukkaita ja kesämökkiläisiä ei edes pyritä huomioimaan. Tällaisista kokemuksista syntyy myös epäluottamusta koko pohjavedenottamo –hankkeen toteuttamista kohtaan.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

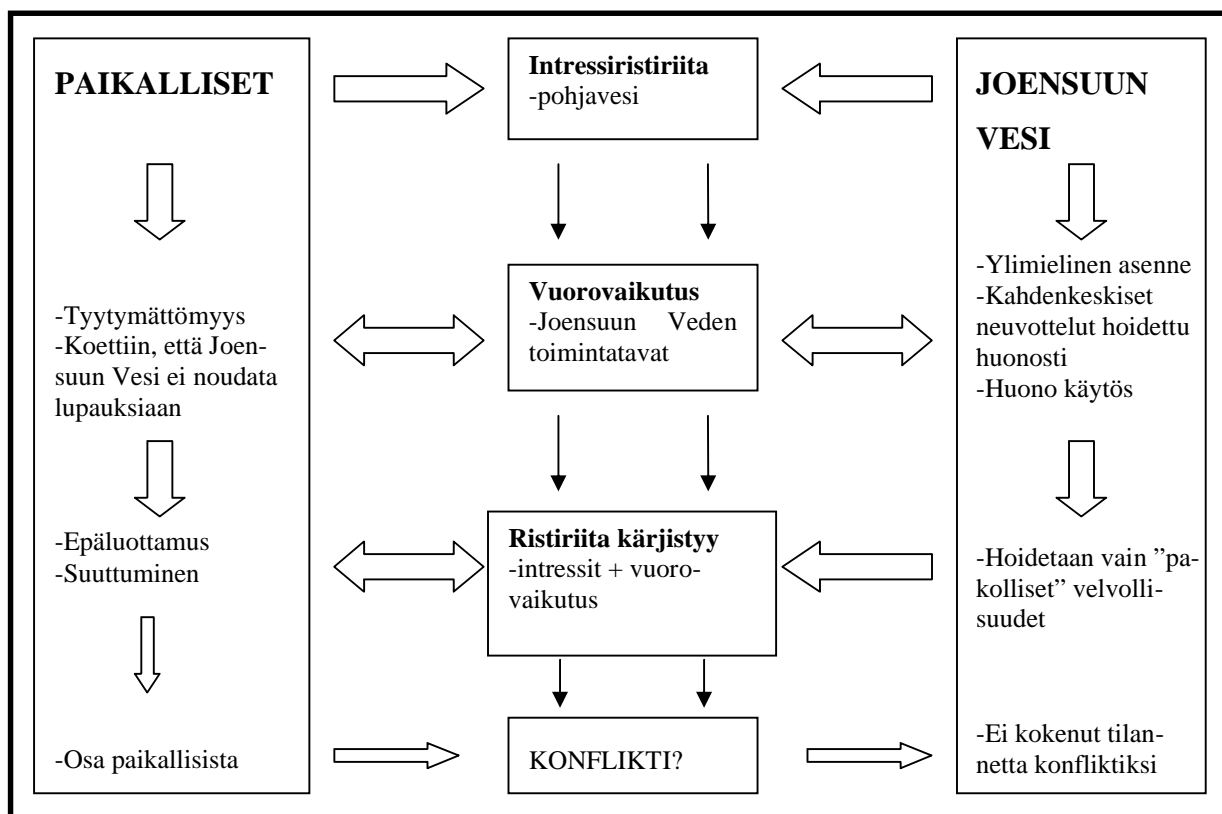
7.1 Tutkimuksen keskeisimmät tulokset

Tutkimuksen keskeisimpänä tarkoituksena oli tarkastella Paavonlammen alueen paikallisten asukkaiden ja kesämökin omistajien suhtautumista Joensuun Veden toimintaan Paavonlammen pohjavedenotto –hankkeen yhteydessä. Lisäksi tarkasteltiin toimintaympäristössä tapahtuneiden muutosten – kuntaliitoksen ja koepumppausten kanssa samaan aikaan vallinneen erittäin kuivan kesän – vaikutuksia paikallisten mielipiteisiin. Lähtökohtana olivat puhtaasti paikallisten omat henkilökohtaiset tulkinnat tilanteesta.

Yleisellä tasolla käytävään kommunikaation, johon tässä tapauksessa käsitettiin kuuluviksi Joensuun Veden informoinnin ja tiedotuksen, olivat paikalliset pääsääntöisesti tyytyväisiä. Heidän mielestään tietoa sai tarpeeksi ja se myös koettiin avoimeksi. Alueen vakituisten asukkaiden ja kesämökkiläisten välillä oli kuitenkin havaittavissa pieniä eroja. Ainoat tiedotukseen ja informointiin kokonaisuudessaan tyytymättömät olivat kesämökkiläisiä. He eivät käyneet Joensuun Veden järjestämissä tiedotustilaisuuksissa ja vakituisista asukkaista poiketen he eivät tavanneet Joensuun Veden työntekijöitä henkilökohtaisesti Paavonlammen alueella. Tämä oli vakituisten asukkaiden mukaan yksi tärkeä tiedonsaantikanava.

Vaikka tiedotuksen määrään oltiin yleisesti tyytyväisiä, niin sen laatu taas herätti kritiikkiä joidenkin mielipiteissä. Osa paikallisista koki tiedotteet liian virallisiksi ja vaikeasti ymmärrettäviksi ”tavallisille” ihmisille. Toiset taas halusivat saada asiasta tällaista virallista tietoa, jossa on esiteltynä tarkkoja lukuja ja mittaustuloksia. Kuten jo aikaisemmin konfliktien syitä käsittelevässä luvussa (luku 4.1.2) todetaan, Wall ja Callister (1995, 520) näkevät kommunikaation ja siihen sisältyvän tiedotuksen määrän kaksijakoisena tekijänä. Sen vähäisyys yleensä johtaa puutteelliseen tietoon asiasta tai toisen osapuolen suunnitelmista. Toisaalta taas liian tiivis kommunikaatio ja tiedottaminen nähdään yleisesti väärinkäsitysten lähteenä. Näin näyttäisi käyneen tässäkin tapauksessa. Osa paikallisista koki, että liian tarkat ja viralliset tiedotteet ovat vaikeasti ymmärrettävissä. Tiedotus ja informointi ei kuitenkaan tässä tapauksessa ollut se tekijä, johon paikalliset olivat yleisesti tyytymättömiä. Näin ollen voidaan todeta, Joensuun Veden tiedotukseen oltiin yleisesti tyytyväisiä, vaikka osa haastatelluista hieman kritisoi sen laatua.

Tiedotuksesta ja informoinnista poiketen paikallisten ja Joensuun Veden edustajien väliset kahdenkeskiset neuvottelut, sekä Joensuun Veden edustajien asennoituminen niihin saivat huomattavasti enemmän kritiikkiä lähes haastateltavien taholta. Tällä oli myös selvästi vaikutusta paikallisten suhtautumiseen koko pohjavedenottoa kohtaan. Alun perin paikallisille oli tiedotuksissa luvattu, ettei esimerkiksi heidän oma vedensaantinsa ole uhattuna. Jos pohjavedenotto aiheuttaa veden loppumisen paikallisten kaivoissa, lupasi Joensuun Vesi turvata heidän vedensaantinsa. Luottamus tähän alkoi kuitenkin paikallisten keskuudessa hiipua, kun vuonna 2003 suoritettujen koepumppauksien vaikutuksista alettiin tapauskohtaisesti neuvotella Joensuun Veden kanssa. Tämän seurauksena alun perin intresseihin perustuva ristiriita kärjistyi entisestään vuorovaikutukseen liittyvien tekijöiden vaikutuksesta (ks. kuva 5).

Kuva 5. Paavonlammen alueen pohjavedenotosta alkaneen intressiristiriidan kehitys paikallisten näkökulmasta.

Kuten edellä olevassa kuvassa (kuva 5) on esitetty, alun perin paikallisten ja Joensuun Veden välillä oli käytännössä vain intresseihin perustuva ristiriita. Paikallisten negatiiviset kokemukset

vuorovaikutukseen liittyvistä tekijöistä kuitenkin kärjistivät ristiriitaa entisestään. Vuorovaikutuksessa erityisesti Joensuun Veden edustajien käyttäytyminen kahdenkeskisissä neuvotteluissa kärjisti tilannetta. Tällaisiksi kahdenkeskisiksi neuvotteluiksi lasketaan kaikki henkilökohtainen kanssakäyminen Joensuun Veden edustajan ja paikallisten välillä. Tyypillisesti neuvottelu koski vuoden 2003 aikana tehtyjen koepumppausten vaikutusta kaivojen vedensaantiin. Koepumppausten aikana useiden haastateltavien kaivoista vesi väheni tai loppui kokonaan. Neuvotteluissa pyrittiin löytämään ratkaisu heidän vedensaanti ongelmiin, joka joidenkin osalta tarkoitti vanhan kaivon syvennystä tai uuden kaivon tekemistä.

Vaikka määrällisesti kahdenkeskiseen kommunikointiin tyytymättömiä oli vain kaksi enemmän kuin tyytyväisiä, (ks. taulukko 1, s. 59), niin heidän mielipiteet kuitenkin korostuvat aineistosta selvästi. Kahdenkeskiseen kommunikointiin tyytyväiset ilmaisivat tällaista kommunikointia olleen hyvin vähän, eikä heillä ollut yleensä tarvetta käydä Joensuun Veden kanssa kahdenkeskisiä neuvotteluita. Kommunikointiin tyytymättömät olivat pääsääntöisesti tyytyväisiä enemmän Joensuun Veden kanssa tekemisissä. Näin ollen voidaan todeta, että mitä enemmän kanssakäymistä oli, sitä todennäköisemmin siitä jäi negatiivinen mielipide.

Näissä kahdenkeskisissä neuvotteluissa paikalliset yleisesti kokivat Joensuun Veden edustajien käytöksen huonoksi. He kokivat, että heitä kohdellaan ylimielisellä asenteella. Suuttumista eniten nostatti se, että esimerkiksi veden loputtua kaivosta, täytyi heidän itse ”tapella ja riidellä” Joensuun Veden kanssa tilanteen korjaamiseksi. Heidän käsityksiensä mukaan Joensuun Vesi ei yrittänytkään itse korjata tilannetta, vaan heidän itse täytyi kiivaasti vaatia sitä. Paikalliset kokivat, että Joensuun Vesi yritti luistaa lupaamistaan velvoitteista. He olivat sitä mieltä, että Joensuun Veden olisi nöyrästi tunnustettava aiheuttamansa tilanne ja oma-aloitteisesti esimerkiksi syvennettävä heidän kaivonsa. Myös muiden pienten asioiden tekeminen huonosti tai tekemättä jättäminen saivat paikalliset kokemaan, että heille koitui haittoihin suhtautaan välinpitämättömästi. Nämä selvästi lisäsivät paikallisten keskuudessa hankkeen vastustusta ja epävarmuutta tulevaisuutta kohtaan.

Tästä seurasi paikallisten keskuudessa jonkinlaista epäluottamusta ja suuttumista, joiden seurauksena halu puolustaa omia intressejä lisääntyi. Näin ollen aluksi pelkästään intresseihin perustunut ristiriita oli nyt laajentunut koskemaan myös vuorovaikutukseen liittyviä tekijöitä. Huonot kokemukset vuorovaikutuksesta tavallaan ”nostivat” intressien puolustamisen uudelleen esille. Intresseihin ja vuorovaikutukseen liittyvät syyt kytkeytyivät tiivisti toisiinsa, jolloin ne myös vaikuttivat toinen toisiinsa (ks. Peltonen & Villanen 2004, 21). Kuten jo konfliktien syitä

tarkastelevassa luvussa (luku 4.1) todetaan, Peltonen ja Villanen (2004, 21) pitävät juuri vuorovaikutuksen epäonnistumista tilanteen aikana olennaisimpana tekijänä, jonka seurauksena kamppailu samasta intressistä voi kärjistyä laajemmaksi konfliktiksi.

Kuten kuvasta 5 nähdään, kärjistynyt ristiriita voidaan tulkita ainakin joidenkin paikallisten kohdalta muuttuneen varsinaiseksi konfliktiksi. Joensuun Vesi taas ei kokenut tilannetta konfliktiksi (Berbacka 2006). Eihän paikallisten vastustus aiheuttanut sille esimerkiksi hankkeen viivästyistä tai muuta mainittavaa haittaa. Joensuun Veden näkökulmasta tämä todennäköisesti on normaali tilanne hankittaessa uusia pohjavesialueita käyttöön. Paikallisista asukkaista kuitenkin osa ajautui lopulta hyvinkin jyrkästi vastustamaan pohjavedenottoa. Näin ollen heidän kohdallaan voidaan puhua varsinaisesta konfliktista, vaikka tämän työn lähtökohtana ei sinänsä ollut pyrkimystä määritellä sitä, oliko lähtökohtaisesti ristiriitana käsitelty tilanne muuttunut varsinaiseksi konfliktiksi.

Lopuksi voidaan todeta, että ainakin tässä tapauksessa ihmiset ymmärsivät melko hyvin pohjavedenoton tärkeyden yhteiskunnan kannalta. Tämän vuoksi todennäköisesti Paavonlammellaan pohjavedenottoa ei aluksi periaatteellisesti kovin kiivaasti vastustettu. Suurin vastustus nousi pohjavedenotosta vastaavan Joensuun Veden toimintatavoista tilanteen yhteydessä. Tässä tapauksessa voidaan todeta, että suurin kiista ei liittynyt itse intresseihin, vaan vuorovaikutukseen ja tarkemmin sanottuna toisen osapuolen käytökseen tapauksen aikana. Esimerkiksi maankäyttöön liittyville toimijoille tehdyn kyselytutkimuksen mukaan juuri osapuolten huono käyttäytyminen on yksi yleisimmistä ristiriitoja tai konflikteja kärjistävistä tekijöistä (Peltonen et al. 2006, 35).

Näin ollen vuorovaikutukseen liittyvät tekijät näyttäisivät olevan avainasemassa tällaisissa paikallisissa mikrotason maankäyttöön liittyvissä ristiriitatilanteissa ja niiden ratkaisemisessa. Ikäviksi ja haitallisiksi koetut toimenpiteet tai hankkeet näyttäisivät kuitenkin saavan paikallisten hyväksynnän, kunhan ne koetaan yhteiskunnan kannalta tarpeellisiksi ja ne toteutetaan paikallisia huomioiden. Tämän ei tarvitse tarkoittaa suunnitelmien muuttamista, vaan pelkällä asenteellisella huomioimisella näyttäisi olevan suuri merkitys – ainakin tässä tapauksessa voidaan niin tulkita.

Koepumppausten aikainen erittäin kuiva ajanjakso vuoden 2003 kesällä käsitettiin eri osapuolten keskuudessa hyvin eri tavoin. Paikallisten tulkinnoissa se ei saanut kovinkaan suurta painoarvoa. Kaikki pohjavesissä tapahtuneet muutokset laitettiin koepumppausten syyksi.

Heidän omien kokemuksiansa mukaan kuivuus ei ollut aikaisemminkaan vaikuttanut merkittävästi lampien pintojen tasoon tai kaivojen vedenmääriin. Näin ollen sitä ei koettu nytkään merkittäväksi tekijäksi. Toisaalta, jos kuivuuden vaikutus myönnettiin, niin silloin korostettiin sitä, että kuivia kausia tulee myös tulevaisuudessa. Se oli siis todiste paikallisille siitä, että pohjavedenotto tulee vaikeuttamaan heidän vedensaantiaan ja laskemaan alueen lampien vedenpintoja. Joensuun Vedelle taas kuivuuden ja koepumppausten yhtäaikaisuus antoi varmuuden siitä, että ”normaaleina” vuosina pohjavedenotolla ei tulisi olemaan mitään vaikutuksia alueen vedenkorkeuksiin. Koska vaikutukset olivat näin vähäisiä erittäin kuivana vuotena (ks. kuva 4), niin sademääriltään normaaleina vuosina vaikutuksia ei olisi ollenkaan.

Tämä toimintaympäristössä tapahtunut muutos selvästi aiheutti osapuolten välille ristiriitoja tiedollisissa käsityksissä. Ensiksi kuivuuden ja koepumppausten aiheuttamat vaikutukset koettiin eritavalla osapuolten keskuudessa, jolloin voidaan puhua valikoivasta havaitsemisesta (ks. Peräkylä 2001, 356-358). Paikalliset korostivat tulkinnoissaan koepumppausten vaikutusta, kun taas Joensuun Veden edustajat näkivät kuivuuden suurimmaksi syyksi vaikutuksille. Jos paikalliset taas myönsivät kuivuuden vaikutuksen, edusti se heille pikemminkin todistetta siitä, että koepumppaukset tulevat tällaisina kuivina vuosina vaikuttamaan lampien vedenpintoihin ja heidän omaan vedensaantiinsa. Joensuun Vedelle se taas oli todiste siitä, että ”normaaleina” vuosina pohjavedenotolla ei ole mitään haitallisia vaikutuksia. Näin ollen tämä muutos toimintaympäristössä vahvisti molempien osapuolten mukaan heidän omien näkemyksiensä oikeellisuutta. Osapuolten erilaiset tulkintakehykset vaikuttivat siihen, että tämä sama muutos tulkittiin täysin eritavalla heidän keskuudessa. Peltonen ja Villanen (2004, 23) puhuvat tietojen ja intressien yhteismitattomista ”kimpuista”, tarkoittaessaan tällaista näkökulmien yhteismitattomuudesta aiheutuvaa ristiriitaa.

Toinen toimintaympäristössä tapahtunut muutos, Kiihtelysvaaran liittyminen Joensuuhun, ei taas näyttänyt vaikuttavan millään tavalla paikallisten suhtautumiseen pohjavedenottoa kohtaan. Haastateltavat eivät esimerkiksi kokeneet, että heidän elinympäristöstään tulisi heti Joensuun luonnonresurssi. Ennemmin hyväksyttiin se, että tällaista yleishyödyllistä luonnonvaraa kuin pohjavesi, on hyödynnettävä siihen parhaiten soveltuvalta alueelta. Kuntarajoilla ja sillä, keiden käyttöön pohjavettä otetaan, ei siis ollut vaikutusta paikallisten suhtautumiseen. Näin ollen voitaisiin todeta, että vastustuksessa ei ollut kysymys siitä, että haluttaisiin vain estää toisten hyötyminen paikallisten omistamilta alueilta saatavasta vedestä.

Myöskään Paavonlammen alueen vakituisten asukkaiden ja kesämökkiläisten mielipiteiden välillä ei ilmennyt suuria eroja. Vakittuiset asukkaat pitivät yleisesti tiedotusta ja informointia paremmin hoidettuna kuin kesämökkiläiset. Kesämökkiläiset olivat taas vakittuisia asukkaita hieman tyytyväisempiä kahdenkeskisiin neuvotteluihin ja Joensuun Veden asenteisiin, jonka vuoksi heille muodostui myös hieman parempi kuva Joensuun Veden yleisestä toiminnasta. Olisi voinut kuvitella, että kesämökkiläiset suhtautuisivat alueen vakittuisia asukkaita sallivammin pohjavedenottamon rakentamiseen. Näin ei kuitenkaan ollut. Todennäköisesti kesämökki edustaa nykyajan ihmisille niin tärkeätä asiaa, että siihen liittyvät haittatekijät koetaan yhtä voimakkaina kuin vakittuisen asunnonkin kohdalla.

Kesämökkiläiset olivat vakittuisia asukkaita enemmän huolissaan lampien vedenpinnan laskusta. Vedenpinnan laskun aiheuttamat esteettiset ja toiminnalliset haitat sekä niistä johtuva kesämökin mahdollinen rahallisen arvon lasku olivat heidän suurin huolensa. Vakittuisilla asukkailla taas kaivojen veden mahdollinen väheneminen ja laadun huonominen olivat ensisijainen huolen aihe. Heille pula vedestä aiheuttaisi merkittäviä ongelmia jokapäiväiseen elämään. Kesämökkiläiset taas kokivat sen ”vain” suureksi ongelmaksi, jos he joutuisivat tulevaisuudessa tuomaan kotoaan kesämökillä tarvitsemansa talousveden. Sehän on useilla kesämökeillä aivan normaali käytäntö.

Yhteenvedona voidaan siis todeta, että Joensuun Veden toimintatavoilla ja asennoitumisella paikallisia kohtaan oli selvästi merkittävä vaikutus paikallisten suhtautumiseen. Ylimielinen asenne ja huonoksi koettu vuorovaikutus lisäsivät paikallisten vastustusta. Sen seurauksena aluksi intressejä koskeva ristiriita laajeni koskemaan myös vuorovaikutuksellisia tekijöitä. Paikalliset olivat pääsääntöisesti tyytymättömiä Joensuun Veden tapaan toimia tilanteen yhteydessä. Monille haastatelluista jäi ”huono maku” Joensuun Veden toiminnasta. Tämä olisi saattanut aiheuttaa tilanteen ympärille sellaisen konfliktin, jolla olisi ollut haitallisia vaikutuksia hankkeen toteuttamisen kannalta.

7.2 Pohdintaa

Päällimmäisenä mieleen tulee kysymys siitä, että miten Joensuun Vesi olisi voinut toimia paremmin tilanteen yhteydessä. Sen näkökulmastahan kaikki sujui niin kuin pitikin. Hanke ei viivästynyt vastustuksen takia, ainoastaan vuorokautinen vedenottokiintiö hieman pieneni halutusta määrästä. Tosin Itä-Suomen ympäristölupavirasto olisi saattanut pienentää sitä ilman

paikallisten tekemiä valituksia ja huomautuksia. Ja onhan se sanomattakin selvää, että tämän kaltaisessa tilanteessa ei voida toimia kaikkia miellyttävällä tavalla. Kun ihmiset kokevat jonkun toimenpiteen heidän etujaan haittaavaksi, niin todennäköisesti siihen liittyvään toimintaakaan ei koskaan voida olla täysin tyytyväisiä.

Aina kuitenkin tällaisissa tilanteissa kannattaisi toimia mahdollisimman hyvin, jo pelkästään tulevaisuutta ajatellen. Kuten konfliktien syitä tarkastelevassa luvussa (luku 4.1) todettiin, niin aikaisemmat kokemukset ja käsitykset vastapuolesta ja sen harjoittamasta vuorovaikutuksesta ovat yleisiä konfliktin aiheuttajia (Wall & Callister 1995, 521-522). Näin ollen huonot kokemukset tällaisten tilanteiden hoidosta ja niiden myötä heikentynyt julkisuuskuva eivät ainakaan tulevaisuudessa helpota toimintaa vastaavissa tilanteissa.

Toisaalta paikallisten yleistynyt suuttumus ja epäluottamus voivat tulevaisuudessa aiheuttaa tämän saman tilanteen uudelleen kärjistymisen, jos tulevaisuudessa pohjavedenotto aiheuttaa haitallisia vaikutuksia. Useiden haastateltavien vastauksista kävi ilmi, että he eivät ole enää tulevaisuudessa valmiita sietämään minkäänlaisia ongelmia omassa vedensaannissaan. Seuraavassa useiden haastateltavien ajatuksia hyvin kuvaava kommentti:

”Mie olen kyllä aatellut, että jos tulee jottai, ni mie kyllä käännän kaikki kivet mitä mie tiiän. Mie kyllä joka paikkaa soittelen. Ja sen näki tossa kaivon syvennyksessä, että sillä kuitenkin on vaikutusta, kun soittelee.” (Vakituinen asukas, N.)

Tulevaisuuden kannalta tämä ei anna sellaista kuvaa, että tilanne olisi käytännössä Paavonlammella vielä ohi. Jos tulevaisuudessa pohjavedenotto aiheuttaa haitallisia vaikutuksia paikallisille, saattaa tilanne vielä kärjistyä uudelleen konfliktiksi. Esimerkiksi tällaisen asetelman Joensuun Vesi olisi todennäköisesti voinut välttää paremmalla toiminnalla ja paikallisten huomioimisella.

Ainakin tämän tapauksen yhteydessä hankkeen toteuttajan, eli Joensuun Veden, olisi ollut parempi myöntää pohjavedenoton mahdolliset vaikutukset kaivojen vesimääriin. Myös vanhojen kaivojen syvennykset ja uusien kaivojen tekeminen olisi kannattanut hoitaa siten, ettei paikallisten olisi tarvinnut kokea, että he joutuivat kiivaasti taistelemaan niistä. Joensuun Vesi oli kuitenkin alun alkaen varautunut näihin toimenpiteisiin, eivätkä niiden kustannukset ollut tämän laajuisessa hankkeessa ratkaisevassa asemassa (Mustonen 2006).

Miesten ja naisten keskuudessa havaittujen erojen sekä negatiiviseksi koettujen kahdenkeskisten neuvotteluiden vuoksi organisaation sisällä kannattaisi panostaa tällaisissa tilanteissa yleiseen kommunikointiin. Naiset näyttäisivät – ainakin tässä tapauksessa – muodostavan mielipiteensä asioista miehiä enemmän käyttäytymiseen liittyvien tekijöiden perusteella. Miehillä taas tiedolliset seikat ja lopputulos vaikuttavat mielipiteeseen enemmän. Miehet ovat valmiimpia, todennäköisesti koulutuksen ja ammatillisen taustansa vuoksi, ”kiivaisiin” neuvotteluihin sekä mielipiteen muodostukseen teknisten tietojen pohjalta.

Toisaalta voidaan myös pohtia sitä, että miksi tilanteessa paikallisten vastustus ei muodostunut voimakkaammaksi. Siihen ainakin yhtenä selityksenä voidaan nähdä heidän pyrkimys sopeutua tilanteeseen. Lahti (1996) on väitöskirjassaan tutkinut oittilaisten ihmisten sopeutumista pohjaveden pilaantumisesta aiheutuvaan juomaveden saastumiseen (ks. luku 4.2). Siellä fatalistinen nöyryys oli yksi keino sopeutua tilanteeseen. Tätä samaa fatalistista nöyryyttä oli myös jollakin tasolla havaittavissa Paavonlammen alueen paikallisten keskuudessa. Vaikka suuri osa haastatelluista olisi lopulta halunnut estää pohjavedenoton, he eivät kuitenkaan ryhtyneet Itä-Suomen ympäristölupavirastolle tehtyjen huomautusten ja valitusten lisäksi mihinkään merkittäviin toimenpiteisiin tavoitteidensa toteuttamiseksi.

Monet haastatelluista perustelivat vastustuksen vähäisyyttä sillä, että heitä on määrällisesti niin vähän, eikä sillä kuitenkaan tulisi olemaan mitään vaikutusta. Paavonlammella paikalliset eivät myöskään alkaneet yhdessä toimimaan yhteisen asiansa puolesta, vaan kaikki ennemminkin pyrkivät huolehtimaan omista eduistaan suoraan neuvottelemalla Joensuun Veden kanssa. Paavonlammella ei siis ollut havaittavissa merkkejä uusyhteisöllisyydestä, joka Lahden (1996) mukaan oli oittilaisten yksi tärkeä sopeutumiskeino pohjaveden saastumiseen. Paavonlammen alueella tämä paikallisten ”samassa veneessä” olemisen ei merkittävästi lisännyt ihmisten sosiaalista toimintaa ja yhteisöllisyyttä, jonka seurauksena olisi voinut syntyä jonkinlaista kollektiivista vastustusta pohjavedenottoa kohtaan.

Paavonlammen alueen asutusrakenne luultavasti oli yhtenä tekijänä vaikuttamassa, ettei tilanne synnyttänyt siellä mainittavaa yhteisöllisyyttä ja voimien yhdistämistä. Aluetta ei käsitetä omaksi kyläksi, eikä siellä juuri muutenkaan ole nähtävissä paikallisia yhdistäviä tekijöitä. Asutus on hyvin hajanaista eikä siellä ole yhtä ”päätiötä”, jota pitkin ihmisten päivittäinen liikkuminen tapahtuisi. Näin ollen alueen muita ihmisiä ei tavata sattumalta kovin usein. Alue sijaitsee Heinävaaran ja Kiihtelysvaaran kylien välissä. Päivittäiset asiat todennäköisesti hoidetaan sen mukaan, kumpi näistä on lähempänä. Alueen asukkaat eivät siis todennäköisesti

ole aikaisemmin muodostaneet minkäänlaista yhteisöä. Tämä todennäköisesti oli vaikuttamassa siihen, että jokainen asukas pyrki tämänkin tapauksen aikana huolehtimaan omista eduistaan, eikä voimia edes pyritty yhdistämään.

Lahden (1996) havaitsemat huumori ja tilanteen minimointi eivät Paavonlammen paikallisten keskuudessa näyttäneet olevan sopeutumiskeinoina tilanteeseen. Syntipukin esiin nostamista taas voidaan tässä tapauksessa jossakin muodossa ilmenneen. Paikallisten keskuudessa kaikki alueen vesistöissä tapahtuneet muutokset pyrittiin laittamaan Joensuun Veden ja sen suorittamien koepumppauksien syyksi. Kuivuuden vaikutusta pyrittiin selvästi vähättelemään sekä pintavaluntavesistä vetensä saavien lampien pinnan aleneminen pyrittiin selittämään koepumppauksien vaikutuksilla. On tietysti vaikeaa sanoa, onko tässä kysymys syyllisen esiin nostamisesta vai pelkästä tietämättömyydestä.

Vaikka tämän yksittäisen ja osallisten määrältään melko suppean tapauksen perusteella ei voida tehdä kovin kattavia yleistyksiä, voidaan sen kuitenkin nähdä edustavan melko tyyppillistä mikrotason paikallista ristiriitaa tai konfliktia. Tämän tutkimuksen tulokset näyttäisivät selvästi vahvistavan konfliktitutkimuksen teoriaa siltä osin, että tässäkin tapauksessa avainasemassa oli osapuolten – tai erityisesti toisen osapuolen – käyttäytyminen ristiriitatilanteessa. Kuten Laine ja Peltonen (2004, 1) ovat todenneet, paikallisella mikrotasolla keskitytään yleensä osapuolten väliseen vuorovaikutukseen. Tämänkin tapaus selvästi osoitti, että alkuperäinen intresseihin perustuva ristiriidan syy ei välttämättä ole konfliktin synnyn kannalta olennaisin tekijä. Se tavallaan loi tarpeen vuorovaikutukselle, jossa ilmenneet ongelmat saivat tilanteen kärjistymään.

Tyytymättömyys vuorovaikutukseen ja siitä seurannut suuttuminen taas ”nosti” intressien puolustamisen tavallaan uudelle tasolle. Nämä tekijät olivat siis tiivistä toisiinsa kytköksissä vaikuttaen samalla toinen toisiinsa (ks. Peltonen & Villanen 2004, 21). Tästä nousee väistämättä mieleen kysymys, että kumpi, omien intressien puolustaminen vai suuttuminen vastapuolta kohtaan, vaikutti enemmän omaan suhtautumiseen tilanteessa? Todennäköisesti monissa intresseihin perustuvissa konfliktitilanteissa vuorovaikutuksesta noussut suuttuminen on juuri se tekijä, joka estää neuvotteluiden tai ”kaupankäynnin” keinoilla saavutettavan molempia osapuolia tyydyttävän ratkaisun löytämisen. Juuri intresseihin perustuvissa tapauksissa ratkaisu on helpoiten mahdollista saavuttaa neuvottelemalla tai ”kaupankäynnillä”, jolla tarkoitetaan menetetynt intressin korvaamista rahalla tai jollakin toisella intressillä (Peltonen & Villanen 2004, 22).

Tämän tutkimuksen tiimoilta yksi mielenkiintoinen jatkumahdollisuus olisi tutkia Paavonlammen alueen paikallisten mielipiteitä muutaman vuoden kuluttua, jolloin pohjavedenoton todelliset vaikutukset olisivat varmasti havaittavissa. Siinä tutkimuksen lähtökohtaan vaikuttaisi ratkaisevasti se, aiheuttaako pohjavedenotto minkäänlaisia vaikutuksia alueen pohjavesissä. Silloin olisi myös mahdollista pohtia, vaikuttaako paikallisten tyytymättömyys Joensuun Veden toimintatapoihin heidän toimintaansa tulevaisuudessa, esimerkiksi jyrkempänä pohjavedenoton vastustuksena. Tällaisen asetelman toteutuessa olisi kuitenkin pohjavedenotosta aiheuduttava joitakin haitallisia vaikutuksia. Sitä ei kuitenkaan toivota edes hyvän tutkimuksellisen lähtökohdan saavuttamiseksi. Parhaassa tapauksessa – ja varmasti kaikkien osapuolten toivomassa – pohjavedenotto ei aiheuta minkäänlaisia haitallisia vaikutuksia paikallisille, jolloin tämä kiista todennäköisesti ”ratkeaa” itsestään.

LÄHTEET

- Allardt, Erik (1983). *Sosiologia 1*. WSOY, Juva.
- Arola, Tuija (2002). *Vuorovaikutteinen kaavoitus ja kuntalaisten vaikuttaminen. Kansalaisyhteiskunnan, suunnittelun ja päätöksenteon kohtaaminen maankäytön suunnittelussa*. Suomen kuntaliitto, Helsinki.
- Beck, Ulrich (1990). *Riskiyhteiskunnan vastamyrryt*. Tampere, Vastapaino.
- Britschgi, Ritva & Juhani Gustafsson (1996). Pohjavesialueiden luokitus. *Teoksessa* Britschgi, Ritva & Juhani Gustafsson (toim.): *Suomen luokitellut pohjavesialueet*, 12-14. Suomen ympäristökeskus, Helsinki.
- Bäcklund, Pia, Jouni Häkli & Harry Schulman (2002). Osallisuuden jäljillä. *Teoksessa* Bäcklund Pia, Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.): *Osalliset ja osajat*, 7-17. Gaudeamus, Helsinki.
- Dear, Michael (1992). Understanding and Overcoming the NIMBY Syndrome. *American Planning Association. Journal of the American Planning Association* 58: 3, 288-300.
- Eskola, Jari & Jaana Vastamäki (2001). Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. *Teoksessa* Aaltola, Juhani & Raine Valli (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I*, 24-42. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Eskola, Jari & Juha Suoranta (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino. Tampere.
- Fischer, Frank (2000). *Citizens, Experts and the Environment: The Politics of Local Knowledge*. Duke University Press, Durham.
- Fiske, Emmett (2000). Values and Interests in Conflict Resolution. *Rural Sociology* 65: 2, 331-337.
- Gomm, Roger & Martyn Hammersley (2000). Introduction. *Teoksessa* Gomm, Roger, Martyn Hammersley & Peter Foster (eds.): *Case study method. Key issues, key texts*, 1-16. London, Sage.
- Giddens, Anthony (1984). *Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia. Toiminnan, rakenteen ja ristiinriidan käsitteet yhteiskunta-analyysissä*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Keuruu.
- Grönfors, Martti (1982). *Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät*. WSOY, Juva.
- Haila, Yrjö & Lassi Heininen (1995). Ecology: A New Discipline for Disciplining? *Social Text* 42, 153-172.
- Hirsjärvi, Sirkka & Helena Hurme (2001). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki University Press, Helsinki.
- Häkli, Jouni (2002). Kansalaisosallistuminen ja kaupunkisuunnittelun tiedonpolitiikka. *Teoksessa* Bäcklund, Pia, Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.): *Osalliset ja osajat*, 110-124. Gaudeamus, Tampere.

- Ilmatieteenlaitos (2007). *Vuoden 2003 sää*. http://www.fmi.fi/saa/tilastot_129.html#6. 25.2.2007.
- Joensuun Vesi (2005). *Vuosikertomus 2005*. Joensuu.
- Jokinen, Pekka (1994). Paikalliset intressit ja ympäristökonfliktit. *Yhteiskuntasuunnittelu* 4/1994, 51-53.
- Kalliomäki, Erkki (2000). *Veden vienti. Nummijärveltä vettä seinäjoelle*. Nummijärvi-Seura, Kurikka. (Internet -versio) <http://www.kauhajoki.fi/nummijarvi/vesi.html#anchor1>. 8.1.2006.
- Keränen, Tiina & Maija-Riitta Mäkitalo (1987). Suomalaisen osallistumiskäytännön yhteiskuntateoriittinen tulkinta. *Aluetieteen laitos, sarja A,7*. Tampereen yliopisto.
- Kettunen, Aija, (1998). *Kunnat ja ympäristökonfliktit*. Åbo Akademi ja Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Kortelainen, Jarmo (1994). Paikalliset keskiluokat ja ympäristötietoisuuden muutos. *Teoksessa* Kortelainen, Jarmo & Juha Kotilainen. Ympäristön paikalliset tulkinnat. Ympäristötietoisuuden muutos tehdasyhdyskunnassa, 69-136. *Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen monisteita* 109/1994.
- Kyllönen, Simo & Kaisa Rautio (2004). Ympäristöristiriidat ja niiden hallinta: Puuntuotannon ja poronhoidon välinen konflikti Inarissa. *Alue ja ympäristö* 2/2004, 3-20.
- Lahti, Vesa-Matti (1996). *Riskiyhteiskunta tuli kylään. Sosiologinen tutkimus vesijohtoveden saastumisen seurauksista ihmisten elämässä*. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia No. 229, Helsinki.
- Laine, Markus & Lasse Peltonen (2004). Ympäristökonfliktit ovat tulleet jäädäkseen. *Alue ja Ympäristö* 2/2004, 1-2.
- Lehtinen, Ari Aukusti (2005). Ympäristötutkimus kulttuurimaantieteessä. *Teoksessa* Lehtinen, Ari Aukusti (Toim.): *Maantiede, tila, luontopolitiikka. Johdatus yhteiskunnalliseen ympäristötutkimukseen*, 11-33, Joensuu University Press Oy. Gummerus kirjapaino Oy, Saarijärvi.
- Massa, Ilmo (1998). *Toinen ympäristötiede. Kirjoituksia yhteiskuntatieteellisestä ympäristötutkimuksesta*. Gaudeamus. Tammer-Paino Oy, Tampere.
- Mustaniemi, Risto (2000). *Vesiylioikeudessa ja Vaasan hallinto-oikeudessa käsitellyistä pohjavedenotto- ja vesirakentamisasioista vuosina 1997-2000*. Erikoistyö, Teknillinen korkeakoulu. <http://www.tkk.fi/Yksikot/Talousoikeus/opinnaytteita/Mustaniemi.pdf>. 15.1.2006.
- Mäkelä, Klaus (1990). Kvalitatiivisen aineiston arviointiperusteet. *Teoksessa* Mäkelä, Klaus (Toim.): *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*, 42-61. Gaudeamus, Helsinki.
- Nevanlinna, Tuomas (2000). *Hyväkuntoisena taivaaseen*. Tammi, Helsinki.

- Nurmi, Timo, Ilkka Rekiaro, Päivi Rekiaro & Timo Sorjanen (2003). *Gummerruksen suuri sivistyssanakirja*. Gummerrus kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Paldanius, Jari (1997). *Vuorovaikutteisen suunnittelun kokemuksia Suomessa*. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- Peltonen, Lasse (2004). NIMBY-kiistojen asukaskeskeiset ja kontekstuaaliset selitykset. *Alue ja Ympäristö* 2/2004, 43-54.
- Peltonen, Lasse & Sampo Villanen (2004). *Maankäytön konfliktit ja niiden ratkaisumahdollisuudet. Osa 1. Katsaus käsitteisiin ja kirjallisuuteen*. <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=28669&lan=fi>. 10.12.2005.
- Peltonen, Lasse, Jukka Hirvonen, Rikhard Manninen, Hannes Linjama & Riitta Savikko (2006). *Maankäytön konfliktit ja niiden ratkaisumahdollisuudet. Suomen nykytilan kartoitus*. Suomen ympäristö 12/2006. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- Peräkylä, Anssi (2001): Erving Goffman – Sosiaalisen vuorovaikutuksen rakenteet. *Teoksessa* Hänninen, Vilma, Jukka Partanen & Oili-Helena Ylijoki (toim.): *Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä*, 347-364. Vastapaino, Tampere.
- Putnam, Linda L. & Wondolleck, Julia M. (2003): Intractability: Definitions, Dimensions and Distinctions. *Teoksessa* Lewicki, Roy J., Gray, Barbara & Elliott, Michael (eds.): *Making Sense of Intractable Environmental Conflict*, 35-59. Island Press, Washington.
- Raitio, Kaisa (2003). Osallistumisestako oikeudenmukainen ratkaisu metsäkiistoihin? *Teoksessa* Lehtinen, Ari & Pertti Rannikko (toim.): *Oikeudenmukaisuus ja ympäristö*, 195-212. Gaudeamus, Tampere.
- Ravnborg, Helle Munk (2004). From water 'wars' to water 'riots'? Lessons about trans-boundary water-related conflict and cooperation. *Teoksessa* Ravnborg, Helle Munk (ed.): *Water and Conflict – Conflict Prevention and Mitigation in Water Resources Management*". DIIS report. Copenhagen: Danish Institute for International Studies. http://www.diis.dk/graphics/Publications/Reports2004/hmr_waterconflict.pdf. 20.2. 2006.
- Roiko-Jokela, Heikki (2003). *Arvot ja edut ristiriidassa. Kiistoja valtion metsistä: Hattuvaara, Kessi, Murhijärvi, Talaskangas-Sopenmäki, Porkkasalo*. Kopijyvä Oy, Jyväskylä.
- Saaristo, Kimmo (2000). Avoin asiantuntijuus. Ympäristökysymys ja monimuotoinen eksperitiisi. *Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 66*, Jyväskylän yliopisto. Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi.
- Someron vesiensuojeluyhdistys Ry (2005). *Ajankohtaista. KHO kävi kylässä*. <http://www.someronvesiensuojeluyhdistysry.org/2005/ajankohtaista.pdf>. 9.1.2006
- Suhonen, Pertti (1994). *Mediat, me ja ympäristö*. Hanki ja jää, Helsinki.
- Suopajarvi, Leena (2003). Ympäristötietoisuus-käsitteen kritiikki pohjoisten esimerkkien valossa. *Teoksessa* Suopajarvi, Leena & Jarno Valtonen (toim.): *Pohjoinen luontosuhde. Elämäntapa ja luonnon politisoituminen*, 9-22. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 43. Lapin yliopistopaino, Rovaniemi.

Tantarinmäki, Sari (2000). Maankäytön konfliktitilanteet Seinäjoen ja Turun kaupungeissa – Sanomalehti uutisten sisältöanalyysi Ilkka- ja Turun Sanomat- lehdistä vuodelta 1998. *Alue ja ympäristö* 2/2000, 36-46.

Thomasson, Fredrik et al. (2005). *Local Conflict and Water: Addressing Conflicts in Water Projects*. Swedish Water House. http://www.swedishwaterhouse.se/images/partners/2005_10_17114417Conflicts_Water_Projects_050823.pdf. 25.2.2006.

Vartiainen, Perttu & Heikki Vesajoki (1991). Ekologisen maantieteen haasteista. *Teoksessa* Hakamies, Pekka, Väinö Jääskeläinen & Ilkka Savijärvi (toim.): *Saimaalta Kolille. Karjalan tutkimuslaitos 1971-1991*, 169-195. Joensuun yliopisto ja Karjalan tutkimuslaitos, Joensuu.

Ylönen, Marja (1996). Ympäristökonflikti valtasuhteiden muodostumisen näkökulmasta. *Sosiologian julkaisuja* 61, Jyväskylän Yliopisto.

Virallislähteet

Joensuun kaupungin ympäristönsuojelumääräykset 2005. Kunnallinen sääntökokoelma 159. Kaupungin kanslia, Joensuun kaupunki.

Joensuun kaupunki (2004). Joensuun kaupungin vastine Paavonlammen pohjaveden ottamon rakentamista ja pohjaveden (4000 m³/vrk) ottamista koskevaan lupahakemukseen tehdyistä muistutuksista. Dnro ISY-2004-Y-68.

Itä-Suomen ympäristölupavirasto (2005). Päätös. Nro 28/05/2. Annettu 6.4.2005.

Vesilaki (1961/264).

Julkaisemattomat lähteet

Berbacka, Risto (2006). Joensuun Veden käyttöpäällikkö vuodesta 2005 alkaen. Henkilökohtaiset tapaamiset ja sähköpostiviestintä vuoden 2006 aikana.

Mustonen, Jorma (2006). Joensuun Veden käyttöpäällikkö vuoteen 2005 asti. Haastattelu 14.3.2006.

LIITE 1. Haastattelurunko (Vakituiset asukkaat ja kesämökin omistajat)

- **Pohjaveden henkilökohtaiset merkitykset**
  - Oma talousvesi (kaivovesi / vesijohtovesi)?
  - Asutteko / onko mökkinne lammen rannalla?
  - Luonnonarvot?
- **Suhtautuminen pohjavedenottoa kohtaan**
  - Mitkä tekijät vaikuttivat?
- **Tiedotus ja informaatio**
  - Tiedon määrä ja laatu?
  - Mistä / miten saitte tietoa?
  - Osallistuitteko tiedotustilaisuuksiin?
- **Millaiseksi koitte Joensuun Veden toiminnan tapauksen yhteydessä?**
  - Asenne? Paikallisten huomioiminen? Lupaustensa pitäminen?
- **Kävittekö Joensuun Veden kanssa kahdenkeskisiä neuvotteluita?**
  - Kokemukset niistä?
- **Ilmenikö teillä Joensuun Veden kanssa tiedollisia erimielisyyksiä?**
  - Koepumppausten vaikutuksista?
  - Pohjavedentasaosta koskevista mittauksista?
- **Miten itse toimitte tapauksen yhteydessä?**
  - Valitukset tai huomautukset?
  - Suorat yhteydenotot Joensuun Veteen?
  - Yhteydenpito muiden alueen asukkaiden tai mökkiläisten kanssa?
- **Miksi vastustus ei mielestänne kasvanut suuremmaksi?**
  - Ei mahdollisuutta vaikuttaa?
  - Paikallisten pieni lukumäärä?
- **Luotatteko, että Joensuun Vesi hoitaa veloitteensa mahdollisten haittojen ilmetessä?**
- **Millainen yleisvaikutelma teille on tapauksesta jäänyt?**